

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**YETİŞTİRME YURTLARINDA VE AİLESİ YANINDA BÜYÜYEN
YETİŞKİNLERİN PSİKOLOJİK İYİLİK HALİNİN DEMOGRAFİK
ÖZELLİKLER VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nuket ÖZEL AYTEKİN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

YETİŞTİRME YURTLARINDA VE AİLESİ YANINDA BÜYÜYEN
YETİŞKİNLERİN PSİKOLOJİK İYİLİK HALİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER
VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Nuket ÖZEL AYTEKİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Nuket Özel Aytekin tarafından hazırlanan “Yetiştirme Yurtlarında ve Ailesi Yanında B y y yen Yetişkinlerin Psikolojik İyilik Halinin Demografik  zellikler ve  ğrenilmiş Güçlülük Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 19.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün (Başkan)

Prof. Dr. Elif Barışkın (Danışman)

Prof. Dr. İhsan Dağ

Yukarıdaki imzaların adı geçen  ğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezim kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

19/06/2019

Nuket ÖZEL AYTEKİN

¹ "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Elif BARIŞKIN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Nuket ÖZEL AYTEKİN

TEŞEKKÜR

Tez sürecimdeki desteği ve anlayışı için değerli tez danışmanım Prof. Dr. Elif BARIŞKIN'a çok teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana kattıkları, hep daha fazla öğrenmeye teşvik ettikleri için, öğrencileri olmaktan gurur duyduğum hocalarım, Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM, Prof. Dr. İhsan DAĞ, Prof. Dr. Elif BARIŞKIN, Doç. Dr. Sedat IŞIKLI, Doç. Dr. Sait ULUÇ, Doç. Dr. Müjgan İNÖZÜ ve Dr. Öğretim Üyesi Zeynel BARAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Savunma jürimde tezime yaptıkları katkılar için Prof. Dr. İhsan DAĞ ve Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN'e ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans sürecinin en zorlu zamanlarını bile destekleriyle keyifli bir deneyime dönüştüren, zor zamanları olduğu gibi mutlu günlerimizi de paylaştığımız ve paylaşacağımız için kendimi şanslı saydığım ve içten dostluklarına minnettar olduğum sevgili dönem arkadaşlarım Burcu YILDIRIM, Ceren ŞİMŞEK, Didem ARIKAN ÇOLAK, Ela Serpil EVLİYAOĞLU, Fatma Dilvin ABACI, Gizem DOĞRU, Gözde TAMCAN, İrem Derya ÇAĞLAYAN ve Zeynep ATEŞ, teşekkürler! Siz olmasanız yüksek lisans keyifsiz, bu tez ise eksik olurdu.

Bugün, çok mutlu olduğum bu noktaya gelmemi sağlayan annem Kadriye ÖZEL, babam Nusret ÖZEL ve ilk öğretmenim, abim Umut ÖZEL, hala her an sizinle büyümek en büyük şansım. Bana hayatım boyunca sunduğunuz sevgi, emek ve güvenin tez sürecime yaptığı katkıyı, desteklerinizi sözcüklerle ifade etmem mümkün değil. Bana inanıp yanımda olduğunuz için teşekkür ederim. Bu çalışmanın tüm aşamalarında benimle birlikte, kimi zaman benden daha fazla çalışan fahri uzmanlar sevgili annem Kadriye ÖZEL ve sevgili babam Nusret ÖZEL, tezimi size ithaf ediyorum.

Hayatımı her gün daha da güzelleştiren, ilgisi, sevgisi ve güveniyle beni her şeyi başarabileceğime inandıran, hayatımızın her anında olduğu gibi yüksek lisans ve tez sürecinin tüm zorluklarını da birlikte aştığımız, en büyük desteğim, sevgili eşim Çağıl AYTEKİN, sen olmasan asla mezun olamazdım, iyi ki varsın! Yanımda olman beni daha güçlü, daha iyi ve daha mutlu bir insan yapıyor ve bunun için sana ne kadar teşekkür etsem az.

Ders çalışırken ve tez yazarken beni hiç yalnız bırakmayan, stresli zamanlarımda beni sakinleştiren ve varlığıyla neşe kaynağım olan kedi kızım Prenses'e sonsuz teşekkürler.

Başta Çanakkale'm olmak üzere, yüksek lisans süresince arzu ettiğim kadar vakit ayıramadığım tüm dostlarım, sevdiklerim, sizden ayrı kalmak ne kadar zor olduysa da, bu tezin tamamlanmasında bana motivasyon kaynağı olduğunuz için çok teşekkür ederim.

Annem ve babama...

ÖZET

ÖZEL AYTEKİN, Nuket. *Yetiştirme Yurtlarında ve Ailesi Yanında Büyüyen Yetişkinlerin Psikolojik İyilik Halinin Demografik Özellikler ve Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu çalışmada kurum bakımında ve ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik hali düzeylerinin ve psikolojik iyilik halini yordayan özelliklerin belirlenmesi ile öğrenilmiş güçlülük ve psikolojik iyilik hali açısından iki grup arasındaki farklılığın incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi, yetiştirme yurdunda büyüyen 47 kadın (%34.8) ve 88 erkek (%65.2) ve ailesi yanında büyüyen 99 kadın (%45.2) ve 120 erkek (%54.8) olmak üzere toplam 354 kişiden oluşmaktadır. Gruplar arası karşılaştırmalar, yetiştirme yurdu grubundaki 135 kişi ve bu grubun katılımcılarıyla yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilen ve ailesi yanında büyüyen gruptan seçilen 135 kişi olmak üzere 270 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri Psikolojik İyi Olma Ölçekleri ve Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Kurum bakımında büyüyen yetişkinler ile ailesi yanında büyüyen grubun cinsiyetlerine göre psikolojik iyilik hali arasındaki farkın tespit edilmesi amacıyla çok yönlü varyans analizi kullanılmış, ailesi yanında büyüyen grubun psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ortalamalarının yetiştirme yurdu grubundan anlamlı biçimde daha yüksek olduğu ancak cinsiyetler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir. Psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyinin katılımcıların demografik özellikleri ve yetiştirme yurdu grubunun kurum deneyimleriyle ilgili değişkenler arasındaki ilişkiler, korelasyon analizi aracılığıyla incelenmiştir. Katılımcıların psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla regresyon analizi kullanılmıştır. Yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik halinin, yaş, kurumda kalma süresi, kurum deneyimi puanları ve öğrenilmiş güçlülük tarafından anlamlı şekilde yordandığı sonucuna ulaşılmıştır. Aile yanı grubunun psikolojik iyilik halini yordayan

değişkenlerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen aşamalı hiyerarşik regresyon analizi de yaş ve öğrenilmiş güçlülüğün, ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik halini anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Araştırma bulguları alanyazın ışığında değerlendirilmiş, araştırma bulguları ile çalışmanın önemi ve sınırlılıkları göz önüne alınarak kurum bakımında kalan kişilerin psikolojik iyilik halinin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Kurum Bakımı, Yetiştirme Yurdu, Psikolojik İyilik Hali, Öğrenilmiş Güçlülük

ABSTRACT

ÖZEL AYTEKİN, Nuket. *Examining the Psychological Well-Being of Adults Who Grew up in the Institutional Care and Who Lived with Their Parents by Demographic Factors and Learned Resourcefulness*, Master's Thesis, Ankara, 2019.

The aim of this study was to evaluate the psychological well-being and learned resourcefulness of adults who grew up in the institutional care and who lived with their parents, to determine the predictors of the variables and the differences between two groups. The sample of the study included a total number of 354 people, 47 female (34.8%) and 88 males (65.2%) grew up in care and 99 female (45.2%) and 120 males (54.8%) grew up with their parents. The comparisons among groups were carried out with 135 participants in the care group and 135 participants matched with them by their age, gender and educational level from the group with adults grew up with their parents. Research data were collected by Scales of Psychological Well-Being and Rosenbaum's Learned Resourcefulness Scale.

Multivariate analyses were conducted in order to determine the differences between groups and the results indicated that participants grew up with their parents had significantly higher levels of psychological well-being and learned resourcefulness while no significant differences were seen between female and male participants. The relationships between psychological well-being, learned resourcefulness, demographic characteristics and the variables related to the institutional experience of the care group were examined by correlation analysis. Hierarchical multiple regression analyses were conducted for groups to define the predictors of psychological well-being. Care group's psychological well-being was found to be significantly predicted by age, the variables related to the institutional experience and learned resourcefulness. For the group lived with their parents, age and learned resourcefulness was found significant to predict the group's psychological well-being. The results of the study were discussed in the light of

the literature and suggestions to improve the psychological well-being of the people grew up in care were given, considering the importance, limitations and the findings of the study.

Keywords

Institutional Care, Orphanage, Psychological Well-Being, Learned Resourcefulness

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	i
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ	3
1.1.1. Özerklik.....	6
1.1.2. Çevresel Hâkimiyet.....	7
1.1.3. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler.....	8
1.1.4. Bireysel Gelişim.....	9
1.1.5. Yaşam Amaçları.....	10
1.1.6. Öz-Kabul.....	10
1.2. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
1.3. ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK	15
1.4. ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	16
1.5. YETİŞTİRME YURTLARI	22
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI	27

1.6.1. Araştırmanın Amacı.....	27
1.6.2. Araştırma Soruları.....	29
2. BÖLÜM: YÖNTEM.....	31
2.1. ÖRNEKLEM.....	31
2.1.1. Yetiştirme Yurdu Grubu	31
2.1.2. Aile Yanı Grubu.....	34
2.1.3. Eşleştirilmiş Gruplar	35
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	37
2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	37
2.2.2. Kurum Yaşantıları Anketi.....	37
2.2.3. Psikolojik İyi Olma Ölçekleri	38
2.2.4. Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği.....	38
2.3. İŞLEM.....	40
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	41
3. BÖLÜM: BULGULAR.....	42
3.1. YETİŞTİRME YURDU VE AİLE YANI GRUPLARININ PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	44
3.1.1. Yetiştirme Yurdu ve Aile Yanı Gruplarının Cinsiyete Göre Psikolojik İyilik Hali Açısından Karşılaştırılması	44
3.1.2. Yetiştirme Yurdu ve Aile Yanı Gruplarının Cinsiyete Göre Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Karşılaştırılması	48
3.2. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	49
3.2.1. Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları	49
3.3. GRUPLARIN KORELASYON ANALİZLERİ.....	50

3.3.1. Yetiştirme Yurdu Grubunun Korelasyon Analizleri	51
3.3.2. Aile Yanı Grubunun Korelasyon Analizleri	54
3.4. GRUPLARIN REGRESYON ANALİZLERİ	56
3.4.1. Yetiştirme Yurdu Grubunun Regresyon Analizi.....	56
3.4.2. Aile Yanı Grubunun Regresyon Analizi	57
4. BÖLÜM: TARTIŞMA	62
4.1. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN YETİŞTİRME YURDU VE AİLE YANI GRUPLARI ARASINDAKİ FARKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	62
4.1.1. Psikolojik İyilik Hali Açısından Gruplar Arası Farkların Değerlendirilmesi.....	63
4.1.2. Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Gruplar Arası Farkların Değerlendirilmesi.....	67
4.2. KORELASYON ANALİZİ BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	68
4.2.1. Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	68
4.2.2. Demografik Özellikler ile Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Arasındaki Korelasyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi	70
4.2.2.1. Psikolojik İyilik Haliyle İlişkili Demografik Değişkenlerin Değerlendirilmesi	70
4.2.2.2. Öğrenilmiş Güçlülükle İlişkili Demografik Değişkenlerin Değerlendirilmesi.....	72
4.2.3. Yetiştirme Yurdu Grubunun Kurum Deneyimleriyle Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Arasındaki Korelasyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi.....	73
4.2.3.1. Psikolojik İyilik Haliyle İlişkili Kurum Deneyimlerinin Değerlendirilmesi.....	74
4.2.3.2. Öğrenilmiş Güçlülükle İlişkili Kurum Deneyimlerinin Değerlendirilmesi.....	75

4.2.4. Yetiştirme Yurdu Grubunun Kurum Deneyimi Puanları ile İlişkili Değişkenlerin Korelasyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi	76
4.3. REGRESYON ANALİZİ BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	77
4.3.1. Yetiştirme Yurdu Grubunun Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi.....	77
4.3.2. Aile Yanı Grubunun Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi.....	78
4.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KLİNİK DOĞURGULAR	78
4.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	80
4.6. SONUÇ VE ÖNERİLER	81
KAYNAKÇA	84
EK 1. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	101
EK 2. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	102
EK 3. KURUM YAŞANTILARI ANKETİ	104
EK 4. PSİKOLOJİK İYİ OLMA ÖLÇEKLERİ	107
EK 5. ROSENBAUM'UN ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK ÖLÇEĞİ	111
EK 6. ORİJİNALLİK RAPORU	113
EK 7. ETİK KURUL İZİNİ	114

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Eşleştirilmiş Grupların ve Ailesi Yanında Büyüyen Tüm Grubun Demografik Özellikleri.....	35
Tablo 2. Örneklemin Cinsiyete Göre Psikolojik İyilik Hali ve Alt Boyutları ile Öğrenilmiş Güçlülük Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	43
Tablo 3. Yetiştirme Yurdu ve Eşleştirilmiş Aile Yanı Gruplarının Psikolojik İyilik Hali Ortalama, Standart Sapma ve Anlamlılık Testi Değerleri	47
Tablo 4. Yetiştirme Yurdu ve Eşleştirilmiş Aile Yanı Grubunun Öğrenilmiş Güçlülük Puanları Ortalama, Standart Sapma ve Anlamlılık Testi Değerleri	48
Tablo 5. Katılımcıların Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerinin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları (N = 354).....	50
Tablo 6. Yetiştirme Yurdu Grubunun Korelasyon Analizleri	52
Tablo 7. Aile Yanı Grubunun Korelasyon Analizi Sonuçları	55
Tablo 8. Yetiştirme Yurdu Grubunun Psikolojik İyilik Halini Yordayan Değişkenlerin Aşamalı Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	57
Tablo 9. Aile Yanı Grubunun Psikolojik İyilik Halini Yordayan Değişkenlerin Aşamalı Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 10. Yetiştirme Yurdu Grubu İçin Değişkenler Arası İlişkilerin Özeti	60
Tablo 11. Aile Yanı Grubu İçin Değişkenler Arası İlişkilerin Özeti	61

GİRİŞ

Ebeveynini kaybetmiş, terk edilmiş ya da kötü muameleye maruz kalmış çocuklarla ilgili evlat edinme ve çocuğun yakınları tarafından büyütülmesi gibi uygulamalar çok eskiye dayanmakla birlikte bu çocuklarla ilgili yapılanlar, devlet politikaları ve çocuk gelişimi anlayışına göre yüzyıllar içerisinde oldukça değişmiştir. İlk örneği on dördüncü ya da on beşinci yüzyılda İtalya’da görülen yetiştirme yurtlarının sayı ve yaygınlıkları, ilerleyen yüzyıllarda özellikle salgın hastalıklar, savaşlar, göçler gibi toplum üzerinde geniş etkisi olan olaylarla birlikte artış göstermiştir (Dozier, Zeanah, Wallin ve Shauffer, 2012). Farklı ülkelerde bulunan ve farklı özelliklere sahip yetiştirme yurtlarında kalan çocukların ailesi yanında kalan çocuklardan daha sıklıkla davranış sorunları ve psikolojik belirti gösterdiği sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur (Altschuler ve Poertner, 2002; MacLean, 2003; Pollak ve diğer., 2010; Zeanah, Smyke ve Dumitrescu, 2002). Yetiştirme yurtlarında kalmış olmanın, aile yanında büyümüş olmaya göre olumsuz deneyimler açısından risk faktörü olması bu gruplar arasında olumlu özellikler açısından fark olup olmadığı konusunda merak uyandırmıştır. Gruplar arasındaki farkın tespiti ile yetiştirme yurdu deneyimi olan kişilerin psikolojik iyilik halinin geliştirilmesine katkı sunabileceğinden önemli görülmektedir.

Jahoda (1958), psikolojik açıdan sağlıklı olmak için kişinin bir hastalığının bulunmamasının yeterli olmadığını savunmuştur. Bu görüşten yola çıkılarak Ryff (1989) tarafından geliştirilen psikolojik iyilik hali kavramı da kişinin yaşam doyumu ve mutluluğunun ötesinde birey olarak gelişimini ele almaktadır. Psikolojik iyilik hali özerklik, çevresel hâkimiyet, diğerleriyle olumlu ilişkiler, bireysel gelişim, yaşam amaçları ve öz-kabul olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır (Ryff, 1989). Bu boyutların bir araya gelmesinin kişinin psikolojik açıdan iyi olmasının yanında işlevsel bir birey olduğunu da gösterdiği kabul edilmektedir.

Meichenbaum (1977) tarafından öz-yönergeler aracılığıyla umutsuzluk ve öğrenilmiş çaresizliği ortadan kaldırmaya yönelik olarak geliştirilen yaklaşım, Rosenbaum’un öğrenilmiş güçlülük tanımına temel oluşturmuştur. Öğrenilmiş güçlülük, kişinin olumsuz deneyimlere ilişkin içsel tepkilerini kontrol edebilme becerisiyle

tanımlanmıştır (Rosenbaum ve Jaffe, 1983) ve zorlu yaşam olayları karşısında kişinin başa çıkma becerilerine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda çocukluk dönemine ilişkin özelliklerin ve yetiştirme yurdu deneyiminin, kişinin öğrenilmiş güçlülük becerilerini kazanması üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında kalan çocuklarla ilgili alanyazında gösterilen söz konusu farklılıkların yetişkinlikte de devam edip etmediğinin belirlenmesi, yetiştirme yurdunda kalmış olmanın etkilerinin ve bu etkilerin sürekliliğinin anlaşılması açısından önemlidir. Bu çalışmada da, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri açısından çocukluk döneminde yetiştirme yurtlarında kalmış olan yetişkinler ile ailesi yanında büyüyen yetişkinler arasındaki farklar ile grupların psikolojik iyilik haliyle ilişkili olan ve psikolojik iyilik halini yordayan değişkenler incelenecektir.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmada yer alan psikolojik iyilik hali, öğrenilmiş güçlülük ve yetiştirme yurtlarına ilişkin kuramsal bilgiler aktarılmıştır. Kavramların ayrı ayrı açıklanmasının ardından psikolojik iyilik hali, öğrenilmiş güçlülük ve yetiştirme yurtlarıyla ilgili geçmiş araştırma bulguları üzerinde durulmuştur. Bölüm sonunda araştırmanın amacı ve bu amaç doğrultusunda belirlenmiş olan araştırma soruları bulunmaktadır.

1.1. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ

Psikoloji bilimi, II. Dünya Savaşı öncesinde psikopatolojilerin tedavisi, kişilerin hayatını daha tatminkâr ve üretken hale getirmek ve üstün yeteneği belirleyerek geliştirmekten oluşan üç farklı alana odaklanmaktaydı (Seligman, 2002). Yüzyılın ikinci yarısı boyunca ise psikoloji, insanı hastalık modeliyle açıklayan, iyileştirmeye odaklı bir bilim haline gelmiş ve kendini gerçekleştiren birey ile kişinin var olan gücünü geliştirmenin psikoterapide en önemli araçlardan olabileceği fikrini ihmal etmiştir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Bu yüzyılda psikoloji, psikopatolojiler ve insanın olumsuz özelliklerine dair birikimimizi arttırmış ancak kişiliğin güçlü yönleri, erdemleri ile mutluluk gibi olumlu duygu ve özellikler hakkında çok daha az şey öğrenmemizi sağlamıştır (Gable ve Haidt, 2005; Maslow, 1968). Tarih süresince olumsuza odaklanan felsefi ve kuramsal temellere karşın, Gable ve Haidt (2005), yapılan araştırmaların insan yaşamındaki olumsuz duygu ve deneyimlerin olumlu olanlardan daha fazla yer tuttuğuna yönelik görüşler için yeterli deneysel gerekçenin bulunmadığını belirtmiştir. Bilimsel araştırmaların odağındaki bu dengesiz dağılıma ve psikolojinin olumsuz yönlere yaptığı vurguya tepki olarak da iyilik hali çalışmaları ortaya çıkmış (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999) ve bu çalışmalar aracılığıyla insanın sağlamlığı, gücü, büyüme ve gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır (Gable ve Haidt, 2005).

Psikolojik iyilik hali üzerine gerçekleştirilen sistemli çalışmalardan önce de, Jung'un potansiyeliyle doğan insanın gelişimini açıkladığı bireyleşme süreci, Buhler tarafından açıklanan temel yaşam eğilimleri, Jahoda'nın zihinsel sağlık ölçütleri, Erikson'un psikososyal gelişim kuramı, Allport tarafından geliştirilen olgunluk kavramı, Rogers'ın tasvir ettiği potansiyelini tam kullanan kişi tanımı, Maslow tarafından açıklanan kendini gerçekleştirme teorisi ve Neugarten'ın belirttiği yaşam süresince devam eden büyüme ve kişilik gelişimi gibi bireyin olumlu yönlerine vurgu yapan kavramlaştırmalar alanyazında mevcuttur (Keyes, Smothkin ve Ryff, 2002; Ryff ve Keyes, 1995). Bu yıllarda geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış ölçüm araçlarının yokluğu ise bu kavramların, psikolojik iyilik hali üzerine gerçekleştirilen deneysel çalışmalara kısıtlı seviyede etki edebilmesiyle sonuçlanmıştır (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002).

Bu noktada güncel psikolojinin en temel uğraşlarından iyilik hali, mutlulukla ilişkili olan öznel iyilik hali ve kişinin potansiyeliyle ilgilenen psikolojik iyilik hali olmak üzere iki farklı kavram aracılığıyla açıklanmıştır (Ryan ve Deci, 2001). Bu iki kavramdan hedonik yaklaşımla açıklanan öznel iyilik, genellikle olumlu-olumsuz duygulanım ve yaşam doyumuyla tarif edilir, mutluluk ve memnuniyetle ilişkilidir ve kişinin öznel değerlendirmelerini içerir (Ryff, 1989). Ancak öznel iyilik, anlık değişebilen özelliklere odaklanmakta olup kişinin yaşam boyu edindiklerini ve bireysel gelişimini göz ardı etmektedir.

Psikolojik iyilik halinin temel aldığı eudaimonia ise, erdem, pratik akıl, felsefi bilgelik gibi farklı kavramlarla açıklanmış; iyi yaşayan ve iyi davranan insan olarak özetlenmiş ve kişinin iyi bir yaşam arayışını ele almıştır (Aristotle, çev. 1931). Eudaimonia bireyin, gerçek benliğini tanıma ve ona uygun yaşama sorumluluğunun olduğunu savunmaktadır; bu da kişinin yapabileceklerinin en iyisini yapma çabasını, en iyiye ulaşmanın vereceği tatmini ve kişinin arzuladığı mükemmelliğin ideasını ifade eder ve kişinin yaşamına bir anlam ve yön verir (Waterman, 1990). Bu bağlamda psikolojik iyilik hali de yalnız ruhsal sorunların yokluğu ve öznel olarak tanımlanmış mutluluk anlamına gelmemekte, bunun yanında yaşam süresince zorluklar karşısındaki gelişim (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002), kişinin psikolojik açıdan işlevselliği (Ryan ve Deci, 2001) ve özgün potansiyeli aracılığıyla kişinin mükemmelliğe ulaşma arzusuyla tanımlanmaktadır (Ryff ve Singer, 2008).

Öznel iyilik çalışmalarında ifade edilen, mutluluk, memnuniyet ve keyif almanın, insanın psikolojik açıdan sağlıklı olduğunu gösterdiği görüşü daha önce Rogers (1974) tarafından da reddedilmiştir. Rogers (1974), psikolojik açıdan sağlıklı olmanın anlamlı, heyecan verici, zorlayıcı, ödüllendirici ve zenginleştirici olan kavramlarla ilgili olduğunu; kendini tamamen yaşamın içine sokmakla mümkün olacağını ve tamamıyla özgür olan bireyin bu yolu seçeceğini ifade etmektedir. Rogers (1974, 1995), önceki öğrenmelerini bir engel olarak değil, andaki deneyimiyle birleştirmek üzere bir kaynak olarak gören, özgürce ve kendine özgü bir biçimde, yaşamın bu anında kalarak yaşayan, tüm deneyimlerine, çevresinde olanlara, ilişkide olduğu diğer insanlara ve kendinde keşfettiklerine ilişkin duygu ve tepkilerine açık olan insanı potansiyelini tam kullanan kişi olarak tanımlamıştır. Kişi, zaman zaman hata yaptığını bilmesine karşın, davranışlarının sonuçlarına katlanabildiği ve bunları düzeltmeye açık olduğu için kendine güvenmektedir (Rogers, 1995). Rogers (1974), bu kişilerin daha zengin bir yaşama sahip olduğunu, olumlu duygularla birlikte olumsuz duyguları da daha içten bir biçimde yaşadığını ifade etmektedir. Rogers'ın potansiyelini tam kullanan kişi kavramında yer alan birçok özellik, Ryff'in psikolojik iyilik tanımıyla benzerlik taşımaktadır.

Batı ve Doğu kültürlerinde psikolojik iyilik haline bakış değerlendirildiğinde, Batı'nın bireysel mutluluğa verdiği öneme karşın Doğu kültürünün hedonik yaklaşımdan ziyade psikolojik iyilik haline daha fazla önem verdiği düşünülmektedir (Joshnloo, 2014). Doğu felsefesinde bireysel bir mutluluk arayışının hem bireye hem de topluma mutsuzluk getirebileceğine ilişkin görüş (Joshnloo, 2014), bu toplumlarda psikolojik iyilik halinin diğerleriyle ilişkilere ve uyuma odaklanan boyutlarının daha fazla yüceltileceği kanaatini oluşturmaktadır.

Jahoda (1958), kişinin bir hastalığının olmamasının, normallik sınırları içerisinde bulunmasının veya iyilik haliyle ilişkili kabul edilen özelliklere sahip olmasının psikolojik açıdan sağlıklı olmanın ölçütleri olarak kabul edilmesine karşı çıkmıştır. Kişinin duygu ve davranışlarının içinde bulunulan koşullara, kültüre ve zamana bağlı olduğunu ve tanı almamış olmanın, çoğunluğun normlarına uygun olmanın ya da olumlu duygulanım içinde bulunmanın psikolojik açıdan sağlıklı kabul edilmek için yeterli olmadığını vurgulayan Jahoda, farklı yaklaşımları ele alarak psikolojik iyilik

halini tanımlamak üzere altı temel kavrama ulaşmıştır (Jahoda, 1958). Jahoda'nın farklı yaklaşımlar sonucu belirlediği kavramlar kişinin kendisine ilişkin tutumu, büyüme, gelişim ve kendini gerçekleştirme seviyesi, kişiliğin bütünlüğü, özerklik, gerçeklik algısı ve çevresel hâkimiyetten oluşmaktadır (Jahoda, 1958).

Jahoda'nın ölçütleri temel alınarak Ryff (1989) tarafından oluşturulmuş ve zihinsel sağlık, klinik ve yaşam boyu gelişim kuramlarının bütünleştirilmesi yoluyla geliştirilmiş olan psikolojik iyilik modeli de öz-kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel hâkimiyet, yaşam amaçları ve bireysel gelişim boyutlarını içermektedir. Ryff'in çalışmaları, duygulanım ve yaşam memnuniyetine odaklanmış olan önceki çalışmaların üzerine, psikolojik iyilik kavramının içerisinde yer alan yeni ölçütlerin deneysel açıdan işevuruk hale getirilmesini amaçlamıştır (Ryff, 1989).

1.1.1. Özerklik

Jung, Maslow ve Rogers tarafından ideal özellikleri taşıyan kişileri tanımlamak için üretilen kavramlarda yer alan özerklik, gelişim kuramlarında da yaşamın ilerleyen yıllarında sahip olunan bir özellik olarak yer almaktadır (Ryff, 1989). Jahoda (1958), özerkliğin davranışların içsel standartlara göre düzenlenmesi ve kişinin davranışlarının bağımsızlığıyla ilgili olduğunu savunmuştur. Ryff (1989) de özerkliğin, bağımsızlık, iç kontrol odağı, bireysellik ve davranışın içsel kontrolü ile ilgili olduğunu belirtmiştir.

Düşünce ve davranışları konusunda toplumsal normlardan bağımsız olarak kendi değerlerine göre hareket eden ve kendini kendi standartlarına göre değerlendiren kişiler özerk olarak nitelendirilirken diğerlerinin beklenti, yargı ve değerlendirmelerini önemseyip belirli şekilde düşünme ve davranma konusunda toplumsal baskılara uyum gösteren kişiler düşük özerklik gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır (Ryff, 1989). Ryff ve Singer (2008), farklı sosyal ortamlarda bireyselliğin korunabilmesi için kişilerin kendi görüşlerine sahip olmalarının gerektiğini, özerk bireylerin bu özellikleri sayesinde sosyal baskıya dayanma ve davranışlarını düzenleme konusunda daha iyi olduklarını savunmaktadır.

Christopher (1999) ise, Doğu kültürünün bireyi bir bütünün parçası olarak değerlendiren bakış açısı ve sosyal yaşama verdiği önem de göz önüne alındığında; toplumdan bağımsız olarak karar almayı içeren özerkliğin anlam ve öneminin Doğu kültürü, kadınlar ve etnik azınlıklar için bağlama göre farklılık gösterebileceğine dikkat çekmiştir.

1.1.2. Çevresel Hâkimiyet

Allport'un olgunluk tanımında kişinin, kendisi haricinde belirli bir alana katılması gerekliliğinden, yaşam boyu gelişim kuramlarında ise çevreyi yönetebilme becerisinden söz edilmektedir (Ryff, 1989). Jahoda (1958) da psikolojik sağlığın bir diğer ölçütü olarak tanımladığı çevresel hâkimiyeti, sevmeye, çalışma ve oyunda yeterlik ile kişiler arası ilişkiler, durumsal gereklilikleri karşılayabilme, uyum gösterebilme ve problem çözme becerileri ile tanımlamıştır. Farklı bakış açıları, çevreye aktif bir biçimde katılma ve onu kontrol edebilmenin psikolojik işlevselliğin bütüncül çerçevesinde önemli bir içerik olduğunu savunmaktadır (Ryff, 1989). Ryff (1989) psikolojik iyilik hali tanımında, kişinin çevresi üzerinde kurduğu kontrole işaret eder ve kişinin, ruhsal durumunun yanında arzu ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir çevreyi yaratabilmesi ya da bu çevreyi seçebilmesi ve buna bağlı olarak yeterli ve kontrol sahibi olmasının çevresel hâkimiyeti gösterdiğini savunmaktadır. Çevresel hâkimiyet, farklı araştırmacılar tarafından önerilen, kontrol hissi ve öz-yeterlik gibi kavramlarla benzerlik gösterse de kişinin çevrenin aktif bir katılımcısı olmasını ve söz konusu çevreyi kendisine göre düzenleyebilme becerisini içermesi bakımından özgündür (Ryff ve Singer, 2008).

Ryff (1989) tarafından kişilerin psikolojik iyilik halini belirlemek amacıyla geliştirilen Psikolojik İyi Olma Ölçekleri'nin çevresel hâkimiyet alt boyutundan yüksek puan alan kişiler çevrelerini yönetme konusunda yetkin, dışsal aktivitelerin karmaşık düzenini kontrol edebilen kendi değerlerine uygun çevreyi seçebilen ya da yaratabilen kişilerdir (Ryff, 1989). Çevresel hâkimiyet puanı düşük olan kişilerse günlük işleri yönetmede zorlanan, çevresel bağlamı değiştirme ve geliştirme konusunda başarısız, dış dünya üzerindeki kontrolden yoksun hisseden kişilerdir (Ryff, 1989).

1.1.3. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler

Çalışmaları pozitif psikolojiye katkı sunan, Aristoteles, Mill, Russell, Jahoda, Maslow, Erikson ve Becker gibi farklı alanlardan birçok araştırmacı, sevginin ve diğer insanlarla olan ilişkilerin mutluluk, iyi yaşanmış bir yaşam ve zihinsel sağlık için öneminden bahsetmiştir (Ryff, 2014). İnsanın gelişimini ve kendini gerçekleştirmesini konu alan kuramlarda kişiler arası yakınlık, sıcak ilişkiler ve diğerlerinin rehberliğinin önemi üzerinde sık sık durulmuştur (Ryff ve Singer, 1996). Kelley (1962)'ye göre kendiliğin gelişiminin çok büyük bir kısmı, sosyal ilişkiler aracılığıyla meydana gelir ve bir diğerinin yokluğunda kendiliğin varlığından söz edilemez. Kişinin diğerleriyle sürekli gelişen ve değişen bir ilişkisinin olması gerektiğini savunan Kelley (1962), insanın ancak diğerleriyle ilişkileri üzerinden anlaşılabilirliğini ifade etmektedir.

Ryff ve Singer (1996) da, sevebilme becerisini zihinsel sağlığın merkezi bir bileşeni olarak görmektedir. Diğerleriyle olumlu ilişkiler, tüm insanlar için yoğun empati ve duygulanımı ifade edebilme ve daha fazla sevgi, daha derin dostluk kurabilme becerilerine sahip olmayla açıklanmaktadır (Ryff ve Singer, 1996). Kültürler arasında etki büyüklüğü açısından farklılık görülse de, bir topluluğun parçası olmaları sebebiyle insanların diğerleriyle kurdukları ilişkilerin niteliğinin, sağlıklı gelişimleri ve psikolojik iyilik halleri üzerindeki rolü yadsınamaz (Ryf, 1989). Ryff ve Singer (2000) bireylerin başkalarıyla kurduğu olumlu ilişkilerin bireylerin ruh halini olumlu etkileyerek stresin azalmasına sebep olan oksitosin hormonunun salgılanması aracılığıyla hem ruh sağlığı hem beden sağlığının korunduğunu ifade etmiştir. Diğerleriyle olumlu ilişkiler aynı zamanda öznel iyilik ve kişinin olumlu duygulanımıyla da psikolojik iyilik halinin diğer alt boyutlarına göre daha fazla ilişkilidir (Ryff ve Singer, 1998).

Ryff (1989) tarafından geliştirilen Psikolojik İyi Olma Ölçekleri'nin Diğerleriyle Olumlu İlişkiler Alt Ölçeği'nde yüksek puan almış olanlar güven dolu, sıcak ve kişiyi memnun eden ilişkileri olan, diğerlerinin iyiliğini gözeten, empati becerileri güçlü ve kişiler arası ilişkilerdeki karşılıklılığı anlayan kişiler olarak yorumlanmaktadır (Ryff, 1989). Bu kişiler sıcak ve güven dolu ilişkilerini korumak, sürdürmek ve bu ilişkilerini geliştirmek için çaba göstermektedirler (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Ölçekten düşük puan alan kişiler ise güven dolu ve yakın ilişkileri kısıtlı olan, sıcak ve dürüst

ilişki kurmada, diğerleriyle ilgilenmekte zorlanan, izole, aralarında bağ olan kişilerle ilişkilerini sürdürmek için taviz vermeye isteksiz kişiler olarak yorumlanmaktadır (Ryff, 1989). Araştırmalar, kadınların, erkeklere göre diğerleriyle olumlu ilişkiler ölçeğinden daha yüksek puan aldıklarını göstermiş ve cinsiyetler arası bir farklılık bulunduğu yinelenen çalışmalar aracılığıyla doğrulanmıştır (Ryff ve Keyes, 1995). Ölçekten alınan puanların yaşa göre ise çok az değişiklik gösterdiği, yaşam süresince aynı profile seyrettiği görülmektedir (Ryff ve Keyes, 1995). Diğerleriyle kurulan olumlu ilişkilerin, sözel beceri ve kişilik özelliklerinin kontrol edildiği bir araştırmada empatiyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ryff, 2004). Bağımsızlığın daha yüksek psikolojik iyilik haliyle ilişkili olduğu Batı toplumlarına karşılık, bağlılığın önemli olduğu Doğu toplumlarında, olumlu ilişkilerin psikolojik iyilik hali üzerinde daha fazla etkisinin bulunduğu da söylenebilir (Ryff, 2004).

1.1.4. Bireysel Gelişim

Bireysel gelişim, kendini gerçekleştirme ile ilişkisinden dolayı Aristoteles'in eudaimonia kavramına en yakın olan alt boyuttur (Ryff ve Singer, 2008). Ryff (1989), kişinin psikolojik iyilik halinin diğer alt boyutlarına sahip olmasının yeterli olmadığına ve potansiyelini geliştirmenin yanında insan olarak büyüme ve gelişimin süreğenliğinin önemine vurgu yapmaktadır. Bireysel gelişimin psikolojik iyilik hali içerisindeki yeri farklı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir. Örneğin, Kelley (1962), insanı bütün bir yaşam süresince deneyim biriktiren bir organizma olarak tanımlayarak yaşamın her döneminde gelişimin var olduğuna dikkat çekmiştir. Rogers (1995), potansiyelini tam kullanan kişinin ideal bir duruma ulaşan değil; bir süreç, bir akış, sürekli bir değişim içerisinde olan, deneyime açık kişi olduğunu savunmuştur. Keyes (2003) ise psikolojik açıdan işlevsel olmanın, insan olarak sürekli gelişmeye ve potansiyelini geliştirerek yeteneklerini en üst seviyeye çekmeye ilişkin güç ve dayanıklılığı içerdiğini savunmuştur. Ryff ve Singer (2008), yaşamın her döneminde yeni mücadelelerle karşılaşmanın ve kişinin kendi potansiyeline ilişkin farkındalığının önemine vurgu yapmıştır.

Bireysel gelişim ölçeğinde yüksek puan alan kişiler deneyime açık, potansiyelinin ve gelişiminin farkında olan ve bu gelişimi davranışlarına yansıtan insan olarak

tanımlanırken bireysel gelişim puanı düşük olanların ise zaman içerisinde yaşama ilişkin ilgisiz, sıkın ve atalet içinde hissedilen, tutum ve davranışlarında gelişim gösteremeyen kişiler olduğu belirtilmektedir (Ryff, 1989).

1.1.5. Yaşam Amaçları

Jahoda (1958)'nin zihinsel sağlık tanımı, kişinin yaşamına anlam ve amaç veren inançların öneminden açıkça bahsetmektedir. Rogers (1974, 1995), her bireyin kendisine yaşamdaki amacını farklı şekillerde sorguladığını, yüz yıllardır bu soruların sorulmasına karşın her bireyin kendine özgü bir biçimde cevaplaması gerektiğini savunmaktadır. Farklı kuramlar, yaşama anlam veren amaç ve hedeflerin hayatın her döneminde olması gerektiği ve kişinin yaşam amacına ilişkin farkındalığının öneminden bahsetmektedir (Ryff ve Singer, 2008).

Psikolojik İyi Olma Ölçekleri'nin Yaşam Amaçları Alt Ölçeği'nden yüksek puan alan kişiler yaşamlarında hedefleri olan ve bir yön hissine sahip olan kişilerdir. Bu kişiler bugünde ve geçmişte bir anlam olduğunu hisseder, yaşamlarını anlamlandıran inançları vardır, yaşamak için belirli hedefleri bulunmaktadır. Ölçekten düşük puan alan kişilerse yaşamlarında bir anlamdan yoksun kişilerdir, çok az sayıda hedef ve amaçları vardır, ilerleyecekleri bir yön, geçmişlerinde bir amaç görmezler, yaşamlarını anlamlandıran bir inanç ya da görüşe sahip değildirler (Ryff, 1989).

1.1.6. Öz-Kabul

Alanyazında öz-kabulle aynı anlamda farklı kavramların kullanıldığı görülse de (Blascovich ve Tomaka, 1991), öz-kabul kavramının geçerli bir yapı olduğu reddedilemez (Bernard, 2014). Modern alanyazında farklı araştırmacılar tarafından açıklanan kavram yineleyen bir biçimde kişinin gücüne ve zayıflığına ilişkin gerçekçi ve öznel farkındalığından bahsetmektedir.

Öz-kabul, Ryff (1989) tarafından psikolojik iyilik halinin ve sağlıklı zihinselliğin en temel alt boyutu olarak; Ellis (1977, 1995) de öz-kabulü psikolojik iyiliğin birincil ögesi olarak tanımlamaktadır (akt. Chamberlain ve Haaga, 2001). Hem Batı hem de Doğu

felsefesinde önemi vurgulanan kendini bilmek, öz-kabulün temelini oluşturmaktadır ve Ryff (1989) tarafından kendini, potansiyelini, geçmiş deneyimlerini ve sınırlarını bilmek; bunları kabul etmek ve bunlarla ilgili olarak kendini iyi hissetmek olarak tanımlanmıştır. Öz-kabul, kendini gerçekleştirme, ideal düzeyde işleyiş ve olgunluğun bir özelliği olarak da nitelendirilmektedir (Ryff, 1989).

Ellis (2005), koşulsuz öz-kabulü, kişinin mantıklı, doğru ve yetkin davranmadığı, diğer insanların onu onaylamadığı, sevmediği ya da ona saygı duymadığı zamanlarda da kendisini tamamen ve koşulsuz olarak kabul etmesi olarak tanımlamaktadır. Bernard (2014) ise öz-kabulün kişinin, her şeyi olduğu gibi kabul etmeye yönelik farkındalığını anlatan bir bakış açısı olduğunu; zorlu duyguları, yaşamın sonlu doğasını, dolayısıyla insan olmayı kabul etmek anlamına geldiğini savunmuştur. Öz-kabul aynı zamanda kişinin kendisine ilişkin olumlu bir görüye sahip olmak istemesini de içermektedir (Ryff ve Singer, 2006).

Kendine ilişkin olumlu bir tutuma sahip olmak ya da kendinden memnun olmamak, farklı yönlerinin farkında olup bu özellikleri kabul etmek ya da belirli kişilik özelliklerinden rahatsızlık duyarak, olduğundan farklı olmayı dilemek ve geçmişe dair olumlu hisler beslemek ya da hayal kırıklığı hissetmek kişinin öz-kabul açısından hangi seviyede olduğunu gösteren belirleyicilerdir (Ryff ve Singer, 2006). Blascovich ve Tomaka (1991) tarafından yürütülen çalışma, öz-kabul ölçümünde yüksek puan alan kişilerin, düşük puan alanlara göre diğerlerini kabul etmeye ve diğerleri tarafından kabul edildiğini hissetmeye daha fazla eğilimli olduklarını göstermiştir.

Ryff (1989) tarafından geliştirilen Psikolojik İyi Olma Ölçekleri'nin bir alt ölçeği olan Öz-kabul Ölçeği'nin yanında Berger (1952), Gough (1957), Shostrom (1964), Chamberlain ve Haaga (2001), Patterson ve Joseph (2006) tarafından da öz-kabulü değerlendirmek üzere ölçekler geliştirilmiş olduğu göz önüne alındığında, öz-kabulün psikolojik iyilik halinin belirlenmesinde, üzerinde sıklıkla durulan bir kavram olduğu anlaşılmaktadır (Williams ve Lynn, 2010).

Bir sonraki bölümde, psikolojik iyilik hali ile ilgili olarak ülkemizde ve yurtdışında gerçekleştirilen araştırmalardan, bu çalışmada yer alan değişkenlerle ilgili olanlar aktarılacaktır.

1.2. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Psikolojik iyilik halinin ilişkili olduğu demografik değişkenler birçok farklı araştırmada incelenmiştir. Bu bölümde, bu çalışmada yer alan demografik özelliklerle ilgili geçmiş araştırmaların sonuçlarına değinilecektir.

Psikolojik iyilik halinin cinsiyetler arasında farklılık gösterip göstermediği birçok araştırmada cevaplanmaya çalışılan bir sorudur. Buna karşın sonuçlar, birbiriyle tutarlılık göstermemektedir. Farklı yaş gruplarından ve kültürlerden katılımcılarla gerçekleştirilen araştırmaların bir kısmı, kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır (Benjet ve Hernandez-Guzman, 2001; Cooper, Okamura ve McNeil, 1995; Kirkcaldy, Furnham ve Siefen, 2010; Timur, 2008; Tütüncü, 2012). Cenkseven ve Akbaş (2007) ve Hori (2010), cinsiyetin psikolojik iyilik halini yordamada anlamlı bir etkisinin bulunmadığını da belirtmiştir. Bununla birlikte, erkeklerin psikolojik iyilik halinin kadınlardan yüksek olduğunu gösteren çalışmalar (Kelley ve Stack, 2000) olduğu gibi kadınların puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar (Dilmaç ve Bozgeyikli, 2009; Lee, Seccombe ve Shehan, 1991) da mevcuttur. Alt boyutlar açısından cinsiyetler arasındaki farklılıklara bakıldığında kadınların diğerleriyle olumlu ilişkiler puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Cirhinlioğlu, 2006; Cooper ve diğer., 1995; Karabeyeser, 2013; Ryff, 1989, 1991; Ryff, Lee, Essex, ve Schmutte, 1994; Ryff ve Keyes, 1995; Ryff, Magee, Kling ve Wing, 1999; Ryff ve Singer, 2008). Bu çalışmaların bir kısmı, kadınların bireysel gelişim puanlarının da erkeklerden yüksek olduğunu göstermektedir (Cooper ve diğer., 1995; Karabeyeser, 2013; Ryff, 1989, 1991; Ryff ve diğer., 1994; Ryff ve Keyes, 1995, Ryff ve diğer., 1999). Cirhinlioğlu (2006) çalışmasında kadınların, diğerleriyle olumlu ilişkilerin yanında öz-kabul puanlarının; Karabeyeser (2013) ise diğerleriyle olumlu ilişkiler ve bireysel gelişime ek olarak çevresel hâkimiyet ve yaşam amaçları puanlarının da erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ryff ve Singer (2008), erkeklerin özerklik puanlarının kadınlardan anlamlı seviyede daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ryff (1989) tarafından geliştirilen Psikolojik İyi Olma Ölçekleri kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırma sonuçları, psikolojik iyilik halinin bazı alt boyutları açısından kadınlar ve erkekler arasında tekrarlayan farklılıklar olmasına karşın söz

konusu farklılıkların her koşulda ortaya çıktığını söylemenin yanlış olacağını göstermektedir.

Kişilerin yaşı ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar farklı sonuçlar sunmuştur. Diener (1984), gençlerin psikolojik iyilik hali düzeyinin ileri yaşlardaki kişilere göre daha yüksek olduğunu savunmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda yapılan çalışmaların genç yetişkinlikten itibaren yaşın ilerlemesiyle psikolojik iyilik hali düzeyinin de arttığına ilişkin sonuçları, durumun her zaman böyle olmayabileceğini göstermiştir. Ryff (1989), araştırmasında özerklik ve çevresel hâkimiyet puanlarında genç yetişkinlikten orta yaşa doğru artma olduğunu göstermiş, benzer şekilde Çelebi (2016) de orta yaş grubundaki katılımcıların psikolojik iyilik hali düzeylerinin, diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ryff (1989) ve Clarke, Marshall, Ryff ve Rosenthal (2000) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar, ilerleyen yaşlarda yaşam amaçları ve bireysel gelişim alt boyutlarında bir düşüşün meydana geldiğini göstermiştir. Heidrich (1993) ise yaptığı çalışmada, kadınlarda bireysel gelişim ve diğerleriyle olumlu ilişkiler puanlarında azalma olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalar, alt boyutlar arasında farklılıklar gözlense de, psikolojik iyilik halinin orta yaşlara doğru yükseldiği ve ileri yaşlarda, özellikle bireysel gelişim ve yaşam amaçları gibi sosyal yaşam ve iş yaşamına dâhil olunan yaş gruplarına nazaran düşüş gösterdiği görüşünü desteklemektedir.

Kişilerin medeni durumunun psikolojik iyilik halleriyle olan ilişkisinin değerlendirildiği çalışmalar birbiriyle benzer sonuçlara ulaşmıştır. Farklı araştırmalar, evli olmanın, daha yüksek psikolojik iyilik haliyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Gove, Hughes ve Style, 1983; Lamb, Lee ve DeMarris; Moe, 2012; Timur, 2008). Coombs (1991) tarafından yapılan alanyazın taraması, evli bireylerin daha az sıklıkla psikiyatrik sorun yaşadıklarını, daha mutlu olduklarını ifade ettiklerini ve özellikle erkeklerin psikolojik açıdan evlilikten daha fazla fayda edindiğini göstermiştir. Bununla birlikte, evliliğin kişiye sosyal destek ve güven duygusu sağladığı varsayımı söz konusu ilişkisinin anlamlı görünmesini sağlasa da evliliğin, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanması ve taraflara doyum sağlaması gibi özelliklerinin önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim Gove, Style ve Hughes (1990) da evliliğin var olmasından ziyade, var olan evliliğin niteliğinin kişilerin zihinsel sağlığı için esas önemli koşul olduğunu vurgulamıştır.

Eğitim düzeyinin kişilerin psikolojik iyilik hali ile ilişkisiyle ilgili olarak Ryff ve Singer (1998), bu iki değişkenin olumlu ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. Yüksek eğitim düzeyindeki katılımcılara göre düşük eğitim düzeyinde yer alanların, yaşam amaçları alt boyutundan da anlamlı seviyede düşük puan aldıkları görülmüştür. Moe (2012) tarafından yürütülen araştırma da kadınların psikolojik iyilik hali düzeylerinin eğitim düzeyleriyle anlamlı ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir.

Kişilerin gelir düzeyinin psikolojik iyilik hali ile ilişkili olacağı görüşüne istinaden gerçekleştirilen çalışmalar, bu görüşü destekler niteliktedir. Üniversite ğrencisi genç yetişkinlerle gerçekleştirilen ve sosyo-ekonomik düzeyin psikolojik iyilik haliyle anlamlı ilişki içerisinde olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Cenkseven, 2004). Farklı bir sonuç olarak Karabeyeser (2013) ise, niversite ğrencilerinin psikolojik iyilik hali düzeylerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre farklılaşmadığını tespit etmiştir. Kaplan, Shema ve Leite (2008)'nin yürüttükleri boylamsal araştırmada kişilerin gelir ortalamasının, psikolojik iyilik haliyle anlamlı ilişkisinin bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Moe (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da gelir düzeyinin, kadınların psikolojik iyilik hali ile olumlu yönde anlamlı ilişkide olduğunu göstermiştir.

Kişilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyinin niversite ğrencilerinin psikolojik iyilik hali ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar (Karabeyeser, 2013) olduğu gibi, annenin eğitim düzeyiyle diğerleriyle olumlu ilişkiler ve yaşam amaçları alt boyutlarının; babanın eğitim düzeyiyle ise özerklik ve bireysel gelişim alt boyutlarının ilişkili olduğunu gösteren alışmalar (Hamurcu, 2011) da mevcuttur.

Erken dönem ebeveyn kaybı ve ebeveynlerin ayrılığını deneyimlemenin, çocukların yetişkinlik dönemlerine uzanan psikopatolojilerle ilişkili olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur (Kendler, Neale, Kessler, Heath ve Eaves, 1992; Kessler ve diğer., 2010; Tyrka, Wier, Price, Ross ve Carpenter, 2008). Ebeveyn kaybı ve ebeveynlerin boşanmasının psikolojik iyilik hali ile ilişkisiyle ilgili olarak ise Maier ve Lachman (2000) yetişkinlik öncesinde yaşanan ebeveyn kaybının erkek katılımcılarda yüksek özerklik ve kadınlarda depresyonla; boşanmanın ise daha fazla fiziksel sağlık sorununun yanı sıra erkeklerde düşük çevresel hâkimiyet, diğerleriyle olumlu ilişkiler, öz-kabul ve daha yüksek depresyonla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kişilerin psikolojik iyilik hali ile ilgili değişkenleri belirlemek, kişilerin iyilik halini korumak ve geliştirebilmek adına oldukça önemlidir. Psikolojik iyilik hali, günümüzde üzerinde sıklıkla çalışılan bir konu olmakla birlikte hakkında yürütülen araştırmalar, psikolojik iyilik halinin demografik değişkenlerle ilişkisi üzerine değişen sonuçlar sunmaktadır. Bir sonraki bölümde, kişinin zorluklarla başa çıkma becerileri ve dolayısıyla iyilik haliyle yakından ilişkili olan öğrenilmiş güçlülük kavramı ele alınacaktır.

1.3. ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK

Meichenbaum (1977)'un, stresli yaşam olayları karşısında kişilerin öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluğunu öz-yönergeler aracılığıyla ortadan kaldırmayı hedefleyen ve bu yolla kişiye öğrenilmiş güçlülük kazandırdığını savunan yaklaşımı, Rosenbaum'un öğrenilmiş güçlülük tanımına temel oluşturmuştur. Meichenbaum'un çalışmaları kişinin uyumsuz duygu, düşünce ve davranışlarını gözlemesi, problem çözme becerileri ve duygu düzenleme gibi öz-denetleme becerilerini içermekteydi. Rosenbaum tarafından da öncelikle öz-denetleme olarak tanımlanan kavram, tanımı ve sınırlarının belirlenmesiyle birlikte öğrenilmiş güçlülük adını almıştır. Öğrenilmiş güçlülüğü Rosenbaum ve Jaffe (1983), kişinin duygu, acı ve bilişleri gibi içsel olayları kontrol edebilme becerisiyle tanımlamıştır. Bu beceriler kişinin stres anında duygularını ve bilişlerini kontrol edebilmesinin yanında problem çözme, hazzı erteleme becerileri ile içsel olayları kontrol edebileceğine yönelik inancı da içermektedir (Rosenbaum, 1989). Öğrenilmiş güçlülük arzuların sınırlandırılmasını veya dışsal olayların kontrolünü içermez (Siva, 1991). Bunun yerine karşılaşılan olayların etkilerinin ve kişinin tepkilerinin kontrol edilebilmesiyle ilgilidir. Bu sebeple Rosenbaum, içeriğin doğru ifadesini sağlamak üzere öz-denetleme yerine öğrenilmiş güçlülük kavramını geliştirmiştir. Rosenbaum (1980a), öğrenilmiş güçlülük olarak tanımlanacak davranışların içsel bir kaynaktan gelmesi ve durumun yaratacağı olumsuz etkiyi azaltması gerektiğini belirtmektedir (akt. Dağ, 1991). Buna göre bir davranışın öğrenilmiş güçlülük olarak kabul edilmesi için dışsal bir olayla karşılaşıldığında kişinin duygu ve düşünceleri gibi olumsuz nitelikli içsel tepkisinin azalması, etkisinin hafiflemesi söz konusu olmalıdır.

Öğrenilmiş güçlülük, öz-yönerge ve bilişlerin kullanılması, problem çözme becerileri, hazzın ertelenmesi ve kişinin, içsel olayları kontrol edebileceği inancını içeren, dört farklı başa çıkma becerisini içermektedir (Rosenbaum, 1980a). Öz-yönerge ve bilişlerin kullanılması, kişinin, kendine verdiği yönergeler yoluyla ve bilişler aracılığıyla tepkilerini kontrol edebilmesi ve bunlara ilişkin farkındalık geliştirmesidir. Problem çözme becerileri, planlama yapmayı, problemin tanımlanmasını, alternatiflerin değerlendirilmesini ve olası sonuçların tespit edilmesini kapsamaktadır. Hazzın ertelenmesi, arzu ve ihtiyaçların hemen karşılanmasına karşılık kişinin, zorlukla karşılaştığı zamanlarda mücadele etmeyi veya keyif verici olmayan ancak yapılması gerekli olan görevleri yerine getirme konusunda kararlı olmayı içermektedir. Rosenbaum (1980a) tarafından tanımlanan dördüncü başa çıkma becerisi olan içsel olayları kontrol edebilme inancı, kişinin öğrenilmiş güçlülüğe sahip olması için bu güce sahip olduğuna inanması gerekliliğinden bahsetmektedir.

Öğrenilmiş güçlülüğün üç tip öz-denetleme yoluyla kişi, bilinçli olarak davranışlarının kontrolünü ele alır. Onarıcı özellikteki birinci işlev, kişinin olumsuz tepkilerini kontrol etmesini, düşünce, duygu ya da fiziksel duyumdan kaynaklanan stresle başa çıkma becerilerini içermektedir. İkinci işlev kişinin hazzı erteleyebilme, uzun vadede kazanım sağlayacak davranışı kısa süreli hazza tercih edebilme becerisini ifade etmektedir. Deneyimsel işlev ise kişinin keyif verici aktiviteleri tamamıyla deneyimleyebilmesini içermektedir, böylece öğrenilmiş güçlülük kişinin olumsuz tepkilerle başa çıkabilmesinin yanı sıra gelişim ve değişimiyle de ilgilenmektedir (Rosenbaum, 1993).

1.4. ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Öğrenilmiş güçlülüğün genel olarak öğrenilmiş çaresizliğin tersi olduğu, kişilerin öğrenilmiş güçlülük düzeyinin düşük olmasının, öğrenilmiş çaresizliğin yüksek olmasıyla ilişkili olduğu görüşü mevcuttur (Rosenbaum ve Jaffe, 1983); öğrenilmiş çaresizliğin bulunduğu koşullarda kişinin kendisini çaresiz ve umutsuz hissetmesinden dolayı sahip olduğu başa çıkma becerilerini kullanamadığı, yüksek düzeyde öğrenilmiş güçlülüğün ise, öğrenilmiş çaresizlik için koruyucu bir faktör olduğu söylenebilir. Bu kapsamda gerçekleştirilen araştırma sonuçlarıyla da öğrenilmiş güçlülüğün umutsuzlukla negatif yönlü anlamlı bir ilişkisinin olduğu desteklenmiştir (McWhirter,

1997). Bu sonuçlar, araştırmacıları öğrenilmiş güçlülüğün psikopatolojilerle arasındaki ilişkiye yöneltmiş ve öğrenilmiş güçlülüğün bilişsel bir beceri olmasından yola çıkılarak söz konusu ilişkiler incelenmiştir. Örneğin Rosenbaum (1980b, 1990), öğrenilmiş güçlülüğü yüksek olan genç yetişkinlerin daha az akılcı olmayan inanışa sahip olduğunu, yüksek öğrenilmiş güçlülüğe sahip kişilerde olumsuz içsel yaşantıları bilişsel olarak kontrol edebilmesi sayesinde olumsuz ifade ve bilişler, fobik tepkiler, depresyon, anksiyete ve fiziksel acıyı düzenleyebildiklerini belirtmiştir. Yakın dönem araştırmalarında da kendine, dünyaya ve geleceğe ilişkin olumlu görüşlerin, yüksek öğrenilmiş güçlülükle ilgili olduğu görülmüştür (Güloğlu ve Aydın, 2007; Lai, 2005). Öğrenilmiş güçlülüğün depresif belirtilerle negatif yönlü ilişkisine ilişkin sonuçlar birçok farklı araştırmada gösterilmiştir (Burns, Rude, Simons, Bates ve Thase, 1994; Dağ, 1991; Flett, Hewitt, Blankstein ve O'Brien, 1991; Huang ve diğer., 2010; Huang, Sousa, Tu ve Hwang, 2005; Zauszniewski ve diğer., 2006). Depresif belirtilerde olduğu gibi, öğrenilmiş güçlülüğün travmayla başa çıkma (Frederick, 1990) ve düşük anksiyete belirtilerine sahip olmayla (Zauszniewski ve diğer., 2006), bunun yanında düşük öğrenilmiş güçlülüğün de kadınlarda daha fazla yeme bozukluklarıyla (Kennett ve Nisbet, 1998) ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, doğrudan psikolojik iyilik haliyle öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişkiyi göstermese de psikopatolojiye sahip olmama ya da psikolojik belirtilerin düşük olması psikolojik iyilik halinin bir gerekliliği olduğundan, öğrenilmiş güçlülük ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Alanyazında öğrenilmiş güçlülüğün aynı zamanda fiziksel sağlık ve hastalıklarla ilişkileri de incelenmiştir. Kişilerin acıya dayanma derecelerinin ölçüldüğü çalışmada Rosenbaum (1980b), deney grubuna dışarıdan verilen bilişsel stratejilerden bağımsız olarak yüksek öğrenilmiş güçlülük düzeyine sahip kişilerin dayanma seviyelerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu da, bu kişilerin sahip olduğu içsel başa çıkma becerilerinin acıya dayanma düzeyleri üzerinde de anlamlı bir fark yaratabildiğini göstermektedir. Rosenbaum (1990), öğrenilmiş güçlülüğü yüksek olan kişilerin öğrenilmiş güçlülük aracılığıyla fiziksel acıyı düzenleyebilmeleri sayesinde kronik hastalıklarla daha başarılı biçimde başa çıkabildiklerini bildirmiştir. Kronik hastalıklardan muzdarip olup öğrenilmiş güçlülük düzeyi yüksek olan kişilerin daha nadiren depresif belirtiler göstermesi, bu görüşle ilişkilendirilebilir. Sağlıklı seçimler yapma ve sağlığını korumaya yönelik davranışlarla

öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişki de araştırmalarla desteklenmiştir (Kenneth ve Ackerman, 1995; Rosenbaum 1989, 1990; Zauszniewski ve Chung, 2001).

Psikopatolojilerin ortaya çıkmasında olduğu gibi psikoterapi sürecinde de öğrenilmiş güçlülüğün önemli bir değişken olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bilişsel psikoterapi ve medikal tedavinin kişiler üzerindeki etkisini öğrenilmiş güçlülük düzeyiyle açıklamayı hedefleyen bir çalışma, bilişsel psikoterapinin yüksek öğrenilmiş güçlülük düzeyine sahip kişilerde çok etkili olduğu ancak medikal tedavinin bu kişilerde düşük etkililik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışma, düşük öğrenilmiş güçlülük düzeyine sahip kişilerde medikal tedavinin yüksek etkililiğe sahip olmasına karşılık bu kişiler için bilişsel psikoterapinin daha az etkili olduğunu göstermiştir (Simons, Lustman, Wetzel ve Murphy, 1985). Araştırmacılar bu sonucun, yüksek öğrenilmiş güçlülüğün, bilişsel psikoterapide kazanılması hedeflenen becerilere zaten sahip olmakla ilişkili olmasıyla açıklanabileceğini savunmuştur. Araştırmacılara göre birtakım becerileri içeren tedaviler, bu becerilere hâlihazırda sahip olan kişiler üzerinde daha etkilidir (Simons ve diğer., 1985). Depresyon tanısı bulunan kişilerle gerçekleştirilen ve psikoterapilerde öğrenilmiş güçlülüğü yüksek olan kişilerin tedaviden elde ettikleri çıktılarının daha iyi olduğu sonuçlarını destekleyen araştırmalar da mevcuttur (Burns ve diğer., 1994; Rosenbaum, 1990). Zeiss, Lewinsohn, and Munoz (1979) ise öğrenilmiş güçlülük becerilerinin yalnız bilişsel psikoterapide değil; diğer psikoterapi uygulamalarında da kişinin daha fazla yarar görmesini sağlayacağı görüşündedir. Bununla birlikte öğrenilmiş güçlülükle psikoterapi çıktıları arasındaki ilişki olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır (Jarrett, Giles, Gullion ve Rush, 1991; Wetzel, Murphy, Carney ve Whitworth, 1992).

Yüksek öğrenilmiş güçlülüğü olan kişilerin psikoterapiden fayda görme düzeylerinin yanı sıra sosyal becerileri, kendine yardım edebilme düzeyleri, yaşam kaliteleri ve doyumları da daha yüksektir (Zauszniewski ve Martin, 1999). Bu bağlamda öğrenilmiş güçlülük düzeyleriyle olumlu ve olumsuz duygulanımını inceleyen çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Psikolojik iyilik haliyle yakından ilişkili olan öznel iyiliğin (Gallagher, Lopez ve Preacher, 2009) bir göstergesi olan olumlu ve olumsuz duygulanımın farklı yaş gruplarından kişilerde öğrenilmiş güçlülükten etkilendiği görülmüştür. Örneğin diyabet tanısı olan ve herhangi bir tanısı bulunmayan ergenlerin öğrenilmiş güçlülük ve

olumlu-olumsuz duygulanım düzeylerinin incelendiği Aran (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırma, yüksek öğrenilmiş güçlülüğe sahip olmanın, sağlıklı ergenlerde daha fazla olumlu duygulanım ve daha az olumsuz duygulanımla, diyabet tanıli ergenlerdeyse yalnız daha az olumsuz duygulanımla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmış, diyabet tanıli ergenlerin ebeveyn desteğine sahip olmasının, yüksek öğrenilmiş güçlülükle de ilişkili olduğunu göstermiştir (akt. Rosenbaum ve Ronen, 2013). Özellikle kronik sağlık sorunu gibi zorlu koşullar karşısında yakınları tarafından onaylandıklarını ve desteklendiklerini hissetmelerinin, kişilerin olumlu duygulanımı arttırdığı düşünülebilir. Zorlu koşullarla karşı karşıya olmayan sağlıklı kişilerinde baş etme becerilerini aktif kullanmaya ihtiyaçlarının olmaması sebebiyle öğrenilmiş güçlülük becerileri ile olumlu duygulanımları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması anlaşılır bir sonuçtur. Olumlu duygulanımın yüksek öğrenilmiş güçlülükle ilişkili olduğuna ilişkin benzer bir sonuç, ülkesi savaş öncesinde olan ergenlerle gerçekleştirilen bir çalışmada, araştırmada yer alan ergenlerin sosyal desteğe ve öğrenilmiş güçlülük becerilerine sahip olmasıyla olumlu duygulanım içinde olmalarının ilişkili bulunmasıyla desteklenmiştir (Ronen ve Seeman, 2007). Ronen, Rosenbaum, Abuelaish, Agbaria ve Hamama (2013) tarafından birbirinden farklı üç sosyal çevrede yaşayan ergenlerle gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları, her üç grup için de öğrenilmiş güçlülüğün pozitif duygulanımla olumlu ilişki içinde olduğunu göstermiştir. Olumlu duygulanım ve öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişki mutlu insanların başa çıkma becerilerini daha başarılı bir biçimde kullanıyor olabileceğinin yanı sıra, yaşamlarını kontrol edebilen kişilerin kendilerini mutlu hissettikleri şeklinde de yorumlanmaktadır (Rosenbaum ve Ronen, 2013). Öğrenilmiş güçlülük becerileri aracılığıyla kişilerin kendini kontrol sahibi ve yeterli hissetmelerinin öznel iyilikle ilişkili olduğu görülmektedir. Zorlu yaşam olayları karşısında önem kazanan bu beceriler, kişilerin yaşam süresince karşı karşıya kaldıkları stresli olaylarla başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır. Bu başa çıkma, kişilerin kendisine ya da çevresine zarar verici davranışlarda bulunmamasıyla da görülmektedir. Örneğin Seeman (2010) araştırmasında öğrenilmiş güçlülüğün, öfke kontrolünde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Çalışma öğrenilmiş güçlülüğün, olumlu duygulanım kontrol edildiğinde daha düşük öfke düzeyi ve saldırgan davranışla da ilişkili olduğunu bulmuştur (akt. Ronen ve Rosenbaum, 2013). Ronen ve Rosenbaum (2010) tarafından yürütülen bir diğer araştırma da yüksek

düzeyde öğrenilmiş güçlülüğe sahip kişilerin, saldırgan davranışlara yönelik kontrollerinin daha iyi olduğunu göstermiştir. Çocuklarla gerçekleştirilen ve saldırgan davranışları azaltmayı hedefleyen, Shachar (2010) tarafından gerçekleştirilen deneysel bir başka araştırma da yüksek öğrenilmiş güçlülüğün, saldırgan davranışların ve olumsuz duygulanımın azalması ve aynı zamanda olumlu duygulanımın artmasıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (akt. Ronen ve Rosenbaum, 2013). Öğrenilmiş güçlülüğü düşük olan kişilerin daha fazla alkol ve madde kullandığını gösteren araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Barnea, Teichman ve Rahav, 1993; Carey, Carey, Carnrike ve Meisler, 1990; Rosenbaum, 1990).

Öğrenilmiş güçlülük düzeyi yüksek olan kişiler, hedeflerine ulaşmalarına engel olabilecek duygu, düşünce ve davranışları yönetebilme (Rosenbaum, 1983), dolayısıyla olayları olmasa da olayların etkilerini kontrol edebilme, zorlu koşullarda da hedeflenen sonuçlara ulaşabilme becerisine sahiptir (Polatçı ve Boyraz, 2010); böylece başarı ile öğrenilmiş güçlülüğün ilişkili olduğu söylenebilir. Rosenbaum ve Jaffe (1983)'nin, stresli koşullarda tekrarlayan başarısız sonuçlarla karşı karşıya kalan katılımcıların başarı oranlarıyla öğrenilmiş güçlülük düzeylerindeki ilişkisini gösteren çalışması da bu görüşü desteklemektedir. Öğrenilmiş güçlülüğü yüksek olan kişilerin başarı için bir engel olabilecek akademik stresle daha iyi başa çıkabildiğini (Akgün ve Ciarrochi, 2003; Gintner, West ve Zarski, 1989) ve akademik ortamda kendini kontrol etme becerilerinin daha yüksek olduğunu gösteren araştırmalar (Kenneth ve Keefer, 2006) gösteren araştırmalar da mevcuttur.

Bilişsel bir beceri ve öğrenilmiş davranışlar bütünü olan öğrenilmiş güçlülük, kişinin gelişim süreci ile yakından ilgilidir. Erken çocukluk döneminden itibaren çevrenin etkileriyle edinilen öğrenilmiş güçlülük, kişinin büyüdüğü ortam, kendisine bakım veren kişilerle ve çocukluk dönemi yaşantılarından oldukça etkilenmektedir (Kenneth ve Reed, 2009; Rosenbaum ve Palmon, 1984). Türkel (2006), çocukların algıladıkları ebeveyn tutumlarının da çocukların öğrenilmiş güçlülük düzeyleriyle ilişkili olduğunu, ebeveynlerinin tutumlarını anlayışlı ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin, ebeveynlerini otoriter veya ihmalkâr olarak algılayan ergenlerden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Öğrenilmiş güçlülüğün, yaşamın ilerleyen dönemlerinde de geliştirilebileceğini gösteren çalışmalar bulunsa da (Kennett

ve Ackerman, 1995; Rosenbaum, 1990; Zauszniewski ve Martin, 1999), bu becerilerin temelde yaşamın erken dönemlerinde çevre aracılığıyla, model alma yoluyla ve eğitimle edinildiğine yönelik görüş kabul görmektedir. Bu bağlamda çocukluk döneminde yetiştirme yurtlarında kalmış olmanın, kişinin öğrenilmiş güçlülük düzeyiyle ilişkili olacağı fikri ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar Edwards ve Riordan (1994) yürüttükleri çalışmada zorlu koşullarda büyüyen bireylerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin normal örneklemeden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmış olsa da bakım verenle kısıtlı ilişki kuran çocukların öğrenilmiş güçlülük açısından daha düşük seviyede olacağı düşünülmektedir. Boyraz ve Aydın (2016) da yaptıkları çalışma neticesinde yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin, ailesi yanında kalan ergenlerden daha düşük öğrenilmiş güçlülük düzeyine sahip olduğunu göstermiştir.

Öğrenilmiş güçlülüğün yaşamın birçok alanında kişilerin dikkat dağıtıcılarla ve stresli durumlarla başa çıkabilmesini sağlaması, bu beceriyi işlevsel bir yaşam için oldukça temel bir gereksinim haline getirmektedir (Rosenbaum ve Ronen, 2013). Bu bölümde de öğrenilmiş güçlülük ve ilişkili olduğu araştırmalarca desteklenen kavramlar sunulmuştur. Bu kavramlar değerlendirildiğinde kişinin travmatik deneyimlerle başarılı bir biçimde mücadele edebilmesi ve problemlerini çözüme kavuşturmak üzere bilişsel stratejilerini kullanabilmesinin kendine yetebilme ve özerk bir birey olmayla ilişkili olduğu açıktır. Rosenbaum (1990) da bu ilişkiye öğrenilmiş güçlülüğün, kişiye sağlıklı, üretken ve bağımsız bir yaşam sunduğu görüşüyle destek vermiştir. Bu noktada öğrenilmiş güçlülüğün daima sosyal bağlam içerisinde geliştiğini unutmamak gerekir (Seeley ve Gardner, 2006). Araştırmalar, öğrenilmiş güçlülükle sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiş (Dirksen, 2000; Seeman, 2010); Rosenbaum ve Ronen (2013) de diğerleriyle olumlu ilişkilerin kişinin öğrenilmiş güçlülüğünün artmasını sağladığını kendi araştırma bulgularıyla desteklemiştir. Kişinin öğrenilmiş güçlülükle ilişkili olduğu gösterilen olumlu duygulanımının yüksek ve olumsuz duygulanımının düşük olmasının, içinde bulunduğu koşullardan hoşnut olmasıyla ilişkili olduğu, bu durumun çevresel hâkimiyetle ilişkilendirilebileceği düşünülmüştür. İyileşmiş meme kanseri tanılı kadınlarla yapılan bir çalışma da belirsizliğin, öğrenilmiş güçlülüğün negatif yönlü bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir (Dirksen, 2000). Belirsizlik, kişinin kontrolünü kaybettiğini hissetmesine yol açar, bu açıdan düşük çevresel hâkimiyet düzeyiyle ilişkili olduğu savunulabilir. Kişinin hedefleri uğruna

başarması güç olan ve sıkıcı görevleri tamamlamak için uğraşması öğrenilmiş güçlülüğün bir göstergesidir ve kişiye çoğu zaman başarıyı getiren bu özellik, bireysel gelişimle ve yaşam amaçlarıyla yakından ilişkili görünmektedir. Cilliers ve Coetsee (2003) de öğrenilmiş güçlülük ve kendini gerçekleştirme arasında anlamlı bir ilişki bulunduğundan söz etmiştir. Bu başlıkta öğrenilmiş güçlülükle ilişkili olduğu farklı araştırmalarca gösterilen olumlu duygulanım ve yaşam doyumu, kişinin kendinden memnun olmasını da içermektedir, bu bağlamda bu özelliğin öz-kabulle ilişkili olacağını düşünülmektedir. MacLachlan (1985) da öğrenilmiş güçlülük ve özsaygı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz etmektedir. Bütün bu bulgular değerlendirildiğinde öğrenilmiş güçlülüğün psikolojik iyilik hali ve tüm alt boyutlarıyla anlamlı ilişkisinin bulunacağı düşünülmüştür. Bu ilişkinin belirlenmesinin de sağlıklı bireyler için psikolojik iyilik halinin korunması açısından; psikoterapiden faydalanacak klinik örneklem içinse tedavi sürecine sunduğu katkı dolayısıyla önemli olduğu kanaati edinilmiştir. Bu amaçla bir sonraki bölümde, öğrenilmiş güçlülükle yakından ilişkili olacağı fikriyle yetiştirme yurtları hakkındaki bilgiler ile yetiştirme yurdu deneyimi olan kişilerle ilgili araştırmalara yer verilecektir.

1.5. YETİŞTİRME YURTLARI

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal, duygusal gelişim ile kişisel güvenliğin tehlikede olması; ihmal, istismar ya da bir başka suçun mağduru olmayı içermektedir. Bu çocuklara aile veya yakınları yanında destekleme, koruyucu aile hizmeti, evlat edindirme ve yatılı kuruluşa yerleştirilme gibi hizmetler sunulmaktadır. Annesi, babası ya da anne ve babası olmayan, annesi, babası ya da her ikisi tarafından terk edilmiş, ailesi parçalanmış, suç mağduru olan ve suça sürüklenen çocuklar kuruluş bakımına alınmaktadır. Ülkemizdeki bakım kurumları yakın geçmişe kadar 0-12 yaş grubunun kaldığı çocuk yuvaları, 13-18 yaş arasındaki çocukların kaldığı yetiştirme yurtları, 0-18 yaş arasının kaldığı çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurtları, çocuk evleri siteleri (sevgi evleri), çocuk evleri ve çocuk destek merkezlerinden oluşmaktaydı. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de çok sayıda çocuğun kaldığı koğuş tipi bakım kurumlarının kapatılması kararı alınmış ve 2016 yılı itibariyle bu özellikteki kurumların

tamamı kapatılmıştır. Yerine daha az çocuğun bir arada kaldığı, çocukların kendilerine ait alanlarının bulunduğu ve görevli personelin ilgilendiği çocuk sayısının da daha az olduğu koşullara sahip, ev tipi bakım kurumları yaygınlaştırılmıştır.

2018 yılı sonu itibariyle ülkemizde bulunan 111 adet Çocuk Evleri Sitesi, 1192 adet Çocuk Evi ve 63 adet Çocuk Destek Merkezi bulunmakta olup 6383 çocuk Çocuk Evleri Sitesi, 6199 çocuk Çocuk Evleri ve 1632 çocuk Çocuk Destek Merkezlerinde olmak üzere toplam 14214 çocuk devlete bağlı kuruluşlarda kalmaktadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018). Bu çocuklar için ailelerinden ayrılarak kurum bakımına yerleşmek başlı başına travmatik bir yaşantıdır. Bu noktada bu çocukların yaşadıkları sorunların, kurum bakımında kalmalarıyla ve orada yaşadıklarıyla ilgili olmanın yanı sıra kurumda kalmalarına neden olan koşullarla da ilgili olabileceği düşünülmelidir.

Yetiştirme yurtlarının koşulları ülkelere ve yıllara göre çeşitlilik gösterse de, yeterli eğitimi olmayan, vardiya usulü ve düşük ücretle çalışan az sayıda kişiye karşılık çok sayıda çocuğun bulunması, çocuklarla bire bir ilişkinin kurulmamasının, çocukların temel ihtiyaçları karşılanırken psikolojik ihtiyaçların göz ardı edilmesinin ve çocukların sağlığının ve gelişiminin kurumlardaki olumsuz koşullardan etkilenmesinin ortak olduğu değerlendirilmektedir (Browne, 2009; Bulut, 1995; Groark, Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova ve McCall, 2005; Gunnar ve Van Dulmen, 2007; Nelson ve diğer., 2007; Rutter ve diğer., 2007; Smyke, Dumitrescu ve Zeanah, 2002; Zeanah ve diğer., 2003).

Bakım verenin kendini adadığı, istikrarlı bir ilişkinin özellikle küçük yaş grubundaki çocukların gelişimi için hayati önem taşıdığı savunulmaktadır (Dozier ve diğer., 2012). Bu da, kurum bakımındaki çocukların, vardiya usulü çalışan ve birçok çocukla aynı anda ilgilenmek durumunda kalan personelle kurabileceği ilişkinin, ihtiyacı karşılamada yetersiz kaldığı görüşünü doğurmaktadır. Kurum bakımında bulunan çocukların bilişsel gelişiminin de, bu koşullara bağlı olarak geri kaldığını savunan araştırmacılar bulunmaktadır. Kurum bakımındaki çocukların gelişim düzeyleri ile ilgili yapılan farklı araştırmalar, bu çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal gelişim ile sosyal ve akademik beceriler açısından kurumda kalmayan çocuklardan daha düşük seviyede olduğunu göstermiştir (Attar-Schwartz, 2008; MacLean, 2003; Özdemir, Sefer ve Türkdoğan,

2008; Roy ve Rutter, 2006). Kurum bakımında kalmanın, kimlik gelişimi üzerinde de olumsuz bir etkisi olduğunu, çocukların benlik saygısının ve baş etme becerilerinin yaşlılarından daha zayıf olduğu (Bulut, 1995; Gündoğdu ve Zeren, 2016), kişilik gelişimi için gerekli deneyimlerden yoksun kalan çocukların çekingen ve içe kapanık özellik gösterdiğini (Cebe, 2005) ve bu çocukların sosyal beceriler açısından yaşlılarının gerisinde kaldığını savunan araştırmacılar bulunmaktadır.

Kurum bakımında bulunan çocukların psikolojik iyilik haliyle ilişkili olarak yapılan araştırmalar, kurum bakımındaki çocukların, ailesi yanındaki çocuklara göre daha düşük seviyede yaşam amaçlarına sahip olduklarını, sosyal ilişkilerinin ve uyum düzeylerinin daha zayıf olduğunu, okul başarılarının daha düşük olduğunu göstermiştir (Aşık, 2006; Balcı, 1999; Roy ve Rutter, 2006). Kurum bakımında kalan çocuk ve ergenlerin diğer koşullarda bulunanlara göre daha sıklıkla kendine ve çevreye zarar verme, şiddet içerikli eylemler, okuldan kaçma, zararlı alışkanlıklar gibi davranışsal sorunlar yaşadığı ve bu grubun davranış sorunları açısından risk altında olduğu da yurtiçinde ve yurtdışında yapılan birçok araştırma sonucunda görülmüştür (Altschuler ve Poertner, 2002; Aslan, 1997; Kalaycı, 2007; Kjelsberg ve Nygren, 2004; MacLean, 2003; Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan, 2008; Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005). Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların yaşadıkları psikiyatrik sorunlarla ilgili ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalar (örn: Ayaz ve diğer., 2012; Şimşek, Erol, Öztop ve Münir, 2007; Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan, 2008; Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005; Tümkaya, 2005) yurtdışında yapılmış çalışmalarla benzer şekilde kurum bakımında kalmakta olan çocukların genel nüfusa göre daha fazla sorun yaşadığını göstermektedir (Chisholm, 1998; Pollak ve diğer., 2010; Zeanah, Smyke ve Dumitrescu, 2002). Ülkemizde gerçekleştirilen birçok araştırma, kurum bakımında kalan çocukların ailesi yanında kalan çocuklardan daha yüksek yalnızlık, umutsuzluk, güvensizlik ve öğrenilmiş çaresizlik içinde olduğunu ve daha sıklıkla depresif belirtiler taşıdıklarını; benlik saygılarının ailesi yanında yaşayan çocuklardan daha düşük olduğunu, sosyal açıdan da daha az destek gördüklerini göstermektedir (Aral, Gürsoy ve Yıldız Bıçakçı, 2006; Aşık, 2006; Bedir, 1998; Bulut, 1995; Çetin ve Çavuşoğlu, 2009; Erım, 2001; Kutlu, 1992; Tümkaya, 2005; Uras, 2001).

Kurum bakımında kalan çocukların deneyimlediği olumsuzluklar ve erken dönem yaşantılarının kişi üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, kurum bakımında kalma süresinin bu olumsuzluklardan etkilenme seviyesi üzerinde etkisinin olduğu düşünülebilir. Bu varsayımdan yola çıkılarak yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar göstermektedir. Kurum bakımında kalma süresinin olumsuz sonuçları arttırdığı görüşünü destekleyen (Aral ve diğer., 2006; Beckett ve diğer., 2006; O'Connor, Rutter ve English and Romanian Adoptees Study Team, 2000; Sloutsky, 1997) çalışmalar olduğu gibi arada bir ilişki bulunmadığını ya da olumsuz özellikler ile kalma süresi arasında tam tersi bir ilişki olduğunu savunan araştırmacılar da bulunmaktadır (Attar-Schwartz, 2008).

Çocukluk döneminde yetiştirme yurtlarında kalmış kişilerde eğitim düzeyinin aile yanında büyüyenlere göre daha düşük olduğu ve bu grubun işsizlik, düşük sosyo-ekonomik düzey gibi sıkıntıları daha sıklıkla deneyimledikleri görülmüştür (Cheung ve Heath, 1994; Öntaş Cankurtaran, 1998; Üstün, 2008; Viner ve Taylor, 2005). Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların ailesi yanında büyüyen akranlarına göre daha az geleceğe yönelik eğitim planlarının olduğunu gösteren araştırma sonuçları (Tulviste, 2011), kurum bakımından ayrılmış olan kişilerin yetişkinliklerinde yaşadıkları bu sorunlarla yakından ilişkili görünmektedir.

Çocukluğunda kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarıyla ilgili daha fazla sorun yaşadıkları, depresyon belirtilerini daha sıklıkla deneyimlediklerini gösteren çalışmalar mevcuttur (Herman, Susser ve Struening, 1994; Üstün, 2008; Viner ve Taylor, 2005).

Yetiştirme yurtlarında büyüyen bireylerin yetişkinlik dönemleriyle ilgili yapılan çalışmalar daha kısıtlıdır ancak bu kişilerin çocuklukları süresince olduğu gibi, yetişkin hayatlarında da genel nüfusa oranla, sosyal, duygusal ve psikolojik sorunlar yaşama riskiyle daha fazla karşı karşıya oldukları düşünülebilir. Bu bağlamda, çocukluklarında yetiştirme yurtlarında kalmış bireylerin yaşam doyumu ve iş tatminiyle ilgili bir çalışma, çocukluğunda kurum bakımında kalan yetişkinlerin büyük bir çoğunluğunun, kurum bakımında kalmış olmayı kendileri için bir dezavantaj olarak kabul ettiğini göstermiştir (Gökçearslan Çifci, Kardeş, Zubaroğlu Yanardağ ve Akgün, 2016).

Araştırmalar, iyi yaşam koşulları ve destekleyici bir eşin, sosyal desteğe sahip olmanın koruyucu özellik göstermesinin yanında yetiştirme yurtlarında kalmış kişilerin sosyal ilişkilerde, evlilik, aile kurma ile aile birliğini sürdürmede ve çocuk bakımında zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir (Bowlby, 2008; Hodges ve Tizard, 1989; Quinton, Rutter ve Liddle 1984).

Psikolojik iyilik halinin demografik özelliklerle olan ilişkisi farklı ülkelerde gerçekleştirilen birçok çalışmada incelenmiştir. Kişilerin cinsiyeti ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda, kadın ve erkeklerin psikolojik iyilik haliyle ilgili farklı sonuçlar elde edilmiştir. Yaşın psikolojik iyilik haliyle ilişkisini inceleyen araştırmalar yetişkinliğin büyük bir kısmında yaşla birlikte psikolojik iyilik halinin de arttığını, yalnız yaşlılık döneminde bazı alt boyutlarda düşüş olduğunu göstermiştir. Alanyazında, eğitim düzeyinin artmasıyla psikolojik iyilik halinin de anlamlı şekilde arttığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da katılımcıların psikolojik iyilik hali ile cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiler incelenecektir. Bunun yanında, kişilerin sosyo-ekonomik düzeyinin psikolojik iyilik haliyle ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik düzeyin bir göstergesi olarak kabul edilen ve daha önceki çalışmalarda da psikolojik iyilik hali ile ilişkisi incelenmiş olan ebeveynlerin eğitim düzeyi de çalışmaya dâhil edilen değişkenlerdendir. Katılımcıların kardeşlerinin sayısı, çok çocuklu olmanın ailenin ekonomik durumuna yapacağı olumsuz etkinin yanı sıra ebeveynlerle geçirilen zamanın azalmasına yol açacağı düşünüldüğünden, araştırmada psikolojik iyilik haliyle ilişkisi incelenen değişkenlerden biridir.

Yetiştirme yurtlarında kalmakta olan çocuklar ve çocukluğunda yetiştirme yurdu deneyimi olan yetişkinlerle ilgili yürütülmüş araştırmalar, bu kişilerin, ailesi yanında büyümüş kişilere göre daha fazla sorunla karşı karşıya olduğunu ve olumlu özellikler açısından da ailesi yanında büyüyen kişilere göre daha yoksun olduklarına ilişkin sonuçlar göstermektedir. Bu çalışmada yer alan psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülüğün, kişinin çevresiyle kurduğu ilişkilerle ilgili olması da yetiştirme yurtlarında kalmış olmanın, kişiyi bu iki özellik açısından ailesi yanında büyüyen yetişkinlerden ayıracağı fikrini doğurmuştur. Bu sebeple, yalnız kurumda kalmış olmanın değil, kurumda kalınan dönemde edinilen deneyimlerin de kişilerin psikolojik iyilik hali

üzerinde etkisinin olacağı kanaati oluşmuştur. Böylece çalışmada psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ile ilişkili olabilecek demografik özelliklerin yanında kişilerin kurum deneyimlerini anlamak ve açıklamak da hedeflenmiştir. Bu bağlamda kişilerin kurum bakımı öncesinde kimlerle birlikte kaldığı, kuruma yerleşme yaşı ve sebebi, kalınan kurum sayısı ve odadaki çocuk sayısı, hangi kurumlarda kaldığı, kurum dışından kişilerle görüşme durumu ve sıklığı, kurum dışına izinli gitme durumu ve sıklığı kurumdan ayrılma yaşı ve sebebi, kurumda kaldığı dönemde ihtiyaç duyduğunda yardım aldığı kişi ve kurumda kaldığı döneme ilişkin değerlendirmelerine ilişkin sorular da çalışmaya dâhil edilmiştir. Bir sonraki bölümde, araştırmada temel alınan amaçlar ile araştırma sorularına yer verilecektir.

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI

1.6.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, yetiştirme yurtları olarak ifade edilen ve ebeveynleri tarafından terk edilen, ebeveyni hayatını kaybeden, ekonomik yoksunluk çeken, suç işleyen ya da bir suçun mağduru olan ve devlet koruması altında farklı kurumlarda kalmış kişilerin yetişkinlikteki psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülüğünün değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Koruma altına alınan çocuklar, ailesi yanında büyüyen çocuklardan fiziksel, psikolojik ve sosyal açılardan farklı koşullarda büyümektedir. Bu farklılığın ortaya çıkardığı etkiler araştırmacılar tarafından uzun yıllardır belirlenmeye çalışılmaktadır. Alanyazında, psikolojik belirtiler, suça karışma gibi olumsuz özelliklerin yanı sıra olumlu özellikler açısından da yetiştirme yurtlarında kalmakta olan çocuklar ile ailesi yanında kalan çocuklar arasındaki farkı inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların bir kısmı, yetiştirme yurtlarında kalan çocukların, ailesi yanında kalmakta olan çocuklardan daha sık olarak yalnızlık, umutsuzluk gibi olumsuz duygular deneyimlediğini, daha fazla psikolojik belirti gösterdiğini, tanı alma ve psikiyatrik tedavi görme sıklığının da daha fazla olduğuna ilişkin araştırmalara bir önceki bölümde değinilmiştir. Bu araştırmalara paralel olarak psikolojik iyilik, öğrenilmiş güçlülük, psikolojik sağlamlık, sosyal destek hissi gibi özellikler yönünden yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında kalmakta olan çocuklar arasındaki farkları inceleyen araştırmalar da benzer sonuçlar elde etmiştir. Yetiştirme yurtlarında kalan

çocukların, ailesi yanında kalan akranlarından daha düşük seviyede psikolojik iyilik, öğrenilmiş güçlülük, sağlamlık, geleceğe umut, benlik saygısı özellikleri gösterdiği fikri desteklenmektedir. Bu kapsamda yetiştirme yurtlarında kalmakta olan çocukların, kurum bakımına alınmasının öncesinde de olumsuz koşullarda bulunduğu, araştırma sonuçlarının hem kurum öncesi deneyimlerine hem de kurumda yaşanan döneme ilişkin koşullarla alakalı olabileceği düşünülmelidir. Bununla birlikte, mevcut alanyazında bulunan araştırmaların büyük bir kısmı halen kurum bakımında kalmakta olan çocuklar hakkında gerçekleştirilmiş, kurum bakımından ayrılmış olan yetişkinler hakkında ise çok daha az sayıda araştırma yapıldığı belirlenmiştir. Bu iki husus bağlamında bu araştırmanın temel aldığı iki soru bulunmaktadır: Birincisi, çocuklukları süresince daha fazla olumsuzlukla karşı karşıya kaldığı kabul edilen kurum bakımı deneyimi olan yetişkinler, psikolojik iyilik ve öğrenilmiş güçlülük açısından ailesi yanında büyümüş yetişkinlerden halen farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Çocukluklarında yetiştirme yurtlarında kalmış olan yetişkinlerin psikolojik iyilik hali düzeyinin ailesi yanında büyümüş yetişkinlerden daha düşük olması, kurum bakımı öncesinde yaşanan ya da kurum bakımı süresince deneyimlenen olumsuz yaşantıların etkisinin halen devam ettiğini gösteriyor olabilir. Bu durum aynı zamanda, bu kişilerin kurumdan ayrıldıktan sonra dâhil oldukları toplumsal yaşamda zorlanıyor olabileceklerini de düşündürmektedir. Bu da, çocukların kurum bakımında kaldıkları süre içerisinde ve kurumdan ayrılmalarının ardından daha fazla desteklenmeleri gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın temel aldığı ikinci soru ise yetiştirme yurtlarında kalmış olan yetişkinlerin kurumda kaldıkları döneme ilişkin deneyimlerinin, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi için ne ölçüde belirleyici olduğuna yöneliktir. Bu iki sorudan yola çıkılarak planlanmış olan mevcut çalışma, bu soruları cevaplarken elde edilen sonuçlar aracılığıyla kurum koşullarının ve kurum bakımında kalan kişilerle yürütülen çalışmaların iyileştirilmesine yardımcı olabilecek fikirler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yetiştirme yurtlarında kalmış olan kişilerin psikolojik iyilik haliyle ilişkili olduğu tespit edilen olumlu özelliklerin geliştirilmesinin yanında, psikolojik iyilik haliyle olumsuz ilişkisi bulunan özelliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik yapılacak çalışmaların, halen kurum bakımında kalmakta olan ve ileride kurum bakımına girecek olan kişilerin yaşamlarına olumlu etki yapacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik

hali düzeyinin belirlenmesi, grubun psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyinin ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin puanlarıyla karşılaştırılması ve grupların psikolojik iyilik haliyle ilişkili olan ve psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.6.2. Araştırma Soruları

Bu çalışma aynı zamanda yetişkinlerin psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ile ilişkisi bulunan ve psikolojik iyilik halini yordayan özelliklerin belirlenmesini de amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik araştırma soruları şunlardır:

1. Yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik hali düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Katılımcıların psikolojik iyilik hali ile öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
4. Yetiştirme yurtlarında büyüyen katılımcıların demografik özellikleri (yaş, eğitim süresi, ebeveynlerin eğitim süresi, kardeş sayısı) ve kurum deneyimlerine ilişkin özellikleri (kurum bakımına alınma yaşı, kaç farklı kurumda kaldığı, kalınan kurumda bir odada bulunan çocuk sayısı, kurumdan ayrılma yaşı, kurumda kalma süresi, kurum deneyimi puanı) ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi psikolojik iyilik hali ile ilişkili midir?
5. Ailesi yanında büyüyen katılımcıların demografik özellikleri (yaş, eğitim süresi, ebeveynlerin eğitim süresi, kardeş sayısı) psikolojik iyilik hali ile ilişkili midir?
6. Yetiştirme yurtlarında büyüyen katılımcıların demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, eğitim süresi, ebeveynlerin eğitim süresi, kardeş sayısı), kurum deneyimlerine ilişkin değişkenler (kurum bakımına alınma yaşı, kaç farklı kurumda kaldığı, kalınan kurumda bir odada bulunan çocuk sayısı, kurumdan ayrılma yaşı, kurumda kalma

süresi, kurum deneyimi puanı) ve öğrenilmiş güçlülük düzeyinden hangileri psikolojik iyilik hali düzeyini yordamaktadır?

7. Ailesi yanında büyüyen katılımcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyi, kardeş sayısı) ile öğrenilmiş güçlülük düzeyinden hangileri psikolojik iyilik hali düzeyini yordamaktadır?

YÖNTEM

2. BÖLÜM

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmada yetiştirme yurtlarında büyüyen 151 kişi ve ailesi yanında büyüyen 227 kişi olmak üzere toplan 378 kişiden veri toplanmıştır. Analizlerin öncesinde hatalı veri girişi, kayıp değer ve sistematik işaretlemeler incelenmiştir. Ölçeklerin %5'inden fazla kayıp değeri olan ve sistematik olarak aynı işaretlemeyi yaptığı tespit edilen 24 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Analizler, yetiştirme yurtlarında büyüyen 135 ve ailesi yanında büyüyen 219 kişi olmak üzere toplam 354 kişinin verisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Grupların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen analizler, yetiştirme yurdu grubunda bulunan 135 kişi ve bu gruptaki her bir katılımcıyla cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilmiş olan ve aile yanı grubunda bulunan 135 kişi olmak üzere toplam 270 kişi üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada psikolojik iyilik hali ile ilişkili olan ve psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen korelasyon ve regresyon analizleri yetiştirme yurdu ve aile yanı grupları için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Yetiştirme yurdu grubunun korelasyon ve regresyon analizlerinde grupta bulunan 135 kişi, aile yanı grubu için gerçekleştirilen analizlerde ise grupta bulunan 219 kişi yer almaktadır.

2.1.1. Yetiştirme Yurdu Grubu

Yetiştirme yurtlarında büyüyen 47 kadın (%34.8) ve 88 erkeğin (%65.2) oluşturduğu ve 135 katılımcının yer aldığı grubun yaş aralığı 18 ile 73 (Ort. = 26.76, Med. = 24, SS = 8.96) arasında değişiklik göstermekte olup örnekleme yer alan kadınların yaş ortalaması 26.89 (Med. = 24, SS = 8.40); erkek katılımcıların yaş ortalaması ise 26.68 (Med. = 23, SS = 9.29) olarak belirlenmiştir.

Yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde örnekleme oluşturan kadınlardan 2 kişinin (%4.3) okula gitmemiş ya da ilkokulu terk etmiş olduğu, 2 kişinin (%4.3) ilkokul, 11 kişinin (%23.4) ortaokul, 16 kişinin (%34) lise ve 16 (%34) kişinin de üniversite veya lisansüstü bir öğretim kurumundan mezun olduğu görülmüştür. Gruptaki erkek katılımcıların içerisinde 1 kişinin (%1.1) okula gitmemiş ya da ilkokulu terk etmiş olduğu, 1 kişinin (%1.1) ilkokul, 23 kişinin (%26.1) ortaokul, 44 kişinin (%50) lise ve 19 (%21.6) kişinin de üniversite veya lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir.

Yetiştirme yurdu grubunda bulunan katılımcıların 28'i (%20.7) kurum bakımına alınması öncesinde annesiyle, 20'si (14.8) babasıyla, 45'i (%33.3) anne ve babasıyla, 33'ü (%24.4) akraba veya yakınlarıyla birlikte kaldığını; katılımcıların 8'i (%5.9) ise kurum bakımı öncesinde yalnız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların kurum bakımına yerleşme yaşlarının 0 ila 16 arasında değiştiği, kuruma alınma yaş ortalamasının ise 6.52 olduğu (Med. = 5.50, SS = 4.91) görülmüştür.

Yetiştirme yurdu grubunda bulunan katılımcıların 21'i (%15.6) annesinin vefat etmesi, 18'i (%13.3) babasının vefat etmesi, 14'ü (%10.4) anne ve babasının vefat etmesi, 39'u (%28.9) annesi, babası veya hem annesi hem babası tarafından terk edilmiş olması, 51'i (%37.8) ekonomik yoksunluk, 10'u (%7.4) suç mağduru olması, 4'ü (%3) ise suça sürüklenmiş olması sebebiyle kurum bakımına alınmıştır. Katılımcılardan 8 kişi (%5.9) ebeveynlerinin psikiyatrik sorunları, evden kaçma, ebeveynlerinin suça karışması sebepleriyle kurum bakımına alındığını belirtmiştir.

Katılımcıların 40'ı (%29.6) çocukluğu süresince bir kurumda kalmış, 47'si (%34.8) iki farklı kurumda, 23'ü (%17) üç farklı kurumda ve 9 kişi (%6.7) dört farklı kurumda, 6 kişi (%4.4) 5 farklı kurumda, 4 kişi (%2.8) de 6 veya daha fazla kurumda kalmıştır.

Yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcıların 40'ının (%51.1) çocuk yuvasında, 87'sinin (%64.4) yetiştirme yurdunda, 16'sının (%11.9) çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdunda, 34'ününün (%25.2) çocuk evleri sitesinde, 20'sinin (%14.8) çocuk evinde ve 7'sinin (%5.2) çocuk destek merkezinde kaldığı belirlenmiştir.

Katılımcıların kaldıkları kurumda bir odada bulunan çocuk sayısının 1 ila 45 arasında değişiklik gösterdiği ve bir odadaki çocuk sayısının ortalamasının 8.39 (Med. = 4.00, SS = 9.63) olduğu görülmüştür.

Kurum bakımında kaldıkları süre içerisinde kurum dışından kişilerle görüştüğünü belirten katılımcı sayısı 89 (%65.9), kurum dışından kimseyle görüşmediğini belirten kişi sayısı ise 44'tür (%32.6). Kurum dışından kiminle görüştükları sorusuna katılımcıların 28'i (20.7) annesiyle, 27'si (%20) babasıyla, 18'i (%13.3) kardeşiyle, 11'i (%8.1) büyükanne ya da büyükbabasıyla, 15'i (%11.1) amca, dayı, hala veya teyzesiyle, 12'si (%8.9) arkadaşlarıyla, 4'ü (%3) ise öğretmen, bakıcı anne, gönüllü ve koruyucu aileler ile görüştüğünü belirtmiştir. Katılımcılara bu kişilerle görüşme sıklığı sorulduğunda 14 kişi (%10.4) her gün, 19 kişi (%14.1) haftada bir, 14 kişi (%10.4) iki haftada bir, 22 kişi (%16.3) ayda bir ve 28 kişi (%20.7) de ayda birden daha az görüştükları cevabını vermiştir.

Katılımcıların 90'ı (%66.7) kurum bakımında kaldığı süre içerisinde kurum dışında izinli olarak kaldığını, 45'i (%33.3) kurum dışında izinli kalmadığını belirtmiştir. Kurum dışına izinli olarak giden kişilerden 30'u (%22.2) annesinin, 30'u (%22.2) babasının, 9'u (%6.7) kardeşinin, 15'i (%11.1) büyükanne ve / veya büyükbabasının, 16'sı (%11.9) amca, dayı, hala veya teyzesinin, 4'ü (%3) de gönüllü aile ve koruyucu ailelerin ve 3'ü (%2.2) de arkadaşının yanında kaldığını ifade etmiştir.

Katılımcıların kurum bakımından ayrıldıkları yaş aralığının 6 ila 25 arasında değişiklik gösterdiği ve ayrılma yaş ortalamasının 17.73 (Med. = 18, SS = 2.83) olduğu görülmüştür. Katılımcıların kurum bakımından ayrılma sebeplerine bakıldığında 72 kişinin (%53.3) reşit olması, 18 kişinin (%13.3) ailesinin yanına dönmesi, 17 kişinin (%12.6) eğitim hayatının sona ermesi, 6 kişinin (4.4) eğitimine farklı bir yerde devam etmesi, 4 kişinin (%3) evlilik gerçekleştirmesi ve 4 kişinin (%3) de işe başlaması sebebiyle kurumdan ayrıldığı öğrenilmiştir.

Yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların kurumda kalma süresi incelendiğinde, kalma süresinin 2 yıl ila 23 yıl arasında değişiklik gösterdiği, kalma süresi ortalamasının ise 11.42 yıl olduğu görülmüştür (Med. = 12, SS = 5.29).

Kurumda kaldıkları süre içerisinde ihtiyaç duyduklarında kim ya da kimlerden yardım aldıkları sorusuna katılımcıların 63'ünün (%46.7) bakım personelinden, 50'sinin (%37) sosyal servis görevlilerinden, 42'sinin (%31.1) kurumda kalan akranlarından, 35'inin (%25.9) müdür ya da müdür yardımcısından, 31'inin (%23) kurumda kalan daha büyük çocuklardan, 4'ünün (%3) grup sorumlularından ve 3'ünün (%2.2) ise kardeşi veya gönüllü anneden yardım aldığı, 12 kişinin ise hiç kimseden yardım almadığı cevabını verdiği görülmüştür.

2.1.2. Aile Yanı Grubu

Araştırmada ailesi yanında büyümüş olan, 99 kadın (%45.2) ve 120 erkek (%54.8) olmak üzere 219 kişiden veri toplanmıştır. Aile yanı grubunun yaşlarının 18 ile 73 arasında değiştiği ve yaş ortalamasının 27.03 (Med. = 25, SS = 8.94) olduğu belirlenmiştir. Grupta yer alan kadınların yaş ortalamasının 27.57 (Med. = 24, SS = 9.09) erkeklerin ise 26.59 (Med. = 25, SS = 8.83) olduğu görülmüştür.

Aile yanı grubundaki kadınlardan 3 kişinin (%3) okula gitmemiş ya da ilkokulu terk etmiş olduğu, 5 kişinin (%5.1) ilkokul, 13 kişinin (%13.1) ortaokul, 41 kişinin (%41.4) lise ve 37 kişinin (%37.4) de üniversite veya lisansüstü mezunu olduğu görülmüştür. Grupta yer alan erkeklerin ise 4'ünün (%3.3) ilkokul, 25'inin (%20.8) ortaokul, 56'sının (%46.7) lise ve 35'inin (%29.2) de üniversite veya lisansüstü mezunu olduğu görülmüştür.

Araştırmanın yapıldığı sırada aile yanı grubunda yer alan katılımcılardan 139 kişi (%63.5) ailesiyle, 29 kişi (%13.2) arkadaşlarıyla, 26 kişi (%11.9) tek başına ve 2 kişi (%0.9) de akrabalarıyla yaşadığını belirtmiştir.

Aile yanı grubu katılımcılarının 93'ünün (%42.5) ilişkisinin olmadığı, 68'i (%31.1) evli olduğu, 49'u (%22.4) devam eden bir ilişkisinin olduğu, 6'sı (%2.7) boşanmış olduğu, 2'sinin (%0.9) eşinden ayrı olduğu görülmüştür.

2.1.3. Eşleştirilmiş Gruplar

Yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerin yer aldığı 135 kişiden oluşan grup ile bu grupta yer alan katılımcılarla yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilen ve ailesi yanında büyüyen 135 yetişkinin oluşturduğu eşleştirilmiş gruplarda 94 kadın (%34.8) ve 176 erkek (%65.2) bulunmaktadır. Yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların yaş ortalaması 26.76 (Med. = 24, SS = 8.96), ailesi yanında büyüyen katılımcıların yaş ortalaması da 26.41 (Med. = 24, SS = 9.18) olarak belirlenmiştir. Eşleştirilmiş grupların demografik özellikleri Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Eşleştirilmiş Grupların ve Ailesi Yanında Büyüyen Tüm Grubun Demografik Özellikleri

	Yetiştirme Yurdu		Eşleştirilmiş Aile Yanı		Aile Yanı Tüm Grup	
	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet						
Kadın	47	34.8	47	34.8	99	45.2
Erkek	88	65.2	88	65.2	120	54.8
Medeni Durum						
İlişkisi Yok	66	48.9	56	41.5	93	42.5
İlişkisi Var	13	9.6	32	23.7	49	22.4
Evli	39	28.9	42	31.1	68	31.1
Eşinden Ayrı	1	0.7	1	0.7	2	0.9
Boşanmış	14	10.4	3	2.2	6	2.7
Eşi Vefat Etmiş	1	0.7	0	0	0	0
Çalışma Durumu						
Çalışıyor	98	72.6	96	71.1	141	64.4
Çalışmıyor	36	26.7	39	28.9	78	35.7
Gelir Düzeyi						
Düşük	43	31.9	35	25.9	47	21.5
Orta	85	63	94	69.6	157	71.7
Yüksek	3	2.2	4	3	9	4.1

Tablo 1. Eşleştirilmiş Grupların ve Ailesi Yanında Büyüyen Tüm Grubun Demografik Özellikleri (Devamı)

Ebeveyn Kaybı						
Anne vefatı	41	30.4	6	4.4	11	5
Baba vefatı	48	35.6	28	20.7	44	20.1
Ebeveynlerin Birliktelik Durumu						
Birlikte	8	5.9	80	59.3	140	63.9
Ayrı	12	8.9	6	4.4	8	3.7
Boşanmış	54	40	16	11.9	24	11
Kardeş Durumu						
Var	116	85.9	122	90.4	196	89.5
Yok	17	12.6	10	7.4	19	8.7
Doğum Sırası						
En Büyük	39	28.9	43	31.9	75	34.2
İkinci ya da Daha Küçük	77	57	76	56.3	115	52.6
Kardeş Sayısı						
0	20	14.8	16	11.9	29	13.2
1	34	25.2	64	47.4	108	49.3
2	24	17.8	37	27.4	52	23.7
3	23	17	11	8.1	17	7.8
4	9	6.7	3	2.2	7	3.2
5	10	7.4	4	3	5	2.3
6	7	5.2	0	0	1	0.5
7 ve Üzeri	8	5.9	0	0	0	0
Hayatta Olan Yakınlarla Görüşme Sıklığı						
Neredeyse Hiç	22	16.3	4	3	7	3.2
Bazen	61	45.2	23	17	42	19.2
Sık Sık	51	37.8	106	78.5	167	76.3

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Ölçeklerin doldurulmasından önce katılımcılara araştırmacı tarafından hazırlanan ve cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocukluklarında yaşadıkları ortamda bulunan kişiler, hâlihazırda yaşadıkları ortamda bulunan kişiler, medeni durum, çalışma durumu, gelir düzeyi, ebeveynlerinin eğitim düzeyi ile hayatta ve birlikte olma durumları, kardeş durumu ve sayısı ile hayatta olan yakınlarla görüşme sıklığına ilişkin soruları içeren Demografik Bilgi Formu verilmiştir. Çalışmada kullanılan form Ek 2’de sunulmuştur.

2.2.2. Kurum Yaşantıları Anketi

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve yetiştirme yurdu grubunda bulunan katılımcılara verilen Kurum Yaşantıları Anketi iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümü, kurum bakımından önce yaşanan ortamda bulunan kişiler, kuruma yerleşme yaşı ve sebebi, çocukluk süresince kalınan kurum sayısı, kalınan kurumların tipi, kurumda bulunan odalardaki çocuk sayısı, kurumda kalınan süre boyunca kurum dışından biriyle görüşme ve kurum dışında izinli kalma durumu, kurumdan ayrılma yaşı ve sebebi ile kurumda kalınan dönemde yardım alınan kişilere ilişkin soruları içermektedir. Anketin ikinci bölümünde ise kurumda kalınan döneme ait deneyimlere ilişkin ifadeleri içeren, 5’li Likert tipte 14 madde bulunmaktadır. Maddelere verilecek cevaplar, 1 puana karşılık “Tamamen Yanlış”, 2 puana karşılık “Çoğunlukla Yanlış”, 3 puana karşılık “Ne Yanlış Ne Doğru”, 4 puana karşılık “Çoğunlukla Doğru” ve 5 puana karşılık olarak da “Tamamen Doğru” seçeneklerini içermektedir. Anket, kurumun temizlik, sağlık, beslenme ve güvenliğe ilişkin özelliklerinin yanı sıra kurumda çalışan personel sayısı ve personelin niteliğine ilişkin yorumları ile katılımcıların kuruma yönelik olumlu deneyimlerini ölçmeyi hedefleyen maddelerden oluşmaktadır. Anketten alınabilecek puan aralığı 14 ila 70 arasında değişmektedir. Anketten alınan yüksek puanın, daha olumlu kurum deneyimlerine sahip olmayı, katılımcının kuruma ve kurumda kaldığı döneme ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğunu gösterdiği kabul edilmiştir.

Gerçekleştirilen güvenirlik analizlerine göre anketin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Kurum Yaşantıları Anketi Ek 3'te verilmiştir.

2.2.3. Psikolojik İyi Olma Ölçekleri

Katılımcıların psikolojik iyilik halini değerlendirmek amacıyla Ryff (1989) tarafından geliştirilen psikolojik iyi olma ölçekleri kullanılmıştır. Ölçek, Ryff'in çok boyutlu psikolojik iyilik modeli temel alınarak hazırlanmıştır. Ölçek, "Hiç Katılmıyorum" cevabı 1 puan, "Çoğunlukla Katılmıyorum" 2 puan, "Kısmen Katılmıyorum" cevabı 3 puan, "Kısmen Katılıyorum" 4 puan, "Çoğunlukla Katılıyorum" 5 puan ve "Tamamen Katılıyorum" cevabı 6 puandan oluşan, 6'lı Likert tipte bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçek, Ryff'in psikolojik iyilik modelinde yer alan öz-kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevresel hâkimiyet, yaşam amaçları ve bireysel gelişim alt testlerinden oluşmaktadır. Ölçek, her alt testinde 14 madde olmak üzere toplam 84 maddeden oluşmaktadır. Alt ölçeklerden alınacak puanlar 14 ile 84 arasında, ölçekten alınacak genel puanlar ise 84 ile 504 arasında değişiklik göstermektedir. Her alt ölçekte alınan yüksek puanlar daha yüksek psikolojik iyilik halini, her alt testten alınan yüksek puanlar da o alt boyuta ilişkin özelliklerin kişide daha fazla bulunduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Akın (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasının Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları; öz-kabul alt testi için .93, diğerleriyle olumlu ilişkiler için .91, özerklik için .86, çevresel hâkimiyet için .90, yaşam amaçları için .90 ve bireysel gelişim için .87 olarak bulunmuş, test tekrar test güvenirlik katsayılarının ise .81 ile .85 arasında değiştiği görülmüştür (Akın, 2008). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .93; alt boyutların iç tutarlık katsayıları ise özerklik için .72, çevresel hâkimiyet için .64, diğerleriyle olumlu ilişkiler için .81, bireysel gelişim için .73, yaşam amaçları için .74 ve öz-kabul için .67 olarak bulunmuştur. Psikolojik İyi Olma Ölçekleri Ek 4'te yer almaktadır.

2.2.4. Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği

Katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeylerini değerlendirmek amacıyla Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği kullanılmıştır. Rosenbaum (1980a) tarafından, kişilerin

stresle başa çıkmada bireysel kaynaklarını kullanabilme becerilerini ölçmek üzere geliştirilen ölçek 36 maddeden oluşmaktadır. Orijinal ölçek “Benim özelliğimi hiç yansıtmıyor” ile “Tümüyle benim özelliğimi yansıtıyor” maddeleri arasında 6 farklı dereceden oluşmaktadır. Dağ (1991) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan ölçekte ise seçenekler 1 puana karşılık gelen “Hiç Tanımlamıyor”, 2 puanın karşılığında “Biraz Tanımlıyor”, 3 puana karşılık “Oldukça İyi tanımlıyor”, 4 puana karşılık gelen “İyi Tanımlıyor” ve 5 puana karşılık olarak da “Çok İyi Tanımlıyor” yanıtlarıyla düzenlenmiştir. Ölçeğin bu çalışmada da kullanılan Türkçe uyarlaması 5’li Likert tipte bir öz bildirim ölçeğidir ve 11 maddenin ters puanlandığı ölçekten alınacak puanlar 36 ile 180 arasında değişiklik göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, kişinin bilişsel becerilerini stresle başa çıkmada başarılı bir biçimde kullanabildiğini göstermektedir. Orijinal ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri örnekleminde gerçekleştirilmiştir. Orijinal ölçeğin farklı örneklemlerde hesaplanmış olan iç tutarlık katsayıları .48 ile .71 arasında değişiklik göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri örnekleminde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .82 bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayısının İsrail örnekleminde .86, Amerika Birleşik Devletleri örnekleminde ise .77 olduğu bulunmuştur (Redden ve diğer., 1983 akt. Dağ, 1991). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Dağ (1991) tarafından yapılmıştır. Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda ölçeğin, toplam varyansın %58.2’sini açıklayan ve planlı davranma, ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkati yönlendirme, esnek planlama ve denetleyici arama ve dikkati yönlendirme olmak üzere 12 faktörünün olduğu belirlenmiş ancak ağırlık aldığı madde sayısı çok az olan faktörler bulunduğu için alt ölçek kullanımı Dağ (1990) tarafından uygun bulunmamıştır. Analizlere göre ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .78, test tekrar test güvenilirlik katsayısı da .80’dir (Dağ, 1991). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Rosenbaum’un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği, Ek 5’te bulunmaktadır.

2.3. İŞLEM

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Araştırmada ilk olarak yetiştirme yurtlarında büyümüş kişilerden veri toplanmıştır. Bu kişilere ulaşmak amacıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından Ankara, Eskişehir, Bursa, Kütahya illerinde bulunan kurumlarda kalmış olan kişilerden veri toplamak üzere yazılı izin alınmıştır. Alınan izne istinaden bu illerde bulunan İl Müdürlüklerinden bakım sonrası rehberlik kapsamında hizmet alan ve 3413 sayılı Kanun kapsamında gerçekleştirilen atamalar için tercih yapmak üzere İl Müdürlüklerine başvuran ve çocukluk döneminde çocuk yuvası, yetiştirme yurtları ve çocuk evlerinde kalmış olan kişilerden araştırmaya katılmayı kabul edilenler çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada yer alması planlanan 150 kişiye ulaşamaması sebebiyle yetiştirme yurtlarında büyüyen ve kurumda kalmış olan kişileri tanıyan gönüllülerin aracılığıyla ulaşılan farklı illerden katılımcılar da internet üzerinden ölçekleri doldurmak suretiyle araştırmaya dâhil edilmiştir. Yetiştirme yurdu grubunun verilerinin toplanmasının ardından bu katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi özellikleri belirlenmiş ve her bir katılımcıyla aynı cinsiyetten, eğitim düzeyi ve yaş açısından da benzer özellik gösteren kişilere ulaşılmıştır. Tüm katılımcılardan Eylül 2018 – Mart 2019 tarihleri arasında veri toplanmıştır. Araştırmada yer alan ve ailesi yanında büyüyen katılımcılar Gönüllü Katılım Formu, Demografik Bilgi Formu, Psikolojik İyi Olma Ölçekleri ve Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği'ni doldurmuş; yetiştirme yurtlarında büyüyen katılımcıların ölçeklerine diğer gruptan farklı olarak Kurum Yaşantıları Anketi eklenmiştir. Araştırmaya katılan tüm katılımcılar, katılımın gönüllülük esasına dayandığı, kendilerinden hiçbir kişisel bilginin alınmayacağı, verilerin toplu olarak değerlendirileceği konusunda öncelikle sözlü olarak bilgilendirilmiş, ardından kendilerine Gönüllü Katılım Formu teslim edilmiştir. Ölçeklerin doldurulmasının aile yanı grubu için ortalama 30, yetiştirme yurdu grubu için ise 45 dakika sürdüğü görülmüştür.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama sürecinin ardından veriler SPSS.23 programına kodlanmıştır. Analizlerin öncesinde hatalı veri girişi, kayıp değer ve sistematik işaretlemeler incelenmiştir. Ölçeklerin %5'inden fazla kayıp değeri olan ve sistematik olarak aynı işaretleme yapıldığı tespit edilen katılımcılar veri setinden çıkarılmış, analize dâhil edilen veriler toplu şekilde değerlendirilmiştir.

Araştırmada yer alan değişkenler üzerinde gerçekleştirilen ön analizler sonucunda verilerin normallik sayıltılarını karşıladığı görülmüş ve Pearson Korelasyon Katsayısı aracılığıyla değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Katılımcıların psikolojik iyilik hali ve alt boyutları ile öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılaşma durumu varyans analizleri aracılığıyla incelenmiştir. Yetiştirme yurdu ve eşleştirilmiş aile yanı grupları ile kadın ve erkeklerin psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere varyans analizleri kullanılmıştır. Yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcıların psikolojik iyilik hali ile ilişkili demografik özellikler, kurum deneyimleri ve öğrenilmiş güçlülük; aile yanı grubunsa psikolojik iyilik hali ile demografik özellikler ve öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişkinin belirlenmesi adına korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesi için verilere aşamalı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

3. BÖLÜM

Bu bölümde araştırma sorularını cevaplamak amacıyla yürütülen istatistiksel analizlerin sonuçları dört ana başlık altında sunulmuştur.

Analizlerin öncesinde hatalı veri girişi, kayıp değer ve sistematik işaretlemeler incelenmiştir. Ölçeklerin %5'inden fazla kayıp değeri olan ve sistematik olarak aynı işaretlemeyi yaptığı tespit edilen 24 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Analizler, yetiştirme yurtlarında büyüyen 135 ve ailesi yanında büyüyen 219 kişi olmak üzere toplam 354 kişinin verisi üzerinde gerçekleştirilmiş, bu katılımcıların verilerinde yer alan kayıp değerler yerine grup ortalaması atanmıştır.

Uç değerlerin belirlenmesi için Psikolojik İyi Olma Ölçekleri ortalama puanları ve Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği toplam puanı z puanına çevrilmiştir. Verilerde yer alan iki katılımcının z puanlarının -3.29 ila +3.29 arasında olmadığı tespit edilmiş ancak bu değerler üzerinde herhangi bir değişim yapılmamıştır. Verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1 ila +1 arasında olması neticesinde verilerin normal dağıldığı belirlenmiş ve veriler üzerinde parametrik testler uygulanmıştır.

İlk başlıkta yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının psikolojik iyilik hali ve alt boyutları ile öğrenilmiş güçlülük düzeyleri açısından gruplar arasındaki farkları belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonuçları aktarılmıştır. İkinci başlıkta ise örnekleme yer alan katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişkileri içeren korelasyon analizi sonuçları verilmiştir. Üçüncü başlık altında yetiştirme yurdu grubunun demografik özellikleri, kurum deneyimlerine ilişkin değişkenler ve öğrenilmiş güçlülük ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler; ardından aile yanı grubunun demografik özellikleri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler korelasyon analizleri aracılığıyla sunulmuştur. Bölümün son başlığında ise yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının psikolojik iyilik hali ile ilişkili bulunan değişkenlerin hangilerinin psikolojik iyilik halini yordadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen aşamalı hiyerarşik regresyon analizleri yer

almaktadır. Katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük puanlarının cinsiyete göre ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Örneklemin Cinsiyete Göre Psikolojik İyilik Hali ve Alt Boyutları ile Öğrenilmiş Güçlülük Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek	Cinsiyet	N	Tüm Katılımcılar	
			Ort.	SS
Psikolojik İyilik Hali	Kadın	146	351.76	47.03
	Erkek	208	343.07	53.74
	Toplam	354	346.65	51.19
Özerklik	Kadın	146	59.16	10.31
	Erkek	208	57.21	10.32
	Toplam	354	58.02	10.35
Çevresel Hâkimiyet	Kadın	146	56.44	10.13
	Erkek	208	55.88	10.59
	Toplam	354	56.11	10.39
Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	Kadın	146	61.16	10.97
	Erkek	208	58.39	12.80
	Toplam	354	59.53	12.14
Bireysel Gelişim	Kadın	146	61.13	10.22
	Erkek	208	60.33	10.33
	Toplam	354	60.66	10.28
Yaşam Amaçları	Kadın	146	58.30	10.55
	Erkek	208	56.64	10.55
	Toplam	354	57.33	10.57
Öz-Kabul	Kadın	146	55.57	8.66
	Erkek	208	54.62	10.47
	Toplam	354	55.01	9.76
Öğrenilmiş Güçlülük	Kadın	146	126.85	18.71
	Erkek	208	125.53	19.96
	Toplam	354	126.07	19.44

3.1. YETİŞTİRME YURDU VE AİLE YANI GRUPLARININ PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmanın birinci araştırma sorusu ailesi yanında büyümüş yetişkinlerin psikolojik iyilik hali ile kurum bakımında büyümüş yetişkinlerin psikolojik iyilik hali arasında fark olup olmadığına ilişkindir. Bu sorunun cevaplanması amacıyla katılımcıların psikolojik iyilik halinin, çocukluklarında kurum bakımında ya da aile yanında kalma durumlarına ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği iki yönlü MANOVA aracılığıyla incelenmiştir. Analize yetiştirme yurdu grubunda bulunan 135 kişi ile bu kişilerle cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilmiş olan 135 kişi dâhil edilmiştir. Analizde psikolojik iyilik hali alt boyutları bağımlı değişkenler olarak, yetiştirme yurdu ve aile yanı grupları ile cinsiyet ise iki düzeyli bağımsız değişkenler olarak atanmıştır. Araştırmanın ikinci sorusu ise ailesi yanında büyümüş yetişkinlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ile kurum bakımında büyümüş yetişkinlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyi arasında fark olup olmadığına yöneliktir. Katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin gruplar ve cinsiyetler arasında fark gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yine iki yönlü ANOVA kullanılmış ve yetiştirme yurdu grubunda bulunan 135 kişi ile yetiştirme yurdu grubuyla eşleştirilmiş olan aile yanı grubundaki 135 kişi analize sokulmuştur. Analizlerde öğrenilmiş güçlülük bağımlı değişken; yetiştirme yurdu ve aile yanı grubu olmak üzere iki kategoriden oluşan grup değişkeni ile cinsiyet ise bağımsız değişken olarak atanmıştır. Değişkenlerin gruplar arasındaki farklarına ilişkin analiz sonuçları ilgili alt başlıklarda sunulmuştur.

3.1.1. Yetiştirme Yurdu ve Aile Yanı Gruplarının Cinsiyete Göre Psikolojik İyilik Hali Açısından Karşılaştırılması

Yetiştirme yurtlarında büyümüş olan 135 yetişkin ve bu gruptaki her bir katılımcıyla cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilmiş ve ailesi yanında büyümüş olan 135 yetişkinin cinsiyete göre psikolojik iyilik halini karşılaştırmak üzere gerçekleştirilen ön analizlerde verilerin normal dağılım sayıltılarını karşıladığı görülmüş ve verilere iki yönlü MANOVA uygulanmıştır. Yetiştirme yurdu ve aile yanı olmak üzere iki düzeyli

grup değişkeni ve cinsiyet bağımsız; psikolojik iyilik hali alt boyutları ise bağımlı değişkenler olarak atanmış ve Bonferroni düzeltmesi ile α değeri de .008 (.05/6) olarak belirlenmiştir. Analizler, cinsiyet ve grup değişkenlerinin ortak etkisinin, psikolojik iyilik hali üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir. Cinsiyet değişkeninin temel etkisinin de psikolojik iyilik hali üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür ($p > .05$). Grup değişkeninin ise psikolojik iyilik hali üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunduğu görülmüştür (Wilks' $\lambda = .88$; $F_{(6, 261)} = 6.15$, $p = .000$, $\eta^2 = .12$). Buna göre yetiştirme yurdu ya da aile yanında büyümüş olmak, psikolojik iyilik hali düzeyindeki toplam değişimin %12'sini açıklamaktadır. Yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının özerklik, çevresel hâkimiyet, diğerleriyle olumlu ilişkiler, bireysel gelişim, yaşam amaçları ve öz-kabul puan ortalamaları arasındaki farkların belirlenmesi adına gerçekleştirilen analizlerin sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin özerklik düzeylerinin (Ort. = 59.81, SS = 9.85) yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerden (Ort. = 55.58, SS = 10.45) anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür ($F_{(1, 266)} = 7.95$, $p = .005$, $\eta^2 = .03$).

Ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin çevresel hâkimiyet düzeyinin (Ort. = 56.77, SS = 10.60) yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerden (Ort. = 55.13, SS = 10.55) daha yüksek olduğu görülmüş ancak gruplar arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir ($F_{(1, 266)} = .59$, $p = .444$, $\eta^2 = .00$).

Aile yanı grubunda yer alan katılımcıların diğerleriyle olumlu ilişkiler puanlarının ortalamasının (Ort. = 61.99, SS = 11.85), yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların ortalamasından (Ort. = 55.24, SS = 11.87) daha yüksek olduğu görülmüştür ($F_{(1, 266)} = 15.02$, $p = .000$, $\eta^2 = .05$).

Bireysel gelişim açısından ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin (Ort. = 61.94, SS = 9.71) yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerden (Ort. = 57.86, SS = 10.45) anlamlı seviyede daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir ($F_{(1, 266)} = 7.24$, $p = .008$, $\eta^2 = .03$).

Ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin yaşam amaçları alt boyutundan (Ort. = 58.95, SS = 10.53), yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerden (Ort. = 54.87, SS = 10.62)

derecede yüksek puan aldığı ancak bu farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür ($F_{(1, 266)} = 10.04, p = .015, \eta^2 = .02$).

Öz-kabul açısından da ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin (Ort. = 57.35, SS = 9.29) yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerden (Ort. = 51.85, SS = 9.26) anlamlı seviyede daha yüksek puan aldığı sonucuna ulaşılmıştır ($F_{(1, 266)} = 16.36, p = .000, \eta^2 = .06$).

Araştırmada yer alan, yetiştirme yurtlarında büyüyen 135 katılımcı ve bu katılımcılarla yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilmiş ve ailesi yanında büyümüş olan 135 katılımcının psikolojik iyilik hali ve alt boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma ve anlamlılık testi değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Yetiştirme Yurdu ve Eşleştirilmiş Aile Yanı Gruplarının Psikolojik İyilik Hali Ortalama, Standart Sapma ve Anlamlılık Testi Değerleri

Ölçek	Cinsiyet	Gruplar		F
		Yetiştirme Yurdu N = 135	Aile Yanı N=135	
Psikolojik İyilik Hali	Kadın	343.14 (52.20)	351.21 (46.67)	Wilks' $\lambda = .88$; $F_{(6, 261)} = 6.15$, $p = .000$, $\eta_k^2 = .12$
	Erkek	323.80 (51.27)	359.79 (51.08)	
	Toplam	330.53 ^a (52.23)	356.80 ^b (49.58)	
Özerklik	Kadın	58.24 (11.07)	59.93 (10.01)	$F_{(1, 266)} = 7.95$, $p = .005$, $\eta_k^2 = .03$
	Erkek	54.16 (9.87)	59.94 (9.81)	
	Toplam	55.58 ^c (10.45)	59.81 ^d (9.85)	
Çevresel Hâkimiyet	Kadın	56.61 (10.69)	55.68 (9.90)	$F_{(1, 266)} = .59$, $p = .444$, $\eta_k^2 = .00$
	Erkek	54.34 (10.44)	57.34 (10.97)	
	Toplam	55.13 ^e (10.55)	56.77 ^e (10.60)	
Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	Kadın	58.31 (10.11)	61.14 (11.40)	$F_{(1, 266)} = 15.02$, $p = .000$, $\eta_k^2 = .05$
	Erkek	53.60 (12.46)	62.45 (12.12)	
	Toplam	55.24 ^f (11.87)	61.99 ^g (11.85)	
Bireysel Gelişim	Kadın	59.26 (11.14)	60.68 (9.58)	$F_{(1, 266)} = 7.24$, $p = .008$, $\eta_k^2 = .03$
	Erkek	57.11 (10.05)	62.62 (9.76)	
	Toplam	57.86 ^h (10.45)	61.94 ⁱ (9.71)	
Yaşam Amaçları	Kadın	57.18 (11.57)	57.86 (10.59)	$F_{(1, 266)} = 10.04$, $p = .015$, $\eta_k^2 = .02$
	Erkek	53.64 (9.92)	59.52 (10.51)	
	Toplam	54.87 ^j (10.62)	58.95 ^j (10.53)	
Öz-Kabul	Kadın	53.55 (8.92)	55.92 (8.07)	$F_{(1, 266)} = 16.36$, $p = .015$, $\eta_k^2 = .02$
	Erkek	50.94 (9.36)	58.11 (9.84)	
	Toplam	51.85 ^k (9.26)	57.35 ^l (9.29)	

Aynı satırdaki farklı harfler, ortalamalar arasındaki anlamlı farklılıkları yansıtmaktadır.

3.1.2. Yetiştirme Yurdu ve Aile Yanı Gruplarının Cinsiyete Göre Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Karşılaştırılması

Yetiştirme yurtlarında büyümüş olan 135 yetişkin ve bu gruptaki her bir katılımcıyla cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilmiş ve ailesi yanında büyümüş olan 135 yetişkinin öğrenilmiş güçlülük düzeylerini karşılaştırmak üzere gerçekleştirilen ön analizler sonucunda verilerin normal dağılım sayıltılarını karşıladığı belirlenmiş ve verilere iki yönlü ANOVA uygulanmıştır. Yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarından oluşan grup ve cinsiyet değişkenleri bağımsız; öğrenilmiş güçlülük ise bağımlı değişken olarak analize dâhil edilmiştir. Analizler, cinsiyet ve grup değişkenlerinin ortak etkisi ile cinsiyetin temel etkisinin, öğrenilmiş güçlülük üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir ($p > .05$). Grup değişkeninin ise öğrenilmiş güçlülük üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunduğu, ailesi yanında büyümüş olan yetişkinlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyinin (Ort. = 133.83, SS = 18.14) yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyinden (Ort. = 119.87, SS = 18.95) anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($F_{(1, 266)} = 30, p = .000, \eta^2 = .10$). Buna göre yetiştirme yurdu ya da aile yanında büyümüş olmak, öğrenilmiş güçlülük düzeyindeki toplam değişimin %10'unu açıklamaktadır. Grupların öğrenilmiş güçlülük düzeylerine ilişkin puanlarının ortalama, standart sapma ve anlamlılık testi değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Yetiştirme Yurdu ve Eşleştirilmiş Aile Yanı Grubunun Öğrenilmiş Güçlülük Puanları Ortalama, Standart Sapma ve Anlamlılık Testi Değerleri

		Gruplar		
		Yetiştirme Yurdu N = 135	Aile Yanı N = 135	
Ölçek	Cinsiyet	Ort. (SS)	Ort. (SS)	F
Öğrenilmiş Güçlülük	Kadın	117.71 (18.60)	133.51 (17.44)	$F_{(1, 266)} 30.00,$ $p = .000, \eta^2 = .10$
	Erkek	123.91 (19.13)	133.99 (18.61)	
	Toplam	119.87 ^a (18.95)	133.83 ^b (18.14)	

Aynı satırdaki farklı harfler, ortalamalar arasındaki anlamlı farkı yansıtmaktadır.

3.2. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Katılımcıların psikolojik iyilik hali ile öğrenilmiş güçlülük düzeyi arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığına ilişkin üçüncü araştırma sorusunun yanıtlanması amacıyla değişkenler arasındaki ilişki korelasyon analizi aracılığıyla incelenmiştir. Yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında büyüyen katılımcıların tamamının yer aldığı 354 kişiden oluşan örneklemin Psikolojik İyi Olma Ölçekleri ve Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği puanları üzerinde yapılan analiz ve grafikler verilerin normal dağıldığını göstermiş, bu nedenle analizlerde Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır.

3.2.1. Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

Veriler üzerinde yapılan korelasyon analizleri, katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasında yüksek düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ($r = .66, p = .000$) göstermiştir. Korelasyon analizleri neticesinde öğrenilmiş güçlülük düzeyinin, psikolojik iyilik halinin özerklik ($r = .35, p = .000$), çevresel hâkimiyet ($r = .64, p = .000$) ile diğerleriyle olumlu ilişkiler ($r = .51, p = .000$), bireysel gelişim ($r = .57, p = .001$), yaşam amaçları ($r = .60, p = .001$) ve öz-kabul ($r = .52, p = .001$) alt boyutlarıyla da pozitif yönde anlamlı ilişkiler içerisinde olduğu görülmüştür.

Korelasyon analizi sonuçları, psikolojik iyilik halinin alt boyutlarının tamamının birbiri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ile pozitif yönde anlamlı ilişki içinde olduğunu göstermiştir. Psikolojik iyilik hali, alt boyutları ve öğrenilmiş güçlülük değişkenleri arasındaki ilişkiler Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerinin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları (N = 354)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. Psikolojik İyilik Hali	1						
2. Özerklik	.67**	1					
3. Çevresel Hâkimiyet	.85**	.46**	1				
4. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	.84**	.47**	.66**	1			
5. Bireysel Gelişim	.82**	.49**	.64**	.61**	1		
6. Yaşam Amaçları	.85**	.37**	.73**	.64**	.71**	1	
7. Öz-Kabul	.80**	.46**	.65**	.62**	.51**	.66**	1
8. Öğrenilmiş Güçlülük	.66**	.35**	.64**	.51**	.57**	.60**	.52**

** $p < .001$

3.3. GRUPLARIN KORELASYON ANALİZLERİ

Bu bölümde, yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının psikolojik iyilik hali ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesine ilişkin araştırma sorusunun yanıtlanması amaçlanmış ve katılımcıların psikolojik iyilik hali ile öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve diğer değişkenler arasında korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Grupların verilerinin normal dağıldığı analizler aracılığıyla tespit edilmiş ve korelasyon analizlerinde Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. İlk başlıkta 135 kişiden oluşan yetiştirme yurdu grubunun yaş, eğitim süresi, anne ve babalarının eğitim süreleri, kardeş sayısı, kuruma yerleşme yaşı, kalınan kurum sayısı, kaldıkları kurumdaki bir odada bulunan çocuk sayısı, kurumdan ayrılma yaşı, kurum deneyimi puanları, öğrenilmiş güçlülük düzeyi ve psikolojik iyilik hali ile arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci başlık altında ise 219 kişiden oluşan aile yanı grubunun yaş, eğitim süresi, anne ve babalarının eğitim süreleri ve kardeş sayısı, öğrenilmiş güçlülük düzeyleriyle, psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

3.3.1. Yetiştirme Yurdu Grubunun Korelasyon Analizleri

Yetiştirme yurtlarında büyüyen katılımcıların yaş, eğitim süresi, anne ve babalarının eğitim süreleri, kardeş sayısı, kuruma yerleşme yaşı, kalınan kurum sayısı, kaldıkları kurumdaki bir odada bulunan çocuk sayısı, kurumdan ayrılma yaşı, kurum deneyimi puanları, öğrenilmiş güçlülük düzeyi ve psikolojik iyilik hali ile alt boyutları arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Katsayısı aracılığıyla incelenmiştir.

Korelasyon analizleri sonucunda, yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik halinin demografik özelliklerle arasındaki ilişkilerin $r = -.23$ ile $r = .33$; kurum yaşantılarına ilişkin değişkenlerle arasındaki ilişkilerin ise $r = -.30$ ile $r = .28$ arasında değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir.

Grubun öğrenilmiş güçlülük düzeyinin, demografik özellikleriyle arasındaki ilişkiler $r = -.11$ ile $r = .14$; kurum yaşantılarına ilişkin değişkenler ile arasındaki ilişkiler ise $r = -.26$ ile $r = .26$ arasında değişmektedir.

Yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcıların kurum deneyimi puanları ile demografik özelliklerle arasındaki ilişkilerin $r = -.26$ ile $r = .03$, kurum yaşantılarına ilişkin değişkenlerle arasındaki ilişkilerinse $r = -.24$ ile $r = .06$ arasında değişmekte olduğu belirlenmiştir. Yetiştirme yurdu grubunun demografik özellikleri, kurum deneyimleri, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişkiler Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Yetiştirme Yurdu Grubunun Korelasyon Analizleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Genel Psikolojik İyilik Hali	1								
2. Özerklik	.68**	1							
3. Çevresel Hâkimiyet	.89**	.46**	1						
4. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	.86**	.50**	.76**	1					
5. Bireysel Gelişim	.83**	.50**	.70**	.61**	1				
6. Yaşam Amaçları	.87**	.43**	.78**	.68**	.76**	1			
7. Öz-Kabul	.82**	.50**	.70**	.68**	.54**	.67**	1		
8. Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyi	.67**	.39**	.68**	.57**	.56**	.60**	.53**	1	
9. Kurum Deneyimi Puanları	.12	-.08	.16	.18*	.13	.11	.11	.26**	1
10. Yaş	.22*	.33**	.14	.21*	.19*	.15	.04	.14	-.26**
11. Eğitim Süresi	.24**	.15	.19*	.21*	.23**	.19*	.22**	.03	-.02
12. Anne Eğitim Süresi	.07	.06	.05	.07	.03	.00	.13	-.02	.03
13. Baba Eğitim Süresi	-.13	-.11	-.05	-.10	-.23**	-.15	.05	-.11	-.06
14. Kardeş Sayısı	.10	.17	.03	.13	.07	.09	.01	.13	-.12
15. Yerleşme Yaşı	-.23**	-.30**	-.15	-.12	-.19*	-.19*	-.20*	-.26**	-.04
16. Kalınan Kurum Sayısı	-.02	.03	-.03	-.04	-.04	-.05	.06	-.03	-.15

Tablo 6. Yetiştirme Yurdu Grubunun Korelasyon Analizleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
17. Kurumda Bir Odada Bulunan Çocuk Sayısı	.05	.24**	.00	.01	.18*	-.06	-.12	.06	-.24**
18. Kurumdan Ayrılma Yaşı	.13	.12	.12	.17*	.04	.03	.19*	.07	.04
19. Kurumda Kalma Süresi	.27**	.31**	.21*	.17	.19*	.19*	.28**	.26**	.06

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.3.2. Aile Yanı Grubunun Korelasyon Analizleri

Bu bölümde, aile yanı grubunda yer alan katılımcıların psikolojik iyilik hali ile öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve demografik özellikler arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik araştırma sorusunun yanıtlanması hedeflenmiştir; veriler üzerinde gerçekleştirilen ön analizler neticesinde normallik sayıltılarının karşılandığı görülmüş ve 219 kişilik grubun yaş, eğitim süresi, anne ve babalarının eğitim süreleri ile kardeş sayısından oluşan demografik özellikleri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler, Pearson Korelasyon Katsayısı aracılığıyla incelenmiştir.

Aile yanı grubundaki katılımcıların psikolojik iyilik halinin demografik özellikleriyle arasındaki ilişkilerin $r = -.17$ ila $r = .33$ arasında, öğrenilmiş güçlülük düzeyiyle demografik özellikler arasındaki ilişkilerinse $r = -.18$ ila $r = .22$ arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Aile yanı grubunun demografik özellikleri ile öğrenilmiş güçlülük ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler, Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Aile Yanı Grubunun Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Genel Psikolojik İyiilik	1							
2. Özerklik	.64**	1						
3. Çevresel Hâkimiyet	.85**	.45**	1					
4. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	.80**	.41**	.60**	1				
5. Bireysel Gelişim	.79**	.45**	.59**	.57**	1			
6. Yaşam Amaçları	.83**	.30**	.70**	.59**	.66**	1		
7. Öz-Kabul	.77**	.40**	.63**	.53**	.44**	.63**	1	
8. Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyi	.62**	.28**	.62**	.43**	.53**	.57**	.46**	1
9. Yaş	.30**	.31**	.33**	.17*	.17*	.24**	.17*	.22**
10. Eğitim Süresi	.14*	.23**	.05	.12	.11	.06	.21*	-.15*
11. Anne Eğitim Süresi	-.09	.07	-.17*	-.03	.00	-.16*	-.13	-.18**
12. Baba Eğitim Süresi	.04	.16**	-.05	.07	.03	-.07	-.01	-.13
13. Kardeş Sayısı	.04	.01	.09	.09	.05	.01	-.02	.01

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.4. GRUPLARIN REGRESYON ANALİZLERİ

Bu bölümde, katılımcıların psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesine yönelik araştırma sorularının yanıtlanması hedeflenmiştir. İlk başlıkta yetiştirme yurdu grubunun demografik özellikleri ile kurum deneyimlerine yönelik değişkenlerin, katılımcıların psikolojik iyilik halini yordama güçlerine ilişkin aşamalı hiyerarşik regresyon analizleri sunulmuştur. İkinci başlıkta ise aile yanı grubunun psikolojik iyilik halini yordayan demografik özellikler ve öğrenilmiş güçlülüğe ilişkin regresyon analizleri yer almaktadır.

3.4.1. Yetiştirme Yurdu Grubunun Regresyon Analizi

Bu bölümde yetiştirme yurdu grubunda bulunan 135 katılımcının psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yürütülen regresyon analizi sunulmuştur. Regresyon analizi öncesinde yapılan ön analizlerde normallik, doğrusallık, çoklu ilişkililik ve varyansların homojenliği test edilmiş ve normallik sayıtlarının karşılandığı gözlenmiştir.

Yetiştirme yurdu grubunun demografik özellikleri ile kurum deneyimlerinin psikolojik iyilik halini yordama gücü aşamalı hiyerarşik regresyon analizi aracılığıyla incelenmiştir. Korelasyon analizleri sonucunda, grupta yer alan katılımcıların psikolojik iyilik hali ile anlamlı ilişkisi olduğu bulunan değişkenler regresyon analizine dâhil edilmiştir. Cinsiyet, yaş, eğitim süresi ve baba eğitim süresinden oluşan demografik özellikler birinci blokta, kurumda kalma süresi ve kurum deneyimleri puanları ikinci blokta ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi üçüncü blokta analizde yer almıştır. Korelasyon analizleri sonucu psikolojik iyilik haliyle anlamlı ilişkisi bulunduğu tespit edilen kuruma yerleşme yaşı ve kurumda kalma süresi arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulunduğundan ($r = -.86, p = .000$) bu iki değişkenden yalnız kurumda kalma süresi analize eklenmiştir. Analiz sonuçlarına göre yaş, psikolojik iyilik halini pozitif yönde anlamlı biçimde yordamaktadır ($F_{(1, 118)} = 6.56, p = .012, R^2 = .05$) ve değişken, varyansın %5'ini açıklamaktadır. Analiz sonuçları, kurum deneyimi puanının da psikolojik iyilik halini pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığını ($F_{(1, 117)} = 6.37, p =$

.013, $R^2 = .05$) ve değişkenin, varyansın açıklanmasına %5'lik bir katkı yaptığını göstermiştir. Kurumda kalma süresi, psikolojik iyilik halini pozitif yönde yordayan bir diğer değişkendir ($F_{(1, 116)} = 4.34$, $p = .039$, $R^2 = .03$) ve varyansın %3'lük bir kısmını açıklamaktadır. Psikolojik iyilik halini pozitif yönde yordayan son değişken ise öğrenilmiş güçlülük düzeyidir ($F_{(1, 115)} = 62.97$, $p = .000$, $R^2 = .31$) ve değişken, varyansın açıklanmasına %31'lik bir katkı sunmaktadır. Öğrenilmiş güçlülüğün denkleme girmesiyle birlikte açıklanan toplam varyans %44'e yükselmiştir. Grubun psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlere ilişkin gerçekleştirilen aşamalı hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Yetiştirme Yurdu Grubunun Psikolojik İyilik Halini Yordayan Değişkenlerin Aşamalı Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Blok	β	t İlk Giriş	t Son Model	F	R	R^2	ΔR^2	Uyarlanmış R^2
Bağımlı Değişken: Psikolojik İyilik Hali								
I. Demografik Özellikler				6.56*	.23	.05	.05	.05
Yaş	.23	2.56*	1.44					
Cinsiyet	.16	1.77	1.06					
Eğitim Süresi	.16	1.71	2.49					
Baba Eğitim Süresi	-.11	-1.25	-.61					
II. Kurum Değişkenleri				5.98**	.37	.13	.08	.11
Kurum Deneyimi Puanı	.21	2.29*	.17					
Kurumda Kalma Süresi	.19	2.08*	.89					
III. Öğrenilmiş Güçlülük	.61	7.94**	7.94**	22.63**	.66	.44	.31	.42

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.4.2. Aile Yanı Grubunun Regresyon Analizi

Bu bölümde, aile yanı grubunda yer alan katılımcıların psikolojik iyilik halini yordayan demografik değişkenlerin belirlenmesine yönelik araştırma sorusunun yanıtlanması hedeflenmiştir. Regresyon analizi, aile yanı grubunda yer alan 219 kişiye ait veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Regresyon analizinin öncesinde sayıtların test edilmesi

amacıyla yapılan ön analizlerde normallik, doğrusallık, çoklu ilişkililik ve varyansların homojenliği sayıltıları test edilmiş ve söz konusu sayıltıların karşılandığı tespit edilmiştir.

Aile yanı grubunun demografik özellikleri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyinin psikolojik iyilik halini yordama becerisi aşamalı hiyerarşik regresyon analizi aracılığıyla incelenmiştir. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim süresi, ebeveynlerinin eğitim süresinden oluşan demografik özellikleri birinci, öğrenilmiş güçlülük ise ikinci blokta analize sokulmuştur. İlk blokta yer alan demografik özelliklerden yaşın, katılımcıların psikolojik iyilik halini pozitif yönde anlamlı derecede yordadığı ($F_{(1, 217)} = 20.92, p = .000, R^2 = .09$) ve varyansın %9'unu açıkladığı görülmüştür. İkinci blokta yer alan öğrenilmiş güçlülüğün de psikolojik iyilik halini yordamaya pozitif yönde anlamlı bir katkı yaptığı görülmüştür ($F_{(1, 216)} = 116.18, p = .000, R^2 = .32$) ve öğrenilmiş güçlülük psikolojik iyilik hali varyansının %32'lik bir kısmını açıklamaktadır. Öğrenilmiş güçlülüğün denkleme dâhil olmasıyla birlikte açıklanan toplam varyans %41'e yükselmiştir. Aile yanı grubunun psikolojik iyilik halini yordayan değişkenleri içeren aşamalı hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. Aile Yanı Grubunun Psikolojik İyilik Halini Yordayan Değişkenlerin Aşamalı Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Blok	β	t İlk Giriş	t Son Model	F	R	R^2	ΔR^2	Uyarlanmış R^2
I. Demografik Özellikler				20.92**	.30	.09	.09	.08
Yaş	.30	4.57**	3.13**					
Cinsiyet	-.03	-.47	.45					
Eğitim Süresi	.07	1.00	3.70**					
Anne Eğitim Süresi	-.07	-1.04	.55					
Baba Eğitim Süresi	.02	.31	1.96					
II. Öğrenilmiş Güçlülük	.58	10.78**	10.78**	74.10**	.64	.41	.32	.40

* $p < .05$, ** $p < .01$

Sonuç olarak, yapılan analizler aracılığıyla araştırma öncesi belirlenen sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır. Gruplar arasındaki farkların incelendiği ilk başlıkta, yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinler ile kendileriyle cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından benzer olan ve ailesi yanında büyümüş yetişkinlerin psikolojik iyilik hali incelenmiştir. Analizler, yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik hali puanları açısından, aile yanı grubundan ayrıldığını göstermiştir. Buna göre yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik hali puanları, ailesi yanında büyümüş olan yetişkinlerin puanlarından anlamlı şekilde daha düşüktür.

Araştırmanın üçüncü sorusunun yanıtlanması amacıyla katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasında gerçekleştirilen korelasyon analizleri, bu iki değişken arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleriyle ilişkili değişkenlerin belirlenmesine yönelik araştırma sorularının yanıtlanması amacıyla yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının özellikleri ile ilgili korelasyon analizleri ayrı ayrı incelenmiştir. Her iki grubun yaş, eğitim süresi, ebeveynlerinin eğitim süresi ve kardeş sayısının, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleriyle ilişkisine bakılmıştır. Yetiştirme yurdu grubunun demografik özelliklere ek olarak kurum bakımına yerleşme yaşı, kaldığı kurum sayısı, kurumda kalınan dönemde bir odada bulunan çocuk sayısı, kurumdan ayrılma yaşı, kurumda kalma süresi ve katılımcıların kurum deneyimlerine ilişkin olumlu görüşlerini içeren kurum deneyimi puanları da analizlere dâhil edilmiştir. Grupta yer alan katılımcıların demografik özelliklerinden yaş, eğitim süresi ve baba eğitim süresinin; kurumla ilişkili değişkenlerden ise kuruma yerleşme yaşı, kurumdan ayrılma yaşı, kurumda kalma süresi, kalınan kurumda bir odada bulunan çocuk sayısı ve kurum deneyimi puanlarının psikolojik iyilik haliyle anlamlı ilişki içerisinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeyinin kuruma yerleşme yaşı ve kurum deneyimi puanlarıyla anlamlı ilişkisi bulunmaktadır. Yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin demografik özellikler ile kurum değişkenleri arasındaki korelasyon analizi bulguları Tablo 10'da özetlenmiştir.

Tablo 10. Yetiştirme Yurdu Grubu İçin Değişkenler Arası İlişkilerin Özeti

	Özerklik	Çevresel Hâkimiyet	Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	Bireysel Gelişim	Yaşam Amaçları	Öz-Kabul	Öğrenilmiş Güçlülük
Yaş	+	AD	+	+	AD	AD	AD
Eğitim Süresi	AD	+	+	+	+	+	AD
Anne Eğitim	AD	AD	AD	AD	AD	AD	AD
Baba Eğitim	AD	AD	AD	-	AD	AD	AD
Kardeş Sayısı	AD	AD	AD	AD	AD	AD	AD
Yerleşme Yaşı	-	AD	AD	-	-	-	-
Kurum Sayısı	AD	AD	AD	AD	AD	AD	AD
Odadaki Çocuk	+	AD	AD	+	AD	AD	AD
Ayrılma Yaşı	AD	AD	+	AD	AD	+	AD
Kalma Süresi	+	+	AD	+	+	+	AD
Kurum Deneyimi	AD	AD	+	AD	AD	AD	+

+ = Pozitif İlişki, - = Negatif İlişki, AD = Anlamlı Değil

Aile yanı grubunda bulunan katılımcıların psikolojik iyilik hali yaş, eğitim süresi, anne ve baba eğitim süresi değişkenleriyle anlamlı ilişki içerisindedir. Katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeyinin ise yaş, eğitim süresi ve anne eğitim süresi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Aile yanı grubunun demografik özellikleri ile psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişkiler Tablo 11’de özetlenmiştir.

Tablo 11. Aile Yanı Grubu İçin Değişkenler Arası İlişkilerin Özeti

	Özerklik	Çevresel Hâkimiyet	Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	Bireysel Gelişim	Yaşam Amaçları	Öz-Kabul	Öğrenilmiş Güçlülük
Yaş	+	+	+	+	+	+	+
Eğitim Süresi	+	AD	AD	AD	AD	+	-
Anne Eğitim	AD	-	AD	AD	-	AD	-
Baba Eğitim	+	AD	AD	AD	AD	AD	AD
Kardeş Sayısı	AD	AD	AD	AD	AD	AD	AD

+ = Pozitif İlişki, - = Negatif İlişki, AD = Anlamlı Değil

Yetiştirme yurdu grubu üzerinde gerçekleştirilen ve grubun demografik özelliklerinin birinci blokta, kurum değişkenlerinin ikinci blokta ve öğrenilmiş güçlülüğün üçüncü blokta dâhil edildiği aşamalı hiyerarşik regresyon analizleri yaş, kurum deneyimi puanları, kurumda kalma süresi ve öğrenilmiş güçlülüğün psikolojik iyilik halini yordadığını ve toplam varyansın %44'ünün bu değişkenler tarafından açıklandığını göstermiştir. Aile yanı grubunun demografik özelliklerinin birinci blokta, öğrenilmiş güçlülük düzeyinin de ikinci blokta bulunduğu aşamalı hiyerarşik regresyon analizi, grubun psikolojik iyilik halinin yaş ve öğrenilmiş güçlülük değişkenleri tarafından yordandığını ve değişkenlerin, psikolojik iyilik hali toplam varyansının %41'ini açıkladığını göstermiştir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmada, yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında büyümüş yetişkinlerin psikolojik iyilik halinin, demografik özellikleri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ile arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bölümde, araştırma öncesinde belirlenen araştırma sorularına istinaden gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular, ilgili alanyazın ışığında değerlendirilecektir. İlk başlık altında yetiştirme yurdu grubu ile aile yanı grubunun psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi açısından karşılaştırılmasının sonuçları ele alınacaktır. İkinci başlıkta yetiştirme yurdu ve aile yanı grupları için ayrı ayrı gerçekleştirilmiş olan korelasyon analizleri, üçüncü başlıkta ise grupların regresyon analizlerinin sonuçları üzerinde durulacak; katılımcıların psikolojik iyilik halini yordayan değişkenler değerlendirilecektir. Bölümde yer alan son başlıkta, araştırmanın sınırlılıkları, önemi, klinik doğurguları ve gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilere yer verilecektir.

4.1. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN YETİŞTİRME YURDU VE AİLE YANI GRUPLARI ARASINDAKİ FARKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Psikolojik iyilik halinin sıklıkla cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi ile olan ilişkisi incelenmiş ve bu üç değişken, farklı araştırmalar tarafından psikolojik iyilik halinin ilişkili olduğu demografik özelliklerin başında gelmiştir. Bu nedenle bu çalışmada yer alan yetiştirme yurdu ve aile yanı grupları, bu üç değişken açısından birbiriyle eşleştirilmiştir. Yetiştirme yurdu grubunda bulunan her katılımcıyla aynı cinsiyet ve eğitim düzeyine sahip ve aynı ya da yakın yaştan bir katılımcı çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece gruplar arasındaki farklar incelenirken bu üç değişkenden kaynaklanabilecek farklılıkların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda iki grubun psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi arasındaki farklar, ilgili başlıklar altında incelenecektir.

4.1.1. Psikolojik İyilik Hali Açısından Gruplar Arası Farkların Değerlendirilmesi

Bu çalışmada belirlenen birinci araştırma sorusu, yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının psikolojik iyilik hali açısından birbirinden farklı olup olmadığına ilişkindir. Yapılan analizlerin sonuçları grupların psikolojik iyilik hali düzeyleri arasında anlamlı seviyede fark bulunduğunu, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi sabit tutulduğunda ailesi yanında büyümüş olmanın daha yüksek psikolojik iyilik haline sahip olmakla ilişkili olduğunu göstermiştir. Yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik hali düzeyinin aile yanı grubundan daha düşük olması, alanyazında yer alan benzer çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir (Aşık, 2006; Balcı, 1999; Roy ve Rutter, 2006). Kurum bakımından ayrılmış kişilerle gerçekleştirilen çalışmalar, bu kişilerin ailesi yanında büyümüş kişilerden daha düşük seviyede psikolojik iyilik haline sahip olduğunu ve daha sıklıkla psikopatoloji belirtileri taşıdıklarını göstermektedir (Herman, Susser ve Struening, 1994; Üstün, 2008; Viner ve Taylor, 2005). Bu çalışma sonuçları da yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik halinin aile yanı grubundan anlamlı şekilde daha düşük olduğu bulgusunu yinelemiştir. Gruplar arasındaki bu farkın kurumda kalınan dönemde edinilen deneyimler ve kalınan kuruma dair özelliklerle olan ilişkisi gruplar arası farklar incelenirken üzerinde durulması gereken öncelikli husustur. Çalışmada yer alan yetiştirme yurdu grubu katılımcılarının 89'u (%65.9) kurum bakımında kaldığı süre içerisinde kurum dışından biriyle görüşüğünü belirtmişken 44 kişi (%32.6) kurum dışından hiç kimseyle görüşmediğini ifade etmiştir. Biriyle görüşüğünü belirten katılımcılardan 14 kişi (%10.4) bu kişi ya da kişilerle her gün, 18 kişi (%13.3) haftada bir, 17 kişi (%12.6) iki haftada bir, 19 kişi (%14.1) ayda bir ve 21 kişi de (%15.6) ayda birden daha az görüşüğünü ifade etmiştir. Grubun kurum bakımında kaldığı süre içerisinde kurum dışında izinli olarak kalıp kalmadığı sorusuna ise 90 kişi (%66.7) kaldığı, 45 kişi (%33.3) ise kurum dışında kalmadığı şeklinde cevap vermiştir. Bu cevaplar, kurum bakımında kaldığı sürede yaşamının neredeyse tamamını yurtda ve oradaki insanlarla geçiren çocuklar olduğunu ve bu çocuklar için kurumun özelliklerinin had safhada önemli olduğunu düşündürmektedir.

Kurum bakımının çocuklar üzerindeki olumsuz etkisinin öncelikle aileden uzak olmak olduğu kabul edilebilir. Bunun yanı sıra kurumda çalışan bakım personelinin ilgilendiği

çocuk sayısının çokluğu, dolayısıyla her bir çocuğun, kendisine bakım veren kişiyle kısıtlı ilişki kurabildiği bir düzen, sağlıklı bir psikolojik gelişimin yordayıcısı olarak görülebilir. Çocukların kaldıkları ortamın, birlikte kaldıkları diğer çocukların ve kendilerine bakım veren personelin sık sık değişmesi de süreğen ilişkiler kurmalarına engel olan ve çocukların psikolojik iyilik hali üzerinde olumsuz etki yaratabilecek koşullar içinde sayılabilir.

Gruplar arasındaki farkın nedenlerinin anlaşılabilmesi için kurum öncesi yaşantı ve kuruma alınma sürecinin de üzerinde durulmalıdır. Çocuğun kurum bakımına alınmasına sebep olan olayın, çocuk için travmatik bir deneyim olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu çalışmaya dâhil olan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%33.1) annesinin, babasının ya da her iki ebeveyninin vefatının ardından kurum bakımına alındığını belirtmiştir. Bir çocuk için ebeveyn kaybının başlı başına travmatik bir yaşantı olduğu ve çocukluk döneminde ebeveyn kaybı deneyimlemenin psikopatolojiyle anlamlı ilişkisinin olduğu göz ardı edilmemelidir (Bowlby, 2008; Rutter, 1995).

Kişi için önemli olan diğerleriyle olumlu ilişkilere sahip olmanın psikolojik iyilik halinin önemli bir parçası olduğu, bu çalışmada da temel alınan, Ryff (1989) tarafından geliştirilmiş psikolojik iyilik hali modelinde bir alt boyut olarak yer almasından anlaşılabilir. Bu noktada yetiştirme yurdu grubu ile aile yanı grupları arasında hayatta olan yakınlarıyla görüşme sıklığı açısından gözlenen farklara da değinmek gerekmektedir. Yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcıların 23'ü (%17) yakınlarıyla neredeyse hiç görüşmediğini, 62'si (%45.9) bazen, 48'i (%35.6) ise yakınlarıyla sık sık görüştüğünü belirtmiştir. Aile yanı grubunda ise aynı soruya verilen cevaplar şu şekildedir: Grupta yer alan katılımcılardan 4 kişi (%3) yakınlarıyla neredeyse hiç görüşmediğini, 23 kişi (%17) bazen, 106 kişi (%78.5) ise yakınlarıyla sık sık görüştüğünü ifade etmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların hâlihazırda ebeveynlerinin hayatta olup olmadığı incelendiğinde, yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcılardan 41 kişinin (%30.4) annesinin, 48 kişinin (%35.6) ise babasının hayatta olmadığı; aile yanı grubunda ise yalnızca 6 kişinin (%4.4) annesinin ve 28 kişinin (%20.7) de babasının hayatta olmadığı görülmüştür. Gruplar arasında ebeveyn kaybı açısından görülen bu farklılığın, psikolojik iyilik hali puanlarıyla da ilişkili

olabileceği düşünülmüştür. Yine anne-baba birlikteliği açısından grupların özellikleri incelendiğinde, yetiştirme yurdu grubunda yer alan katılımcılardan yalnız 8 kişinin (%5.9) ebeveynlerinin birlikte olduğu, aile yanı grubu katılımcılarında ise bu sayının 80 kişi (%59.3) olduğu görülmüştür. Yetiştirme yurdu grubu ile aile yanı grubu arasında ebeveynlerin birlikteliği açısından dikkate değer bir fark olduğu görülmektedir. Farklı çalışmalar, ebeveynleri ayrılmış ya da boşanmış olan kişilerin psikolojik iyilik halinin daha düşük seviyede olduğu görüşünü desteklemektedir (Amato ve Keith, 1991; Emery, 1982; Hetherington, 1979; Maier ve Lachman, 2000). Bununla birlikte araştırmacılar, bu etkinin sadece ebeveynlerin ayrılığıyla ilgili olmadığına vurgu yapmaktadır. Bu çalışmanın konusu olan örneklem için de aynısı geçerlidir, çocuklar üzerinde etkili olan yalnız ebeveynlerin ayrılığı ya da boşanması değildir. Ailenin içinde bulunduğu ya da ayrılık sonrası ortaya çıkan muhtemel sosyo-ekonomik yoksunluk, çift arasındaki ve kimi zaman çocuğu da doğrudan etkileyen çatışmalar ile çocuğun kurum bakımına alınmasıyla sonuçlanan ayrılma süreci, bu çocukların psikolojik iyilik halinin akranlarından daha düşük olmasıyla ilişkili olabilecek nedenlerdir. Çalışmada her ne kadar yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından gruplar arası farklar ortadan kaldırılmaya çalışılmış olsa da ebeveynlerin hayatta ve birlikte olma durumları ile gruplarda yer alan katılımcıların yakınlarıyla kurdukları ilişkilerin niteliğiyle de ilgili olabilecek olan görüşme sıklığı açısından gruplar arasında ciddi farklılıklar olduğu göz önüne alınmalıdır. Kurum bakımında büyümüş katılımcıların ailesi yanında büyümüş katılımcılardan tek farklarının çocukluk dönemlerinde kaldıkları yerin özelliği olduğunu düşünmek kurum bakımında kalmakta olan çocukların ve kurum bakımından ayrılan yetişkinlerin yaşadığı ve yaşama riskiyle karşı karşıya olduğu problemleri ve bu problemlerin ortaya çıkma nedenlerini hafife almak anlamına gelecektir.

Kurum bakımında ve ailesi yanında büyüyen çocuklar arasında psikolojik iyilik hali açısından fark olduğunu gösteren sonuçlar, bu başlıkta belirtilen nedenlerle ilişkili olabilir ancak yetişkinler arasında gerçekleştirilen analizlerin de aynı sonuca ulaşması, gruplar arasındaki farkın yetişkinlikte de devam ettiğini göstermiştir. Çocuklukta psikopatolojiler için bir risk faktörü olarak karşımıza çıkan yetiştirme yurtlarında kalmanın, yetişkinlikte de, çocukluklarında kurum bakımında kalmış olan kişiler için bir risk faktörü olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, devlet koruması altında kuruma yerleştirilen çocukların kurum bakımında kaldıkları süre içerisinde, onları,

ailesi yanında büyüyen akranlarından daha riskli hale getiren koşulların iyileşmediği ve çocukların kurum bakımında oldukları süre kadar kurum bakımından ayrılmalarının ardından da desteğe ihtiyaç duydukları şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak kurum bakımına alınmasına karar verilen çocuğun, kuruma yerleşme yaşına göre, kurum bakımına alınmasına sebep olan koşulların göz önüne alınarak karşılaşılabileceği risklerin belirlenmesi, kurum bakımına girdiği andan itibaren psikolojik belirtiler açısından değerlendirilmesi ve çocuğa, kaldığı kurumda farklı rolleri bulunmayan, çocukla yalnızca psikoterapi bağlamında ilişki kuracak bir uzman tarafından psikolojik destek sağlanması, kuruma uyum sağlayabilmesi adına çocuğun özelliklerine uygun bir program uygulanması, kurum bakımı sürecinde çocuğun psikolojik iyilik halinin korunması açısından oldukça önemlidir. Çocuğun kurum bakımına yerleşmesi sürecinde tüm ihtiyaçlarının, içinde bulunduğu risklerin ve koruyucu etkisi olabilecek faktörlerin belirlenerek kuruma yerleşmesinin sağlanmasının yanı sıra kuruma yerleşmesinin ardından çocuğun yarar göreceği koşullar haricinde mümkün olduğunca yerinin değiştirilmemesi de gerekli görülmektedir.

Psikolojik iyilik hali açısından cinsiyetler arasındaki farklılığın incelendiği araştırmalar, alanyazında cinsiyetler arasındaki farklara ilişkin sonuçların tutarlı olmadığını göstermiştir; bu çalışmada da kadın ve erkeklerin psikolojik iyilik hali puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte araştırmada yer alan kadınların özerklik, diğerleriyle olumlu ilişkiler ve yaşam amaçları puanları açısından erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir.

Dikkat çeken bir bulgu ise yetiştirme yurdu ve aile yanı grubundaki erkeklerin psikolojik iyilik hali arasındaki farkın tüm alt boyutlarda gözle görülür ölçüde olduğu ve benzer özellikler gösterdiğiidir. Psikolojik iyilik halinin tüm alt boyutlarında yetiştirme yurdu grubundaki erkeklerin puanları, aile yanı grubundaki erkeklerden çok daha düşüktür. Buna karşın yetiştirme yurtlarında büyüyen kadınlar ile ailesi yanında büyüyen kadınların psikolojik iyilik hali arasında daha az fark bulunduğu, alt boyutlar arasındaki farklılıkların da tutarsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu, yetiştirme yurdunda büyümenin erkekler için kadınlara göre daha yüksek bir risk faktörü olabileceği görüşünü doğurmuştur. Kadın katılımcıların psikolojik iyilik hali açısından gruplar arasındaki farklılıklar incelendiğinde yetiştirme yurdu grubunda yer alan kadınların

özerklik, diğerleriyle olumlu ilişkiler, bireysel gelişim, yaşam amaçları ve öz-kabul puanları aile yanı grubundaki kadınların puanlarından daha düşük olduğu ancak aradaki fark anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Çevresel hâkimiyet puanlarında ise diğer tüm alt boyutlardan farklı olarak yetiştirme yurdu grubunda bulunan kadınların puanları, aile yanı grubundaki kadınların puanlarının ortalamasından daha yüksektir. Çevresel hâkimiyetin kendi yaşamını, çevresini ve hayatının yönünü kontrol edebilmekle olan ilişkisi düşünüldüğünde, ailesiyle birlikte yaşayan kadınların hayatlarıyla ilgili kararları alırken diğer aile üyelerinin yönlendirme ve baskılarıyla karşılaşma ihtimallerinin olabileceği, bu nedenle kendi hayatları üzerindeki kontrollerinin daha kısıtlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, ülkemizdeki toplumsal yapının kadınlara yaklaşımıyla da uyumludur.

4.1.2. Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Gruplar Arası Farkların Değerlendirilmesi

Öğrenilmiş güçlülüğün çocuklukta, model alma yoluyla kazanıldığı düşünüldüğünde, bu özellik açısından yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının birbirinden ayrılacağı öngörülmüştür. Çalışmanın, ikinci araştırma sorusunun yanıtlanması amacıyla gerçekleştirilen analiz, öğrenilmiş güçlülük açısından gruplar arasında anlamlı düzeyde fark bulunduğunu göstermiştir. Yetiştirme yurdu grubunun öğrenilmiş güçlülük puanları, aile yanı grubunun puanlarından anlamlı derecede daha düşüktür. Bu noktada, öğrenilmiş güçlülüğün yaşamın erken döneminde edinildiği fikrine göre, çocukluk döneminde aile yanında yaşamakla kurum bakımında olmak arasında fark olması anlaşılabilir. Model alma yoluyla kazanıldığı vurgulanan öğrenilmiş güçlülüğün geliştirilmesi için bakım verenin çocukla kuracağı ilişkideki tutarlılığın önemli olduğu söylenebilir. Ailesi yanında büyüyen yetişkinlerin birçoğundan farklı olarak yetiştirme yurtlarında büyüyen kişiler, neredeyse hiçbir zaman çocukluklarını aynı bakım verenle geçirmemektedir. Bu personelin izin kullanması, yer değişikliği, işten ayrılması gibi sık sık karşılaşılan normal durumlar, çocuğun ihtiyaç duyduğu sürekliliğe engel olarak kendisine bakım veren kişiyle kuracağı sağlıklı ilişkiye zarar verici olabilir. Ailesi yanında kalan çocuğa bakım veren ise izin ya da rapor kullanmadığı gibi bakım verenin uzakta olduğu koşullarda çocuğa genellikle diğer ebeveyn, büyük kardeş ya da yakın

akrabalar gibi çocuğun tanıdığı ve çocukla hâlihazırda bir ilişkisi bulunan insanlar yardımcı olmaktadır. Aile ilişkisi içerisinde çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan sabit bakım verene karşılık yetiştirme yurtlarında bu hizmeti iş tanımı kapsamında gerçekleştiren birden fazla bakım personelinin, dönüşümlü olarak sunması sebebiyle, günün saatlerine ya da haftanın günlerine göre değişiklik gösteren farklı kişilerle kalan çocukların, tutarlı bir modelden yoksun olduklarını söylemek mümkündür.

Yetiştirme yurtlarında kalan çocuklar kurumda kalan diğer çocukları da kendilerine model alabilir. Koruma altındaki çocuklar yaşlarına göre farklı kurumlarda kalmakta olsa da çocuk evleri sitesi gibi bağımsız evlerden oluşan ancak diğer evlerle ortak alanları paylaşan site tipi kurumlarda farklı yaş gruplarındaki çocuklar sıklıkla birlikte zaman geçirmektedir. Bu, küçük yaş gruplarındaki çocukların, kendilerine olumlu örnek oluşturabilecek yaşça büyük çocukların yanı sıra davranış sorunları, psikolojik belirtileri, zararlı alışkanlıkları olan ya da suça karışmış çocuklarla da vakit geçirmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerin çocukluklarında, öğrenilmiş güçlülük açısından gelişmelerini sağlayacak modelden yoksun olmalarının, gruplar arasındaki farkın temel kaynağı olabileceği kanaati oluşmuştur.

4.2. KORELASYON ANALİZİ BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümün ilk başlığında, çalışmanın üçüncü araştırma sorusu olan, katılımcıların psikolojik iyilik hali ile öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir. İkinci başlıktan itibaren çalışmanın, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülükle ilişkili olan değişkenlerin hangileri olduğuna ilişkin araştırma sorularına yönelik olarak gerçekleştirilen analizlerden elde edilen bulgular ele alınacaktır.

4.2.1. Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Çalışmanın üçüncü araştırma sorusu, katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına yöneliktir. Yapılan analizler

katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeyinin, psikolojik iyilik halinin altı alt boyutuyla da anlamlı ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. Öğrenilmiş güçlülüğün en fazla diğerleriyle olumlu ilişkiler alt boyutuyla, en az ise özerklik alt boyutuyla ilişkili olduğu görülmüştür. Öğrenilmiş güçlülüğün sosyal destekle olan ilişkisi farklı araştırmalarda da gösterilmiştir (Dirksen, 2000; Seeman, 2010). Öğrenilmiş güçlülüğün yüksek olmasının kişinin diğer insanlarla kurduğu ilişkilerin niteliğini arttırabileceği, kişinin, stresli durumlarla başa çıkabilmesinin ikili ilişkileri sürdürmede de daha başarılı olmasıyla ve bu ilişkilerde karşılaştığı krizleri öğrenilmiş güçlülük kapsamındaki bilişsel becerileri aracılığıyla çözebilmesiyle ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Bu iki değişken arasındaki yüksek düzey ilişki iki farklı şekilde de yorumlanabilir. Özerklik alt boyutunun öğrenilmiş güçlülükle olan ilişkisinin, kavramların içeriği düşünüldüğünde olması gerekenden düşük olduğu kanaati oluşmaktadır. Zorlu koşullarda çözümün kendi içsel becerilerinde olduğuna inanan ve çözüme de bu beceriler sayesinde ulaşan kişilerin özerklik puanlarının da yüksek olacağı; kendisi için neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu, düşüncelerini ve eylemlerini kendi standartları üzerinden belirleyen kişilerin de öğrenilmiş güçlülüğünün yüksek olacağı beklentisi oluşmuştur. Ancak öğrenilmiş güçlülüğün en az ilişkili bulunduğu alt boyutun özerklik olmasının, özerkliğin Doğu medeniyetlerinde her zaman olumlu bir özellik olarak değerlendirilmemesiyle, özerklik yerine ilişkiselliğin daha değerli bir nitelik olarak görülmesiyle (Christopher, 1999) ilişkili olabileceği görüşünü doğurmuştur. Çalışmada yer alan katılımcıların toplulukçu kültürün bir parçası olduğu değerlendirildiğinde öğrenilmiş güçlülüğün özerklik yerine diğerleriyle olumlu ilişkiler alt boyutuyla daha yüksek seviyede bir ilişkisinin bulunması, kültürel normların bir sonucu olarak görülebilir. Kültürün öğretileriyle uyumlu olarak öğrenilmiş güçlülük düzeyi yüksek olan kişiler için önceliğin kendi değerlerini oluşturmaktansa çevreleriyle iyi ilişkiler kurmak olması anlaşılmalıdır. Bununla birlikte, insanların, hayatlarındaki kişilerle olumlu ilişkiler kurmasının da öğrenilmiş güçlülüğü arttırdığı savunulmuş; çevreden etkilenen ve çevre aracılığıyla gelişen öğrenilmiş güçlülüğün (Rosenbaum, 1983) diğerleriyle kurulan olumlu ilişkiler aracılığıyla gelişebileceği daha önce de dile getirilmiştir (Rosenbaum ve Ronen, 2013).

4.2.2. Demografik Özellikler ile Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Arasındaki Korelasyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Çalışmada, yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarında yer alan katılımcıların psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ile yaş, eğitim süresi, ebeveynlerinin eğitim süresi ve kardeş sayısından oluşan demografik özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülükle anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilen değişkenler, iki ayrı alt başlık altında değerlendirilecektir.

4.2.2.1. Psikolojik İyilik Haliyle İlişkili Demografik Değişkenlerin Değerlendirilmesi

Hem yetiştirme yurdu grubu hem de aile yanı grubunda bulunan katılımcıların yaşı ve psikolojik iyilik hali arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Yetiştirme yurdu grubunda bulunan katılımcıların yaşı arttıkça özerklik, diğerleriyle olumlu ilişkiler ve bireysel gelişim puanlarının da arttığı görülmüştür. Aile yanı grubundaki katılımcılarla gerçekleştirilen analizler ise yaş arttıkça psikolojik iyilik halinin tüm alt boyut puanlarının da arttığını göstermiştir. Alanyazında yaşla birlikte psikolojik iyilik halinin arttığını gösteren çalışmalar olduğu gibi (Horley ve Lavery, 1995) ilerleyen yaşla birlikte düştüğünü gösteren araştırmalar (Clarke, Marshall, Ryff ve Rosenthal, 2000; Heidrich 1993) da mevcuttur. Bu çalışmada ise katılımcıların yaş gruplarına göre dengeli dağılım göstermemesi ve ileri yaşlarda çok az sayıda katılımcının araştırmaya dâhil olması sebebiyle ilerleyen yaşla birlikte psikolojik iyilik halinde ortaya çıktığı savunulan değişimlerin tespit edilmesi mümkün olmamıştır. Yine de, genç yetişkin katılımcıların psikolojik iyilik halinin orta yaşlardaki katılımcılara göre daha düşük olması alanyazınla uyumludur.

Kişinin yaşıyla birlikte eğitim düzeyinin sosyal yaşamdaki yerini belirlediği (Keyes, Smothkin ve Ryff, 2002) ve eğitimin sosyo-ekonomik durumun en temel öğelerinden olduğu düşünüldüğünde kişinin eğitim düzeyinin de psikolojik iyilik haliyle ilişkili olacağı düşünülmüştür. Analizler de bu ilişkinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Hem yetiştirme yurdu grubunda hem de aile yanı grubunda yer alan katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça psikolojik iyilik hali de artmaktadır. Yetiştirme yurdu grubunun özerklik

dışındaki tüm alt boyutlarının katılımcıların eğitim düzeyiyle anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür. Aile yanı grubunda ise eğitim düzeyiyle özerklik alt boyutu ilişkisinin anlamlı seviyede olduğu bulunmuştur. Grupların eğitim düzeyiyle ilişkili bulunan alt boyutlar birbirinden farklı olsa da genel psikolojik iyilik halinin iki grup için de eğitim düzeyiyle birlikte artış gösterdiği söylenebilir. Bu sonuçlar, Keyes, Smothkin ve Ryff (2002) tarafından gerçekleştirilen geniş kapsamlı araştırmanın sonuçlarıyla da uyusmaktadır.

Ebeveynlerin eğitim süresi de sosyo-ekonomik durumun bir göstergesi olarak kabul edilerek analizlere dâhil edilmiş ve katılımcıların psikolojik iyilik haliyle anne ve babalarının eğitim arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, yetiştirme yurdu grubunun annelerinin eğitim süresinin psikolojik iyilik haliyle anlamlı ilişkisinin bulunmadığını göstermiştir. Aile yanı grubunda ise katılımcıların annelerinin eğitim düzeyinin artmasının, daha düşük çevresel hâkimiyet ve yaşam amaçları puanlarına sahip olmakla ilişkili olduğu görülmüştür. Yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların çocukluklarının en azından bir kısmını kurum bakımında ve annelerinden uzakta geçirmiş olmaları, katılımcıların psikolojik iyilik haliyle annelerinin eğitim düzeyleri arasında ilişki bulunmamasını anlamlı kılabılır. Bununla birlikte aile yanı grubunun çevresel hâkimiyet ve yaşam amaçları puanlarının anne eğitim süresi arttıkça azalması, alanyazında ebeveynin eğitim düzeyinin artmasının ebeveyn çocuk ilişkisini daha nitelikli hale gelmesine, bunun da çocuğun psikolojik iyilik haline olumlu etki yapacağına ilişkin görüşle çelişmektedir (Sobolewski ve Amato, 2005). Bu noktada, psikolojik iyilik hali ve ebeveynin eğitim düzeyi arasındaki ilişkide aracı rolü bulunan ilişki niteliğinin çalışmada yer almamasının, önceki bulgularla çelişen bu sonuca sebep olabileceği düşünülmüştür.

Yetiştirme yurdu grubu katılımcılarının bireysel gelişim puanlarının babalarının eğitim düzeyiyle negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır. Aile yanı grubunda ise katılımcıların özerklik puanlarının, babalarının eğitim düzeyiyle birlikte artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir bulgu Hamurcu (2011) tarafından da dile getirilmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan babaların, çocuklarının özerkliğini desteklediği düşünülebilir. Yetiştirme yurdu grubunda bulunan ve babası daha eğitilmiş olan katılımcıların ise, ekonomik yoksunluk sebebiyle kurum bakımına alınmış olma

ihtimalinin daha düşük olduğu, bu kişilerin ebeveyn tarafından terk edilme, ebeveynin vefatı, suça karışma ya da suç mağduru olma gibi travmatik bir yaşantı sonucu kurum bakımına alınmalarının daha olası olduğu düşünülmüştür. Bu travmatik yaşantının, kişinin psikolojik iyilik hali üzerindeki etkisinin de, ebeveynin eğitim düzeyinin yükselmesiyle ilişkili olması beklenen yüksek psikolojik iyilik halinin ortaya çıkmamasıyla ilişkili olabileceği kanaati oluşmuştur. İki grubun korelasyon analizi sonuçları, katılımcıların psikolojik iyilik haliyle ebeveynlerinin eğitim düzeyleri arasında beklenen ilişkinin bulunmadığını göstermiştir.

Katılımcıların kardeş sayısının, ailenin sosyo-ekonomik durumuyla ilişkili olacağı düşüncesiyle kardeş sayısı ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çok çocuklu bir ailenin ekonomik yoksunluk çekmesinin daha yüksek bir olasılık olmasının yanı sıra, ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdiği vaktin azalacağı ve bunun da çocuğun ebeveynleriyle kuracağı ilişkinin doğasına yansıtacağı öngörülmüştür. Ancak analizler hem yetiştirme yurdu grubu hem de aile yanı grubu için kardeş sayısının psikolojik iyilik haliyle anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığını göstermiştir. Psikolojik iyilik haliyle ilişkisi bilinen sosyal destek açısından önemli bir unsur olan bir kardeşe sahip olma ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki incelenirken kardeşler arası ilişkinin niteliğinin analizlere dâhil edilmemesi de değişkenler arasında var olan ilişkinin bulunmamasına sebep olmuş olabilir.

4.2.2.2. Öğrenilmiş Güçlülükle İlişkili Demografik Değişkenlerin Değerlendirilmesi

Korelasyon analizleri, yetiştirme yurdu grubunun demografik özelliklerinin hiçbirinin öğrenilmiş güçlülük düzeyiyle anlamlı ilişkisinin bulunmadığını göstermiştir. Aile yanı grubunda ise öğrenilmiş güçlülüğün, katılımcıların yaşıyla birlikte arttığı görülmüştür. Bu bulgu, alanyazında, öğrenilmiş güçlülüğün kişilerin yaşına göre değişim göstermediğini gösteren araştırmalarla uyuşmamaktadır (Yürür ve Keser, 2010).

Aile yanı grubu katılımcıları için daha yüksek eğitim seviyesine sahip olmak ise düşük öğrenilmiş güçlülük düzeyiyle ilişkilidir. Bu bulgu, eğitim seviyesi ve öğrenilmiş güçlülük arasında alanyazında gösterilen ilişkiyle çelişmektedir. Öğrenilmiş güçlülük

düzeyi düşük olan kişilerin eğitimi yarım bırakma davranışlarının, yüksek öğrenilmiş güçlülüğü olan kişilere göre anlamlı şekilde daha fazla olduğu araştırmalarla desteklenmektedir (Kenneth, 1994). Öğrenilmiş güçlülük, akademik stresle başa çıkma ve derslere devam etme, ders çalışmaya zaman ayırma gibi davranışlar aracılığıyla kişinin akademik yönden başarılı olmasıyla ilişkilidir (Akgün ve Ciarrochi, 2003; Kenneth ve Keefer, 2006). Başarılı öğrenciler eğitimini sürdürürken başarısız öğrencilerin daha sıklıkla eğitimini yarıda bırakacağı ve dolayısıyla öğrenilmiş güçlülüğün, eğitim düzeyiyle birlikte yükseleceği öngörülmüştür. Buna karşın çalışma bulguları, söz konusu ilişkinin beklendiği şekilde olmadığını göstermiştir.

Aile yanı grubunun annelerinin eğitim süresinin de kişinin eğitim süresinde olduğu gibi öğrenilmiş güçlülükle negatif yönlü bir ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Katılımcıların annelerinin eğitim süresi arttıkça katılımcıların öğrenilmiş güçlülük puanları düşmektedir. Anne eğitim süresinin çocukla kurulan ilişkinin niteliği ve çocuğun öğrenilmiş güçlülük düzeyiyle olumlu ilişkisinin olacağı düşünülse de çalışma bulguları bu görüşü desteklememektedir. Bununla birlikte, anne eğitim süresiyle öğrenilmiş güçlülük arasındaki anlamlı ilişkinin katılımcıların eğitim süresiyle anne eğitim süresi arasındaki ilişkiden kaynaklandığı görüşü, katılımcıların eğitim süresi kontrol edildiğinde anne eğitim süresi ve öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişkinin ortadan kalkmasıyla ($r_k = -.04, p > .05$) desteklenmiştir.

Aile yanı grubunda yer alan katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeyinin, babalarının eğitim süresi ve kardeşlerinin sayısı ile ilişkisinin bulunmadığı görülmüştür. Çalışmada gerçekleştirilen korelasyon analizleri, kardeş sayısının her iki grup için de psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülükle ilişkisinin olmadığını göstermiştir.

4.2.3. Yetiştirme Yurdu Grubunun Kurum Deneyimleriyle Psikolojik İyilik Hali ve Öğrenilmiş Güçlülük Arasındaki Korelasyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Yetiştirme yurdu grubunda bulunan katılımcıların kurum bakımına alınma yaşı, kaldıkları kurum sayısı, kurumda bir odada bulunan çocuk sayısı, kurumdan ayrılma yaşı, kurumda kalma süresi ve kurum deneyimi puanlarının psikolojik iyilik hali ve

öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bölümde, bu ilişkilere dair korelasyon bulguları, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük için ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

4.2.3.1. Psikolojik İyilik Haliyle İlişkili Kurum Deneyimlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıların kuruma yerleşme yaşıyla psikolojik iyilik hali arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre kişinin kurum bakımına daha geç alınması, daha düşük özerklik, bireysel gelişim, yaşam amaçları ve öz-kabul puanlarıyla ilişkilidir. Kişi kurum bakımına ne kadar geç girmişse, olumsuz yaşam koşullarına o kadar uzun süre maruz kalmıştır denebilir. Bu da kurum bakımına alınmayla sonuçlanan travmatik yaşantının çocuk üzerindeki etkisinin daha yoğun olması anlamına gelebilir. Kurum bakımına alınma yaşı ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki, korunma ihtiyacı olan çocuğun erken tespit edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Katılımcıların kurumdan ayrılma yaşının da diğerleriyle olumlu ilişkiler ve öz-kabul alt boyutlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Kişi kurumdan ne kadar geç ayrıldıysa, diğerleriyle olumlu ilişkiler ve öz-kabul puanları da o kadar yüksektir. Kurum bakımındaki çocuklar reşit olduktan sonra eğitimlerine devam etmeleri durumunda kurumda kalmaya devam etmektedir. Bu nedenle eğitim süresinin, değişkenler arasındaki ilişkide aracı rolünün bulunduğu görüşü oluşmuş; analizler de bu görüşü desteklemiş ve eğitim süresinin etkisi kontrol edildiğinde kurumdan ayrılma yaşı ile diğerleriyle olumlu ilişkiler ($r_k = .14, p > .05$) ve öz-kabul puanları ($r_k = .16, p > .05$) arasında anlamlı ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların kuruma yerleşme ve kurumdan ayrılma yaşına ek olarak kurumda kalma süreleri hesaplanmış ve bu sürenin psikolojik iyilik halinin diğerleriyle olumlu ilişkiler dışındaki tüm alt boyutlarıyla anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. Bu ilişkiler, olumsuz koşullardaki çocuklara yönelik olarak gerçekleştirilecek erken müdahalenin yanında çocukların reşit olduktan hemen sonra kurum bakımından ayrılmaları yerine bir süre daha kurumda kalarak eğitimlerine devam etmelerinin ve yetişkin hayatlarına hazırlanmalarına yönelik bir program oluşturulmasının, çocukların psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etki yaratacağını düşündürmüştür.

Katılımcıların kaldıkları kurum sayısının artmasının, çocuğun sıklıkla kurumda bağ kurduğu kişilerden ayrılması ve yeni bir çevreye uyum gösterme sürecinin yaratacağı

olumsuz etki sebebiyle kişilerin psikolojik iyilik haliyle negatif yönlü bir ilişkisinin olacağı öngörülmüş ancak kalman kurum sayısının, psikolojik iyilik hali alt boyutlarıyla anlamlı ilişkisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Katılımcıların kurumda kaldıkları odada bulunan çocuk sayısının, psikolojik iyilik halinin özerklik ve bireysel gelişim puanlarıyla anlamlı ilişkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk için odasını birçok çocukla paylaşmanın, çocuğun kendisine ait bir oda ve eşyalardan mahrum kalmasına ve bunun da psikolojik iyilik haliyle negatif yönlü bir ilişkiye işaret edeceğine ilişkin öngörü, analizler tarafından reddedilmiştir. Katılımcıların odalarını paylaştıkları çocuk sayısı arttıkça, özerklik ve bireysel gelişim puanları da artmaktadır. Ancak bu ilişki değerlendirilirken yaşın, odadaki çocuk sayısı ve psikolojik iyilik haliyle olan ilişkilerini göz ardı etmemek gerekir. Nitekim yaşın etkisi kontrol edildiğinde, odadaki çocuk sayısı ile özerklik ($r_k = .13, p > .05$) ve bireysel gelişim ($r_k = .10, p > .05$) puanları arasındaki anlamlı ilişki ortadan kalkmaktadır.

4.2.3.2. Öğrenilmiş Güçlülükle İlişkili Kurum Deneyimlerinin Değerlendirilmesi

Yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların öğrenilmiş güçlülük düzeyleri kuruma yerleşme yaşı ve kurumda kalma süresiyle anlamlı ilişki içerisindedir. Analizlere göre kişinin kurum bakımına daha geç alınması, daha düşük öğrenilmiş güçlülüğe sahip olmasıyla ilgilidir. Buna karşın daha erken yaşlarda kuruma yerleşen kişiler, öğrenilmiş güçlülük açısından daha zengindir. Bu, çalışmanın çocukluğunda kurum bakımı deneyimi olan kişilerin daha düşük öğrenilmiş güçlülüğe sahip olması sonucuyla ilgili bulgulara ilişkin yeni bir fikir vermektedir. Çocuğun, gelişimi için uygun olmayan koşullarda daha uzun süre kalması, daha düşük öğrenilmiş güçlülük anlamına gelmektedir. Bu durum, öğrenilmiş güçlülük açısından kurum bakımında kalmanın her zaman daha olumsuz bir sonuç anlamına gelmediğini göstermektedir. Yaşamın erken dönemlerinde, özellikle ebeveynler aracılığıyla kazanıldığı kabul edilen öğrenilmiş güçlülük yönünden bazı durumlarda kurum bakımında kalmanın daha olumlu sonuçlar doğurması, önemli bir bulgudur. Bu durum, ebeveynlerinin öğrenilmiş güçlülük düzeyi düşük olan çocuklar için öğrenilmiş güçlülüğün geliştirilmesinin zor olacağını savunan Ronen (1997) tarafından da dile getirilmiştir. Bununla birlikte kurumda kalma süresinin

öğrenilmiş güçlülükle arasındaki olumlu ilişki, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecek olan ortamdan kurtarılması için erken müdahalenin önemini göstermektedir. Söz konusu ilişki çocuğun reşit olmasının ardından eğitimine devam etmesi yoluyla ya da eğitimine devam etmediği koşulda yetişkin yaşamına uyum sağlamasına yardımcı olacak bir program dâhilinde kurumda kalmaya devam etmesinin önemini yeniden vurgulamaktadır.

4.2.4. Yetiştirme Yurdu Grubunun Kurum Deneyimi Puanları ile İlişkili Değişkenlerin Korelasyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Yetiştirme yurdu grubunun kurumda kaldıkları dönemdeki deneyimlerine ilişkin olumlu görüşlerini içeren kurum deneyimi puanlarının, katılımcıların demografik özellikleri ile psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların yaşının, kurum deneyimi puanlarıyla negatif yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Katılımcıların yaşının artması, koğuş tipi yetiştirme yurtlarındaki kalabalık odalarda kalmış olmakla da ilişkili olabilir. Yaş ve kurum deneyimi puanları arasındaki ilişkide, kurumların koşullarında yıllar içerisinde yapılan iyileştirmelerin etkisi olabileceği düşünülmüştür.

Kurum deneyimi puanlarının ilişkili olduğu bir diğer değişken ise kalınan kurumda bir odada bulunan çocuk sayısıdır. Analizlere göre katılımcıların kurumda odalarını paylaştıkları çocuk sayısının artması, kurum deneyimi puanlarının düşmesiyle ilişkilidir. Katılımcıların yaşı ve çocukluklarında kaldıkları kurumda bir odada bulunan çocuk sayısının kurum deneyimi puanlarıyla negatif yönlü ilişkisi, geçmişten bugüne kurum özelliklerindeki değişimin etkisini destekler niteliktedir.

Çalışmanın temel değişkenleri olan psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülükle kurum deneyimi puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde kurum deneyimi puanlarının psikolojik iyilik hali alt boyutlarından yalnız diğerleriyle olumlu ilişkiler puanlarıyla anlamlı ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bu durum, çevresindeki insanlarla sağlıklı, yakın ve süreğen ilişkiler kurabilen kişilerin, kurumda yaşadıklarına ilişkin deneyimlerini daha olumlu değerlendiriyor olabilecekleri fikrini doğurmuştur. Diğerleriyle olumlu ilişkilerin psikolojik iyilik hali içinde öznel iyilikle ve dolayısıyla

olumlu duygulanımla en ilişkili alt boyut olmasının (Ryff ve Singer, 1998) yanında sosyal desteğin de olumlu duygulanım ile olan ilişkisi düşünüldüğünde kurum bakımında olmanın etkilerinin bu kişiler tarafından daha olumlu değerlendirilmiş olabileceği akla yatkındır. Grubun kurum deneyimi puanlarıyla öğrenilmiş güçlülük düzeyi arasındaki pozitif yönlü anlamlı ilişki ise öğrenilmiş güçlülüğü yüksek olan kişilerin zorlu bir yaşam olayı olan kurum bakımı süreciyle daha başarılı bir biçimde başa çıkabilmeleri ve dolayısıyla bu süreci daha olumlu değerlendirmeleriyle açıklanabilir.

4.3. REGRESYON ANALİZİ BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmanın amaçlarından biri, katılımcıların psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesidir. Bu kapsamda yapılan analizlere ilişkin bulgular, yetiştirme yurdu ve aile yanı grupları için ayrı ayrı başlıklar altında değerlendirilecektir.

4.3.1. Yetiştirme Yurdu Grubunun Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan aşamalı hiyerarşik regresyon analizi, katılımcıların yaş, kurum deneyimi puanı, kurumda kalma süresi ve öğrenilmiş güçlülük düzeyinin psikolojik iyilik halini anlamlı biçimde yordadığını göstermiştir. Çocukluğunda kurum bakımında kalmış olmanın ve bu dönemde edinilen deneyimlerin niteliğinin, yetişkinlik yaşamlarında dahi kişilerin psikolojik iyilik hali üzerinde anlamlı yordayıcı etkisinin bulunması, kurum deneyiminin kişinin yaşamındaki önemini göstermektedir. Psikolojik iyilik halinin varyansının açıklanmasında en yüksek katkıya sahip olan öğrenilmiş güçlülüğün çocukluk döneminde kazanılması (Kenneth ve Reed, 2009) ve değişkenin kurum deneyimi puanları ile kurumda kalma süresiyle pozitif yönlü anlamlı ilişki içerisinde olması, psikolojik iyilik halinin açıklanmasında kurumla ilişkili değişkenlerin oldukça önemli rol oynadığına işaret etmektedir. Bu bulgu, risk altındaki çocuklara erken müdahale edilmesinin, çocukların kurum sonrası yaşama hazır olana dek kurum kurumda kalmaya devam etmelerinin, yapılacak kurumsal iyileştirmelerin ve öğrenilmiş

güçlülük düzeyini arttırmaya yönelik programların kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin psikolojik iyilik halini geliştirmede anlamlı bir fark yaratacağını göstermektedir.

4.3.2. Aile Yanı Grubunun Regresyon Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Aile yanı grubunun psikolojik iyilik halinin, yaş ve öğrenilmiş güçlülük tarafından anlamlı biçimde yordandığı, analizlerde yer alan diğer demografik özelliklerin psikolojik iyilik halini yordamaya anlamlı bir katkısının bulunmadığı görülmüştür. Hem yetiştirme yurdu grubu hem de aile yanı grubu için yaş, psikolojik iyilik halini yordamaya anlamlı katkı sunan tek demografik özellik olarak yer almaktadır. Öğrenilmiş güçlülüğün psikolojik iyilik hali üzerindeki yordayıcı etkisi her iki grupta da gözlenmiştir. Psikolojik iyilik hali düzeyinin arttırılması için öğrenilmiş güçlülüğün geliştirilmesine yönelik çalışmaların, yetiştirme yurdu deneyimi olan kişilerin yanı sıra ailesi yanında büyümüş yetişkinler için de etkili olacağı görülmüştür.

4.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KLİNİK DOĞURGULAR

Alanyazında kurum bakımı deneyimi olan kişilerle gerçekleştirilen çalışmaların birçoğunun çocuk ve ergenler üzerinde yürütüldüğü, bu çalışmaların odak noktasının da psikolojik belirtiler ve davranışsal problemler olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın, çocukluğunda kurumda kalmış yetişkinlerle ilgili olmasının yanı sıra kişilerin öğrenilmiş güçlülük ve psikolojik iyilik halini incelemiş olması, yurtlarda kalmış kişilerle ilgili çalışmaların odağını olumlu yöne çekmek için bir girişimdir. Çalışmada ailesi yanında ve yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinler arasında yapılan karşılaştırmalarda gruplardaki katılımcılar cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından birbiriyle eşleştirilmiştir. Araştırma bulgularının katılımcıların psikolojik iyilik halinin yaş ve eğitim düzeyiyle arasında anlamlı ilişki bulunduğunu göstermesi de bu eşleştirmenin, bu değişkenlerin etkisini ortadan kaldırarak gruplar arasındaki farkı görmeyi sağlaması açısından önemini vurgulamaktadır. Çalışma bulguları, yetiştirme yurtlarında büyümüş olan yetişkinlerin öğrenilmiş güçlülük ve psikolojik iyilik halinin ailesi yanında büyümüş yetişkinlerden daha düşük olduğunu ve yetiştirme yurtlarında

büyümüş kişilerin çocukluk döneminde yaşadıklarının etkilerinin, yetişkinliklerinde de sürmekte olduğunu göstermiştir. Regresyon analizi bulgularının, yetiştirme yurdu grubu için psikolojik iyilik halinin yaş, kurumda kalma süresi, kurum deneyimi puanları ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi tarafından yordandığını göstermesiyle grubun psikolojik iyilik halinin geliştirilmesi için kişilerin öğrenilmiş güçlülük düzeyinin arttırılmasının yanında kurum özelliklerinin iyileştirilmesi ve kurumda kalma sürelerine işaret etmiştir. Çalışmanın, mevcut problemin yanında probleme çözüm önerisi sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Kişinin yetişkin yaşamında da önemini sürdüren kurum bakımı deneyiminin, klinik ortamda öykü alınırken öğrenilmesi ve kişinin kurum bakımında kaldığı dönemin koşulları ile bu deneyimin kişi üzerindeki etkilerinin iyice anlaşılması, kişiyle yürütülecek sürecin işleyişi açısından önemlidir. Kurum bakımına alınan çocukların kuruma alınma sebepleri, bu süreçte deneyimlemiş olma ihtimalleri bulunan travmatik yaşantılar ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan riskler ile bu risklerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak koruyucu faktörlerin tespiti, çocukların psikolojik iyilik hali üzerinde, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde de etkili olacak olumlu sonuçlar edinilmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte bu çalışma, söz konusu koruyucu faktörlerden birinin öğrenilmiş güçlülük becerileri olduğuna dikkat çekmektedir. Öğrenilmiş güçlülüğün bu çalışmada gösterildiği gibi psikolojik iyilik halinin yanı sıra psikoterapi kazanımlarını arttırma konusunda da iyi bir yordayıcı olduğunu gösteren araştırmalar (Burns ve diğer., 1994; Rosenbaum, 1990; Simons ve diğer., 1985), hem kurum deneyimi olan hem de ailesi yanında büyümüş kişiler için öğrenilmiş güçlülüğün geliştirilmesinin klinik çalışmalarda sağlayacağı faydaları vurgulamaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, yetiştirme yurdu grubunun, psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük açısından aile yanı grubundan daha düşük puanlara sahip olmasının yanında, yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik hali varyansının %31'inin öğrenilmiş güçlülük, %8'lik kısmının ise kurumda kalma süresi ve kurum deneyimi puanlarıyla açıklandığını göstermiştir. Tüm bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde psikolojik iyilik hali açısından yetiştirme yurdu grubu ile aile yanı grupları arasındaki farkın, kurum bakımında kalan çocukların öğrenilmiş güçlülük becerilerinin geliştirilmesiyle ortadan kalkabileceği görüşü oluşmuştur. Kurum bakımındaki çocuklarla öğrenilmiş

güçlülüğün geliştirilmesi için uygulanabilecek programların yanı sıra kurumda yapılacak iyileştirmelerin, risk altındaki çocuklara erken müdahalede bulunmanın ve çocukların ihtiyaçları devam ettikçe kurumda kalmaya devam etmelerinin, psikolojik iyilik halini geliştirmede ve çocukluğunu kurum bakımında geçirmiş kişilerin psikolojik iyilik hali açısından ailesi yanında büyüyen kişilerle benzer seviyeye gelmesinde önemli rol oynayacağını düşündürmektedir.

4.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çocukluk döneminde kurum bakımında kalmış olan kişilerden bu çalışmaya katılmayı kabul edenlerin, sosyal yaşamın içinde olan, çoğunlukla kurum bakımından ayrıldıktan sonra kamu personeli olarak atanmak üzere başvuru yapan veya halen bir kamu kurumunda çalışmakta olan kişilerden oluştuğu düşünüldüğünde, bu grubun, yetiştirme yurtlarında kalmış örnekleme temsil gücünün sınırlı olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcıların büyük bir kısmının genç yetişkinlerden oluşmasına karşın diğer yaş gruplarından az sayıda katılımcı olması, kurumların özelliklerinin yıllar içindeki değişimini ve bunun kişiler üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere yeterli bilgi edinilememesiyle sonuçlanmıştır. Aynı şekilde farklı özelliklerdeki kurumlarda kalmanın da kişilerin psikolojik iyilik haliyle ilişkili olacağı düşünülmüş ancak ulaşılan katılımcıların birçoğunun çok sayıda ve farklı özelliklerde kurumlarda kalmış olması, bu değişkenin analizlere dâhil edilememesiyle sonuçlanmıştır.

Çalışmada kurum bakımında kalmış olmanın kişilerin psikolojik iyilik haline etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır ancak kişilerin kurum öncesi yaşamları ve kurum bakımına alınma süreçlerine ilişkin daha detaylı bilgi edinilmemesi, kurum öncesi yaşantıların etkisinin çıkarılarak kurum bakımının psikolojik iyilik hali üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına engel olmuştur. Gruplar arası karşılaştırmalarda kurum deneyiminin etkisini belirlemek amacıyla yetiştirme yurdu grubu katılımcılarıyla yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından benzer özellikler gösteren kişiler analizlere dâhil edilmiş olsa da; yetiştirme yurdu grubunun kurum bakımına alınmasına sebep olan ebeveyn vefatı, terk edilme, suç mağduru olma gibi travmatik deneyimlerin etkisi kontrol edilmemiştir. Bu nedenle, kurum bakımında kalmanın yanı sıra kurum bakımı öncesinde yaşanmış

olabilecek travmatik yaşantıların iki grup arasındaki farkta etkili olabileceği düşünülmektedir.

Ölçeklerin doldurulması esnasında yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların birçoğunun ölçeklerde yer alan maddelerle ilgili sorular sorması ve ölçeklerde yer almayan konularda bilgi vermek istemesi, kurum yaşantılarını anlamaya yönelik olarak kullanılan anketin yanı sıra katılımcılarla yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilmesinin ve ölçeklerin, kişilerin kendilerini rahat ifade etmelerine olanak tanıyacak bir ortamda doldurulmasının, gözden kaçırılmış olabilecek önemli bilgileri edinmeye yardımcı olacağı görüşünü doğurmuştur.

4.6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında büyümüş yetişkinlerin psikolojik iyilik halini yordayan değişkenler ile öğrenilmiş güçlülük düzeyi ve psikolojik iyilik hali açısından gruplar arasındaki farkların incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma bulguları, kurum bakımında büyüyen grubunun ailesi yanında büyüyen gruptan daha düşük psikolojik iyilik ve öğrenilmiş güçlülük düzeyine sahip olduğunu göstermiştir. Bunun yanında çalışmada elde edilen bir diğer çıktı, psikolojik iyilik halinin varyansının önemli bir kısmının öğrenilmiş güçlülük düzeyi tarafından açıklandığıdır. Bu bulgu, yetiştirme yurdu ve aile yanı gruplarının psikolojik iyilik hali düzeyleri arasındaki farkın bir kısmının öğrenilmiş güçlülük arasındaki farktan kaynaklandığı görüşünü oluşturmuştur. Bu bağlamda kurum bakımındaki kişilerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin artmasının, kişilerin psikolojik iyilik hali açısından ailesi yanında büyümüş kişilerle benzer bir noktaya gelebileceği fikrini doğurmuştur. Yetiştirme yurdu grubunun psikolojik iyilik halini yordayan değişkenlerin içerisinde kurumda kalma süresi ve kurum deneyimi puanlarının anlamlı etkisinin bulunması da yetişkinlik döneminde dahi kurum deneyimine ilişkin değişkenlerin kişinin yaşamındaki önemini vurgulamaktadır. Tüm bu bulguların bir arada değerlendirilmesi, risk altındaki çocuklara erken müdahale edilerek uygun olmayan koşullarda bulunan çocukların gecikmeden koruma altına alınmasının, çocuğun, kurum bakımına ihtiyaç duyduğu müddetçe kurumda kalmaya devam etmesinin, kurum özelliklerinin iyileştirilmesinin ve kurumda kalan çocukların öğrenilmiş güçlülük becerilerinin etkili programlar

aracılığıyla geliştirilmesinin, kurum bakımında büyüyen kişilerin psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu bir tesir yaratacağını göstermektedir.

Hakkında yapılan inceleme neticesinde kurum bakımına alınmasına karar verilen çocuğun içinde bulunduğu koşulların doğru değerlendirilmesi ve kendisine uygun bir kuruluştaki, birlikte kalması uygun olan çocuklarla, mümkün olduğunca yer değişikliği yapmadan kalmasının çocuğun yaşamında sürekliliğin sağlanmasına yardımcı olacağı, çocuğun psikolojik değerlendirmesinin ve risk analizinin gerçekleştirilmesinin de karşılaşılabilecek psikolojik belirtilere karşı önleyici etki yaratacağı düşünülmektedir. Çocuğa, kuruma yerleşmesine sebep olan olaylar doğrultusunda ihtiyaç duyacağı psikolojik desteğin ve kurumda kalmaya alışmasına yardımcı olacak bir uyum sürecinin sunulmasının da bu süreçten daha az zarar görmesini sağlayacağı kanaati oluşmuştur. Bununla birlikte kurumda kaldıkları müddetçe çocukların psikolojik belirtilerini tespit edebilecek ve ihtiyaç halinde gerekli yönlendirmeyi yapabilecek bir personel tarafından düzenli olarak takip edilmesinin de psikiyatrik sorunlarla karşılaşma riski yüksek olan çocukların korunması açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Çocuğun sosyal açıdan da desteklenmesi için görüşmesinde sakınca olmadığı tespit edilen yakınlarıyla düzenli olarak görüşmesinin sağlanmasının çocuğun psikolojik iyilik haline fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin eğitim düzeyiyle psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki, kurumda kalmakta olan çocukların eğitime devam etmesinin gerekliliğini göstermektedir. Çocuğun eğitime devam etmesini sağlamak için erken yaşlardan itibaren ilgi ve yeteneklerinin tespit edilmesi, eğitimiyle ilgili alınan kararlarda ve dâhil olacağı spor ve sanat faaliyetlerinin belirlenmesinde bu bireysel özelliklerinin göz önünde bulundurulması önemlidir.

Yetiştirme yurdu grubundaki katılımcıların yarısına yakını, kurumda kaldıkları dönemde ihtiyaç duyduklarında bakım personelinin yardım aldıklarını belirtmiştir. Bu durum, bakım personelinin çocukların ihtiyaç duydukları konularda onlara yardımcı olabilecek nitelikte olmasının önemini göstermektedir. Çocukların zamanının büyük bir kısmını bakım personeliyle geçirdiği düşünüldüğünde, çocukların model alacağı kişilerin kaldıkları kuruluştaki görevli bakım personeli olacağı açıktır. Bu nedenle bu personelin, işin niteliğine uygun özelliklere sahip olması, çocukların fiziksel

ihtiyaçlarının yanında psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını da tespit edebilmesi gerekli görülmektedir. Bununla birlikte çocukların gelişiminde büyük rol oynayan personelin çalışma koşullarının uygunluğunun yanında personelin mesleki gelişimini ve motivasyonunu arttıracak uygulamaların sağlanması da bu kişilerin ve birlikte çalıştıkları çocukların psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etki yapacaktır.

Psikolojik açıdan iyi olmak, bağımsız, sağlıklı ilişkiler kurabilen, yaşamını kontrol edebilme ve düzenleyebilme beceri ve sorumluluğuna sahip, gelişime açık ve istekli, yaşamına yön verip onu anlamlandıracak amaçlar taşıyan ve belki de en önemlisi, olduğu ve olmadığı her şeyiyle kendisini kabul eden ve sevmeye önce kendisinden başlayan bir birey olmak anlamına gelmektedir. Kurum bakımında büyüyen çocukların psikolojik açıdan iyi olması için de bilimin ışığında, çocukların iyiliğini kişisel çıkar ve politik ideolojilerin üzerinde tutan, kişilere ya da değişen hükümetlere bağlı kalmaksızın sürdürülebilir bir sistemin oluşturulmasının ve bu sistemin işlerliği için yine bilimin yolundan ayrılmamanın önemi tüm karar vericiler tarafından anlaşılmalı ve kurumlarla ilgili tüm düzenlemeler bu amaçlar gözetilerek yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altshuler, S. J. ve Poertner, J. (2002). The child health and illness profile-Adolescent edition: Assessing well-being in group homes or institutions. *Child Welfare, 81*(3), 495-513.
- Aral, N., Gürsoy, F. ve Yıldız Bıçakçı, M. (2006). Yetiştirme yurdunda kalan ve kalmayan kız ergenlerin yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15*, 10-19.
- Aran, O. (2006). *The connection between personal and interpersonal resources and subjective well-being in diabetic and healthy adolescents (in Hebrew)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Tel Aviv University, Tel Aviv.
- Aslan, B. (1997) *Kurum bakımında bulunan korunmaya muhtaç çocukların davranış sorunları (Adana ilinde bir araştırma)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aşık, E. (2006). *Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin ergenlik sorunları ve başetmeleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Attar-Schwartz, S. (2008). Emotional, behavioral and social problems among Israeli children in residential care: A multi-level analysis. *Children and Youth Services Review, 30*(2), 229-248.
- Ayaz, M., Ayaz, A. B., Başgöl, Ş. S., Karakaya, I., Gülen Şişmanlar, Ş. ve Yar, A. (2012). 3-5 yaş grubu kurum bakımındaki çocuklarda ruhsal hastalık sıklığı ve ilişkili etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi, 23*(2), 82-88.
- Balcı, T. (1999). *Yetiştirme yurdu ile ailesi yanında kalan öğrencilerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerinin okul başarılarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

- Barnea, Z., Teichman, M. ve Rahav, G. (1993). Substance use and abuse among deviant and non-deviant adolescents in Israel. *Journal of Drug Education*, 23(3), 223-236.
- Beckett, C., Maughan, B., Rutter, M., Castle, J., Colvert, E., Grootheues, C., ...Stevens, S. (2006). Do the effects of early severe deprivation on cognition persist into early adolescence? Findings from the English and Romanian adoptees study. *Child Development*, 77(3), 696-711.
- Bedir, E. (1998). *Denizli ili 12-18 yaş yetiştirme yurdu çocuklarının fiziksel ve ruhsal durumlarının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Benjet, C. ve Hernandez-Guzman, L. (2001). Gender differences in psychological well-being of Mexican early adolescents. *Adolescence*, 36, 47-65.
- Berger, E. M. (1952). The relation between expressed acceptance of self and expressed acceptance of others. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 47(4), 778-782.
- Bernard, M. E. (Ed.). (2014). *The strength of self-acceptance: Theory, practice and research*. New York: Springer.
- Blascovich, J. ve Tomaka, J. (1991). Measures of self-esteem. *Measures of personality and social psychological attitudes*, 1, 115-160.
- Bowlby, J. (2008). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic books.
- Boyraz, G. ve Aydın, G. (2016). Yetiştirme yurdu ve anne-baba yanında kalan ergenlerde öğrenilmiş güçlülük. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(20), 59-64.

- Browne, K. (2009). *The risk of harm to young children in institutional care*. London: Save the Children, <https://www.thinkchildsafe.org/thinkbefore donating/wp-content/uploads/The-Risk-Of-Harm-To-Young-Children-In-Institutional-Care-Save-The-Children.pdf>
- Bulut, I. (1995). Korunmaya muhtaç genç kızların ruh sağlığına etki eden psikolojik faktörler. *Kriz Dergisi*, 3(1-2), 104-113.
- Burns, D. D., Rude, S., Simons, A. D., Bates, M. A. ve Thase, M. E. (1994). Does learned resourcefulness predict the response to cognitive behavioral therapy for depression? *Cognitive Therapy and Research*, 18(3), 277-291.
- Carey, M. P., Carey, K. B., Carnrike, C. L. M. ve Meisler, A. W. (1990). Learned resourcefulness, drinking, and smoking in young adults. *The Journal of Psychology*, 124(4), 391-395.
- Cebe, F. (2005). *Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların “benlik saygısı”, “depresyon”, “kaygı” skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Cenkseven, F. ve Akbaş, T. (2007). Examining the predictors of subjective and psychological well-being of university students. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(27), 43-65.
- Cenkseven, F. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Chamberlain, J. M. ve Haaga, D. A. (2001). Unconditional self-acceptance and psychological health. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 19(3), 163-176.
- Cheung, S. Y. ve Heath, A. (1994). After care: the education and occupation of adults who have been in care. *Oxford review of education*, 20(3), 361-374.

- Chisholm, K. (1998). A three year follow-up of attachment and indiscriminate friendliness in children adopted from Romanian orphanages. *Child Development, 69*(4), 1092-1106.
- Christopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Exploring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling & Development, 77*(2), 141-152.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2006). *Üniversite öğrencilerinde utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Clarke, P. J., Marshall, V. W., Ryff, C. D. ve Rosenthal, C. J. (2000). Well-being in Canadian seniors: Findings from the Canadian study of health and aging. *Canadian Journal on Aging, 19*, 139–159.
- Coetzee, S. C. ve Cilliers, F. (2003). The theoretical-empirical fit between three psychological wellness constructs: Sense of coherence, learned resourcefulness and self-actualisation. *South African Journal of Labour Relations, 27*(1), 4-24.
- Coombs, R. H. (1991). Marital status and personal well-being: A literature review. *Family Relations, 40*, 97-102.
- Cooper, H., Okamura, L. ve McNeil, P. (1995). Situation and personality correlates of psychological well-being: Social activity and personal control. *Journal of Research in Personality, 29*, 395-417.
- Csikszentmihalyi, M. ve Seligman, M. E. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14.
- Çelebi, E. (2016). *Yaşlı ve çocuk grupları ile çalışan psikologlarda mesleki tükenmişlik, psikolojik iyi oluş ve yaşam kalitesi düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

- Çetin, H. ve Çavuşoğlu, H. (2009). Yetiştirme yurdunda ve aileleri ile yaşayan adölesanların benlik saygıları ve psikolojik belirtilerinin karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(4), 137-144.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2018). 2018 Yılı Yıl Sonu Verileri. 21.02.2019 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf>
- Dağ, İ. (1991). Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(4), 269-274.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
- Dilmaç, B. ve Bozgeyikli, H. (2009). Öğretmen adaylarının öznel iyi olma ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 171-187.
- Dirksen, S. R. (2000). Predicting well-being among breast cancer survivors. *Journal of Advanced Nursing*, 32(4), 937-943.
- Dozier, M., Zeanah, C. H., Wallin, A. R. ve Shauffer, C. (2012). Institutional care for young children: Review of literature and policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 6(1), 1-25.
- Edwards, D. ve Riordan, S. (1994). Learned resourcefulness in black and white South African university students. *The Journal of Social Psychology*, 134(5), 665-675.
- Ellis, A. (2005). Can rational-emotive behavior therapy (REBT) and acceptance and commitment therapy (act) resolve their differences and be integrated? *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 23(2), 153-168.

- Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin, benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L., Blankstein, K. ve O'Brien, S. (1991). Perfectionism and learned resourcefulness in depression and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 12(1), 61-68.
- Gable, S. L. ve Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology? *Review of General Psychology*, 9(2), 103-110.
- Gallagher, M. W., Lopez, S. J. ve Preacher, K. J. (2009). The hierarchical structure of well-being. *Journal of Personality*, 77(4), 1025-1050.
- Gintner, G. G., West, J. D. ve Zarski, J. J. (1989). Learned resourcefulness and situation-specific coping with stress. *The Journal of Psychology*, 123(3), 295-304.
- Goff, A. M. (2009). *Stressors, academic performance, and learned resourcefulness in baccalaureate nursing students* (Doktora tezi). University of North Carolina Greensboro, Greensboro.
- Gove, W. R., Hughes, M. ve Style, C. B. (1983). Does marriage have positive effects on the psychological well-being of the individual? *Journal of Health and Social Behavior*, 24(2), 122-131.
- Gove, W. R., Style, C. B. ve Hughes, M. (1990). The effect of marriage on the well-being of adults: A theoretical analysis. *Journal of Family Issues*, 11(1), 4-35.
- Gökçearslan Çifci, E., Kardeş, T., Zubaroglu Yanardağ, M. ve Akgün, R. (2016). Türkiye'de kurum bakımı deneyimi olan bireylerin iş ve yaşam doyumlarının incelenmesi üzerine bir araştırma: Ankara ili örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (37), 9-31.

- Groark, C. J., Muhamedrahimov, R. J., Palmov, O. I., Nikiforova, N. V. ve McCall, R. B. (2005). Improvements in early care in Russian orphanages and their relationship to observed behaviors. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health*, 26(2), 96-109.
- Gunnar, M.R. ve Van Dulmen, M.H. (2007). Behavior problems in postinstitutionalized internationally adopted children. *Development and Psychopathology*, 19(1), 129-148.
- Güloğlu, B. ve Aydın, G. (2007). İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş güçlölük ve otomatik düşünce biçimi arasındaki ilişki. *Hacettepe University The Journal of Education*, 33, 157-168.
- Gündoğdu, M. ve Zeren, Ş. G. (2016). Yetiştirme yurdunda ve ailesinin yanında kalan ergenlerin kimlik gelişimlerinin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), 57-63.
- Hamurcu, H. (2011). *Ergenlerin yetkinlik inançları ve psikolojik iyi oluşlarını yordamada psikolojik ihtiyaçlar* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Heidrich, S. M. (1993). The relationship between physical health and psychological well-being in elderly women: A developmental perspective. *Research in Nursing & Health*, 16(2), 123-130.
- Herman, D. B., Susser, E. S. ve Struening, E. L. (1994). Childhood out-of-home care and current depressive symptoms among homeless adults. *American Journal of Public Health*, 84(11), 1849-1851.
- Hodges, J. ve Tizard, B. (1989). Social and family relationships of ex-institutional adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30(1), 77-97.
- Hori, M. (2010). *Gender differences and cultural contexts: psychological well-being in cross-national perspective* (Yayımlanmamış doktora tezi). Louisiana State University, Louisiana.

- Huang, C. Y., Guo, S. E., Hung, C. M., Shih, S. L., Lee, L. C., Hung, G. C. ve Huang, S. M. (2010). Learned resourcefulness, quality of life, and depressive symptoms for patients with breast cancer. *Oncology Nursing Forum*, 37(4), 280-287.
- Huang, C. Y., Sousa, V. D., Tu, S. Y. ve Hwang, M. Y. (2005). Depressive symptoms and learned resourcefulness among Taiwanese female adolescents. *Archives of Psychiatric Nursing*, 19(3), 133-140.
- Jahoda, M. (1958). *Current concepts of positive mental health*. New York: Basic Books.
- Jarrett, R. B., Giles, D. E., Gullion, C. M. ve Rush, A. J. (1991). Does learned resourcefulness predict response to cognitive therapy in depressed outpatients? *Journal of Affective Disorders*, 23(4), 223-229.
- Joshanloo, M. (2014). Eastern conceptualizations of happiness: Fundamental differences with western views. *Journal of Happiness Studies*, 15(2), 475-493.
- Kalaycı, H. (2007). *Yetiştirme yurtlarındaki çocuklarda sosyal dışlanma riski (Tokat ve Turhal örneği)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kaplan, G. A., Shema, S. J. ve Leite, C. M. A. (2008). Socioeconomic determinants of psychological well-being: the role of income, income change, and income sources during the course of 29 years. *Annals of Epidemiology*, 18(7), 531-537.
- Karabeyeser, M. (2013). *Üniversite öğrencilerinin anne baba tutumu ve stresli yaşam olaylarına göre psikolojik iyi oluşu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kelley, E. C. (1962). The fully functioning self. *Perceiving, behaving, becoming*, 9-20.
- Kelley, T. M. ve Stack, S. A. (2000). Thought recognition, locus of control, and adolescent well-being. *Adolescence*, 35(139), 531-550.
- Kendler, K. S., Neale, M. C., Kessler, R. C., Heath, A. C., & Eaves, L. J. (1992). Childhood parental loss and adult psychopathology in women: a twin study perspective. *Archives of General Psychiatry*, 49(2), 109-116.

- Kennett, D.J. (1994). Academic self-management counseling: Preliminary evidence for the importance of learned resourcefulness on program success. *Studies in Higher Education, 19*(3), 295–307.
- Kennett, D. J. ve Ackerman, M. (1995). Importance of learned resourcefulness to weight loss and early success during maintenance: Preliminary evidence. *Patient Education and Counseling, 25*(2), 197-203.
- Kennett, D. J. ve Nisbet, C. (1998). The influence of body mass index and learned resourcefulness skills on body image and lifestyle practises. *Patient Education and Counseling, 33*(1), 1-12.
- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., ...Benjet, C. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the WHO World Mental Health Surveys. *The British Journal of Psychiatry, 197*(5), 378-385.
- Keyes, C. L., Shmotkin, D. ve Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*(6), 1007-1022.
- Kirkcaldy, B. D., Furnham, A. F. ve Siefen, R. G. (2010). Social, family and psychological predictors of obsessive-compulsive behaviour among children and adolescents. *School Psychology International, 31*(1), 42-59.
- Kjelsberg, E. ve Nygren, P. (2004). The prevalence of emotional and behavioural problems in institutionalized childcare clients. *Nordic Journal of Psychiatry, 58*(4), 319-325.
- Kutlu, M. (1992). *Yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında kalan öğrencilerin özsaygı ve düzeylerini etkileyen bazı değişkenler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Lamb, K. A., Lee, G. R. ve DeMaris, A. (2003). Union formation and depression: Selection and relationship effects. *Journal of Marriage and Family, 65*(4), 953-962.

- Lai, C. (2005). *Learned resourcefulness, cognitive processes, and adaptive functioning in depressed adults* (Yayımlanmamış doktora tezi). Case Western Reserve University, Cleveland.
- Lee, G. R., Seccombe, K. ve Shehan, C. L. (1991). Marital status and personal happiness: An analysis of trend data. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4), 839-844.
- MacLachlan, I. M. (1985). Learned resourcefulness, depression and self esteem. *IRCS Medical Science: Psychology & Psychiatry*, 13, 816-817.
- MacLean, K. (2003). The impact of institutionalization on child development. *Development and Psychopathology*, 15(4), 853-884.
- Maier, E. H. ve Lachman, M. E. (2000). Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife. *International Journal of Behavioral Development*, 24(2), 183-189.
- Maslow, A. (1968). Some educational implications of the humanistic psychologies. *Harvard Educational Review*, 38(4), 685-696.
- McWhirter, B. T. (1997). Loneliness, learned resourcefulness, and self-esteem in college students. *Journal of Counseling & Development*, 75(6), 460-469.
- Meichenbaum, D. (1977). Cognitive behaviour modification. *Cognitive Behaviour Therapy*, 6(4), 185-192.
- Moe, K. (2012). *Factors influencing women's psychological well-being within a positive functioning framework* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Kentucky, Kentucky.
- Nelson, C. A., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Marshall, P. J., Smyke, A. T. ve Guthrie, D. (2007). Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Science*, 318(5858), 1937-1940.

- O'Connor, T. G., Rutter, M. ve English and Romanian Adoptees Study Team (2000). Attachment disorder behavior following early severe deprivation: Extension and longitudinal follow-up. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(6), 703-712.
- Öntaş Cankurtaran Ö. (1998). *Kurum bakımı deneyimi olan genç yetişkinlerin sosyal destek sistemleri ve ruh sağlığı durumları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, N., Sefer, N. ve Türkdöğän, D. (2008). Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: " korunmaya muhtaç çocuklar." *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 32(2), 283-305.
- Patterson, T. G. ve Joseph, S. (2006). Development of a self-report measure of unconditional positive self-regard. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 79(4), 557-570.
- Polatcı, S. ve Boyraz, E. (2010). Öğretmenlerin öğrenilmiş güçlölüklerinin kaynak ve sonuçlarına ilişkin bir model önerisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 137-154.
- Quinton, D., Rutter, M. ve Liddle, C. (1984). Institutional rearing, parenting difficulties and marital support. *Psychological Medicine*, 14(1), 107-124.
- Pollak, S. D., Nelson, C. A., Schlaak, M. F., Roeber, B. J., Wewerka, S. S., Wiik, K. L., ...Gunnar, M. R. (2010). Neurodevelopmental effects of early deprivation in postinstitutionalized children. *Child Development*, 81(1), 224-236.
- Rogers, C. R. (1974). Toward becoming a fully functioning person. *Readings in Human Development: A Humanistic Approach*, 33, 33-45.
- Rogers, C. R. (1995). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.

- Ronen, T., Abuelaish, I., Rosenbaum, M., Agbaria, Q. ve Hamama, L. (2013). Predictors of aggression among Palestinians in Israel and Gaza: Happiness, need to belong, and self-control. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 47-55.
- Ronen, T. ve Rosenbaum, M. (2010). Developing learned resourcefulness in adolescents to help them reduce their aggressive behavior: Preliminary findings. *Research on Social Work Practice*, 20(4), 410-426.
- Ronen, T. ve Seeman, A. (2007). Subjective well being of adolescents in boarding schools under threat of war. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of the International Society for Traumatic Stress Studies*, 20(6), 1053-1062.
- Rosenbaum, M. (1980a). A schedule for assessing self-control behaviors: Preliminary findings. *Behavior Therapy*, 11(1), 109-121.
- Rosenbaum, M. (1980b). Individual differences in self-control behaviors and tolerance of painful stimulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 89(4), 581-590.
- Rosenbaum, M. (1989). Self-control under stress: The role of learned resourcefulness. *Advances in Behaviour Research and Therapy*, 11(4), 249-258.
- Rosenbaum, M. (1993). The three functions of self-control behaviour: Redressive, reformative and experiential. *Work & Stress*, 7(1), 33-46.
- Rosenbaum, M. ve Ben-Ari, K. (1985). Learned helplessness and learned resourcefulness: Effects of noncontingent success and failure on individuals differing in self-control skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(1), 198-215.
- Rosenbaum, M. ve Jaffe, Y. (1983). Learned helplessness: The role of individual differences in learned resourcefulness. *British Journal of Social Psychology*, 22(3), 215-225.
- Rosenbaum, M. ve Palmon, N. (1984). Helplessness and resourcefulness in coping with epilepsy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52(2), 244-253.

- Rosenbaum, M. ve Ronen, T. (2013). Emotional well-being and self-control skills of children and adolescents: The Israeli perspective. C. L. M. Keyes (Ed.) *Mental Well-Being* (e-kitap) içinde (s. 209-229). Dordrecht: Springer.
- Ross, D. (1980). *Aristotle, The nicomachean ethics. The world's classics*. New York: Oxford University Press.
- Roy, P. ve Rutter, M. (2006). Institutional care: Associations between inattention and early reading performance. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(5), 480-487.
- Rutter, M., Beckett, C., Castle, J., Colvert, E., Kreppner, J., Mehta, M., ...Sonuga-Barke, E. (2007). Effects of profound early institutional deprivation: An overview of findings from a UK longitudinal study of Romanian adoptees. *European Journal of Developmental Psychology*, 4(3), 332-350.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 141-166.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
- Ryff, C. D. (1991). Possible selves in adulthood and old age: a tale of shifting horizons. *Psychology and Aging*, 6, 286-295.
- Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 83(1), 10-28.
- Ryff, C. D. ve Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social psychology*, 69(4), 719-727.
- Ryff, C. D., Lee, Y. H., Essex, M. J. ve Schmutte, P. S. (1994). My children and me: Midlife evaluations of grown children and of self. *Psychology and Aging*, 9(2), 195-205.

- Ryff, C. D., Magee, W. J., Kling, K. C. ve Wing, E. H. (1999). Forging macro-micro linkages in the study of psychological well-being. *The Self and Society in Aging Processes*, 247-278.
- Ryff, C. D. ve Singer, B. (1996). Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 65(1), 14-23.
- Ryff, C. D. ve Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological Inquiry*, 9(1), 1-28.
- Ryff, C. D. ve Singer, B. (2000). Interpersonal flourishing: A positive health agenda for the new millennium. *Personality and Social Psychology Review*, 4(1), 30-44.
- Ryff, C. D. ve Singer, B. H. (2006). Best news yet on the six-factor model of well-being. *Social Science Research*, 35(4), 1103-1119.
- Ryff, C. D. ve Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 13-39.
- Seligman, M. E. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. *Handbook of Positive Psychology*, 2(2002), 3-12.
- Seeley, E. A. ve Gardner, W. L. (2006). Succeeding at self-control through a focus on others: The roles of social practice and accountability in self-regulation. K. D. Vohs ve E. J. Finkel (Ed.), *Self and Relationships: Connecting Intrapersonal and Interpersonal Processes* içinde (s. 407-425). New York: Guilford Press.
- Shostrom, E. L. (1964). An inventory for the measurement of self-actualization. *Educational and Psychological Measurement*, 24, 207-218.
- Siva, N. A. (1991). *İnfertilite'de stresle başetme, öğrenilmiş güçlülük ve depresyonun incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Simons, A. D., Lustman, P. J., Wetzel, R. D. ve Murphy, G. E. (1985). Predicting response to cognitive therapy of depression: The role of learned resourcefulness. *Cognitive Therapy and Research*, 9(1), 79-89.
- Sloutsky, V. M. (1997). Institutional care and developmental outcomes of 6- and 7-year-old children: A contextualist perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 20(1), 131-151.
- Springer, K. W., Pudrovska, T. ve Hauser, R. M. (2011). Does psychological well-being change with age? Longitudinal tests of age variations and further exploration of the multidimensionality of Ryff's model of psychological well-being. *Social Science Research*, 40(1), 392-398.
- Smyke, A. T., Dumitrescu, A. ve Zeanah, C. H. (2002). Attachment disturbances in young children. I: The continuum of caretaking casualty. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(8), 972-982.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Münir, K. (2007). Prevalence and predictors of emotional and behavioral problems reported by teachers among institutionally reared children and adolescents in Turkish orphanages compared with community controls. *Children and Youth Services Review*, 29(7), 883-899.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Özer Özcan, Ö. (2008). Epidemiology of emotional and behavioral problems in children and adolescents reared in orphanages: A national comparative study. *Turkish Journal of Psychiatry*, 19(3), 235-246.
- Timur, M. S. (2008). *Boşanma sürecinde olan ve olmayan evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tümkaya, S. (2005). Ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 445-459.
- Türkel, Y. D. (2006). *The relationship between parenting style and learned resourcefulness* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Tütüncü, M. (2012). *Yönetici ve çalışanların psikolojik iyi olma ve stres düzeyleri açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Tyrka, A. R., Wier, L., Price, L. H., Ross, N. S. ve Carpenter, L. L. (2008). Childhood parental loss and adult psychopathology: Effects of loss characteristics and contextual factors. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*, 38(3), 329-344.
- Uras, B. (2001). *Kurum bakımında olan ve ailesi yanında kalan çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik ile depresyon puanlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Üstün, B. (2008). *Yetiştirme yurdu deneyimi olan genç yetişkinlerin çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Üstüner, S., Erol, N. ve Şimşek, Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 130-140.
- Viner, R. M. ve Taylor, B. (2005). Adult health and social outcomes of children who have been in public care: Population-based study. *Pediatrics*, 115(4), 894-899.
- Waterman, A. S. (1990). The relevance of Aristotle's conception of eudaimonia for the psychological study of happiness. *Theoretical & Philosophical Psychology*, 10(1), 39-44.
- Wetzel, R. D., Murphy, G. E., Carney, R. M., Whitworth, P. ve Knesevich, M. A. (1992). Prescribing therapy for depression: the role of learned resourcefulness, a failure to replicate. *Psychological Reports*, 70(3), 803-807.
- Williams, J. C. ve Lynn, S. J. (2010). Acceptance: An historical and conceptual review. *Imagination, Cognition and Personality*, 30(1), 5-56.

- Zauszniewski, J. A. (1997). Teaching resourcefulness skills to older adults. *Journal of Gerontological Nursing*, 23(2), 14-20.
- Zauszniewski, J. A. ve Martin, M. H. (1999). Developmental task achievement and learned resourcefulness in healthy older adults. *Archives of Psychiatric Nursing*, 13(1), 41-47.
- Zeanah, C. H., Nelson, C. A., Fox, N. A., Smyke, A. T., Marshall, P., Parker, S. W. ve Koga, S. (2003). Designing research to study the effects of institutionalization on brain and behavioral development: The Bucharest early intervention project. *Development and Psychopathology*, 15(4), 885-907.
- Zeanah, C. H., Smyke, A. T. ve Dumitrescu, A. (2002). Attachment disturbances in young children. II: Indiscriminate behavior and institutional care. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(8), 983-989.
- Zeiss, A. M., Lewinsohn, P. M. ve Muñoz, R. F. (1979). Nonspecific improvement effects in depression using interpersonal skills training, pleasant activity schedules, or cognitive training. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47(3), 427.
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005, 15 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 25876).
Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>

EK 1. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Prof. Dr. Elif Barışkın danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Nuket Özel tarafından yürütülen bir tez çalışmasıdır. Çalışmada aile yanında ve yetiştirme yurtlarında büyüyen yetişkinlerin psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük değişkenlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma uygulamaları için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli etik kurul izni alınmıştır.

Çalışma kapsamında sizden kimliğinizi belirleyecek herhangi bir bilgi alınmayacak, ölçeklere verdiğiniz cevaplar gizli tutulacak ve araştırmacılar tarafından yürütülecek bilimsel çalışmalar dışında kullanılmayacaktır.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmada kullanılan ölçekler rahatsızlık verici maddeler içermemektedir ancak katılımınız süresince herhangi bir aşamada rahatsızlık hissetmeniz durumunda sebep göstermeksizin çalışmayı bırakabilirsiniz.

Araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi adına, her maddeye samimi cevaplar verilmesi ve maddelerin boş bırakılmaması önem arz etmektedir. Lütfen boş bırakmamaya çalışarak, her maddede sizin için en uygun olan şıkkı işaretleyin. Çalışmanın 30 dakika sürmesi beklenmektedir.

Çalışma ve sonuçları hakkında bilgi almak için nuket.ozel@hacettepe.edu.tr adresinden Nuket Özel'e ulaşabilirsiniz.

Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman çalışmadan katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

Katılımcının imzası:

Tarih:

EK 2. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Hangi yılda doğdunuz?

Nerede doğdunuz?

En son mezun olduğunuz okul: Okula gitmemiş / İlkokul terk ()
İlkokul ()
Ortaokul ()
Lise ()
Üniversite ()
Yüksek Lisans / Doktora ()

Büyüdüğünüz ortamda kimler vardı? Anne ()
Baba ()
Kardeş ()
Büyükanne ()
Büyükbaba ()
Amca / Dayı / Hala / Teyze ()
Kuzen ()
Diğer

Şu an hangi şehirde yaşıyorsunuz?

Şu an nerede yaşıyorsunuz? Evde () Yurttan () Diğer

Kiminle yaşıyorsunuz? Yalnız ()
Aileyle ()
Arkadaşlarla ()
Akrabalarla ()
Diğer

Medeni durumunuz nedir? İlişkisi yok ()
İlişkisi var ()
Birlikte yaşıyor ()
Evli ()
Eşinden ayrı ()
Boşanmış ()
Eşi vefat etmiş ()

Çalışıyor musunuz? Evet () Hayır ()

Cevabınız evet ise ne iş yapıyorsunuz?

Gelir düzeyiniz nedir? Düşük () Orta () Yüksek ()

Annenizin eğitim durumu: Okula gitmemiş / İlkokul terk ()
İlkokul ()
Ortaokul ()
Lise ()
Üniversite ()
Yüksek Lisans / Doktora ()

Babanızın eğitim durumu: Okula gitmemiş / İlkokul terk ()
İlkokul ()
Ortaokul ()
Lise ()
Üniversite ()
Yüksek Lisans / Doktora ()

Anneniz hayatta mı? Evet () Hayır ()
Cevabınız hayır ise anneniz vefat ettiğinde kaç yaşındaydınız?

Babanız hayatta mı? Evet () Hayır ()
Cevabınız hayır ise babanız vefat ettiğinde kaç yaşındaydınız?

Anne-babanız hayatta ise: Birlikteler () Ayrı yaşıyorlar () Boşandılar ()

Kardeşiniz var mı? Evet () Hayır ()

Cevabınız evet ise;
..... adet benden büyük kardeşim var.
..... adet benimle yaşıt kardeşim var.
..... adet benden küçük kardeşim var.

Hayatta olan yakınlarınızla ne sıklıkta görüşmektesiniz?

Neredeyse hiç () Bazen () Sık sık ()

EK 3. KURUM YAŞANTILARI ANKETİ

Aşağıda kurumda kaldığınız döneme ilişkin çeşitli sorular yer almaktadır. Lütfen boş bırakmamaya özen göstererek sizin için uygun olan cevabı veriniz.

1. Kurum bakımına yerleşmeden önce kim ya da kimlerle kalmaktaydınız?
 - a) Anne yanında
 - b) Baba yanında
 - c) Anne ve baba yanında
 - d) Akraba / yakınların yanında
 - e) Diğer
2. Kuruma yerleştiğinizde kaç yaşındaydınız?
3. Kuruma yerleştirilme sebebiniz neydi?
 - a) Annenin vefatı
 - b) Babanın vefatı
 - c) Anne ve babanın vefatı
 - d) Anne ve/veya baba tarafından terk edilme
 - e) Ekonomik yoksunluk
 - f) Suç mağduru olma
 - g) Suça sürüklenme
 - h) Diğer
4. Çocukluğunuz süresince kaç farklı kurumda kaldınız?
5. Çocukluğunuzda aşağıdaki kurumlardan hangisi ya da hangilerinde kaldınız?
 - a) Çocuk Yuvası
 - b) Yetiştirme Yurdu
 - c) Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu
 - d) Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evi)
 - e) Çocuk Evi
 - f) Çocuk Destek Merkezi
6. Kaldığınız kurumda bir odada kaç kişiydiniz? (Farklı özellikte kurumlarda kaldıysanız en uzun süre kaldığınız kurumu düşünerek yanıtlayın.)

7. Kurumda kaldığınız dönemde kurum dışından görüştüğünüz kişi ya da kişiler var mıydı?
- a) Evet
b) Hayır
8. Cevabınız evetse kim ya da kimlerle görüşüyordunuz?
.....
9. Bu kişi ya da kişilerle ne sıklıkta görüşüyordunuz?
- a) Her gün
b) Haftada bir
c) İki haftada bir
d) Ayda bir
e) Ayda birden daha az
10. Kurum kaldığınız dönemde izinli olarak yanında kaldığınız kimse var mıydı?
- a) Evet
b) Hayır
11. Cevabınız evetse, kim ya da kimlerin yanında kalıyordunuz?
.....
12. Kurumdan ayrıldığınızda kaç yaşındaydınız?
13. Kurumdan hangi sebeple ayrıldınız?
.....
14. Kurumda kaldığınız dönemde ihtiyacınız olduğunda kim ya da kimlerden yardım alırdınız?
- a) Kurumda kalan akranlardan
b) Kurumda kalan daha büyük çocuklardan
c) Bakım personelinden
d) Grup sorumlusundan
e) Sosyal Servis görevlilerinden
f) Müdürden ya da müdür yardımcısından
g) Diğer

Lütfen aşağıdaki maddeleri okuyun ve boş bırakmamaya özen göstererek sizin için en uygun olan şıkkı işaretleyin.	Tamamen Yanlış	Çoğunlukla Yanlış	Ne Yanlış Ne Doğru	Çoğunlukla Doğru	Tamamen Doğru
1. Kaldığım kurum temizlik açısından yeterliydi.					
2. Kurumda kalan çocukların temizliğine özen gösterilirdi.					
3. Kurumda sunulan sağlık hizmetleri yeterliydi.					
4. Kurumda beslenme olanakları yeterliydi.					
5. Kaldığım kurum güvenliydi.					
6. Kaldığım kurumda çalışan personel sayısı yeterliydi.					
7. Kaldığım kurumda çalışan personel sık sık değişiyordu.					
8. Kaldığım kurumda görevli personel mesleki açıdan yeterliydi.					
9. Kaldığım kurumda eğitime yönelik olarak yapılanlar yeterliydi.					
10. Kaldığım kurumda sosyal faaliyetler yeterliydi.					
11. Kurumda kalan tüm çocuklara adil davranılırdı.					
12. Kaldığım kurum benim fikirlerimi, istek ve ihtiyaçlarımı dikkate alırdı.					
13. Kaldığım kurumun bir parçası olduğumu hissedirdim.					
14. Kaldığım kurumu kişiliğimin bir parçası olarak görüyorum.					

EK 4. PSİKOLOJİK İYİ OLMA ÖLÇEKLERİ

Aşağıda kendiniz ve yaşamınız hakkında hissettiklerinizle ilgili bir dizi ifade yer almaktadır. Lütfen doğru veya yanlış cevap olmadığını unutmayınız. Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz.		Hiç katılmıyorum	Çoğunlukla katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Çoğunlukla katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Çoğu insan beni sevecen ve şefkatli biri olarak görür.	1	2	3	4	5	6
2	Bazen çevremdeki insanlara daha fazla benzemek için davranış ve düşünce tarzımı değiştiririm.	1	2	3	4	5	6
3	Genellikle yaşamımdaki olaylardan sorumlu olduğumu hissederim.	1	2	3	4	5	6
4	Ufkumu genişletecek aktivitelerle ilgilenmem.	1	2	3	4	5	6
5	Geçmişte yaptıklarımı ve gelecekte yapmak istediklerimi düşündüğümde kendimi iyi hissederim.	1	2	3	4	5	6
6	Yaşamımı gözden geçirdiğimde, yaşamımdaki olayların sonuçlarından memnuniyet duyarım.	1	2	3	4	5	6
7	Yakın ilişkilerimi sürdürmek benim için zordur.	1	2	3	4	5	6
8	Çoğu insanın görüşlerine ters düşse bile düşüncelerimi dile getirmekten korkmam.	1	2	3	4	5	6
9	Günlük yaşam gereksinimleri sıklıkla tüm enerjimi bitirir.	1	2	3	4	5	6
10	Genellikle her geçen gün kendime ilişkin daha fazla şey öğrendiğimi hissederim.	1	2	3	4	5	6
11	İçinde bulunduğum günü yaşarım ve geleceğe yönelik gerçekten hiçbir şey düşünmem.	1	2	3	4	5	6
12	Genellikle kendimi güvenli ve iyi hissederim.	1	2	3	4	5	6
13	Problemlerimi paylaşabileceğim yakın arkadaşım az olduğu için kendimi çoğunlukla yalnız hissederim.	1	2	3	4	5	6
14	Verdiğim kararlar çoğunlukla diğer insanların davranışlarından etkilenmez.	1	2	3	4	5	6
15	Çevremdeki insanlar ve toplumla pek uyumlu değilimdir.	1	2	3	4	5	6
16	Yeni şeyler denemekten hoşlanan biriyim.	1	2	3	4	5	6
17	Şimdiye odaklanmayı tercih ederim, çünkü gelecek daima sorunları da beraberinde getirir.	1	2	3	4	5	6
18	Tanıdığım insanlardan çoğunun yaşamlarında benden daha fazla şey elde ettiklerini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6

19	Ailem ve arkadaşlarımla sohbet etmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6
20	Diğer insanların benim hakkımdaki düşünceleri beni kaygılandırır.	1	2	3	4	5	6
21	Günlük yaşamımdaki çoğu sorumluluklarımı yerine getirmede gayet iyiyim.	1	2	3	4	5	6
22	Hayatım şu anda oldukça iyi gidiyor, bir şeyleri yapmak için yeni yollar denemek istemiyorum.	1	2	3	4	5	6
23	Yaşamımın bir yönü ve amacı olduğu hissine sahibim.	1	2	3	4	5	6
24	Fırsatım olursa kendimle ilgili değiştirmek istediğim çok şey var.	1	2	3	4	5	6
25	Arkadaşlarım problemlerini anlatırken onları dikkatle dinlemek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
26	Benim için kendimden memnun olmak diğerlerinin onayını almaktan daha önemlidir.	1	2	3	4	5	6
27	Çoğunlukla sorumluluklarımın altında ezildiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
28	Kendime ve dünyaya yönelik bakış açımı değiştirecek yeni deneyimleri önemserim.	1	2	3	4	5	6
29	Günlük yaşam olayları çoğunlukla bana saçma ve önemsiz gelir.	1	2	3	4	5	6
30	Kişiliğimin pek çok yönünü beğenirim.	1	2	3	4	5	6
31	Konuşma ihtiyacı hissettiğimde beni dinlemeye istekli çok fazla insan yok.	1	2	3	4	5	6
32	Güçlü fikirleri olan insanlardan etkilenme eğilimine sahibim.	1	2	3	4	5	6
33	Yaşamımdan mutsuz olursam onu değiştirmek için etkili önlemler alırım.	1	2	3	4	5	6
34	Bir birey olarak gerçekten yıllardır kendimi çok fazla geliştirmediyimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
35	Yaşamda ne elde etmeye çalıştığıma yönelik sağlıklı bir hisse sahip değilim.	1	2	3	4	5	6
36	Geçmişte bazı hatalar yaptım, ancak yine de her şeyin en iyi şekilde sonuçlandığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
37	Dostluklarımın bana çok şey kattığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
38	İnsanlar yapmak istemediğim şeyleri yaptırabilmek için nadiren beni ikna edebilirler.	1	2	3	4	5	6
39	Kişisel ve mali işlerimi yönetmede genellikle başarılıyım.	1	2	3	4	5	6
40	Bana göre her yaşta insan kendini geliştirme ve yetiştirmeye devam edebilir.	1	2	3	4	5	6
41	Eskiden kendime amaçlar belirlerdim, fakat şimdi bu tür şeyler zaman kaybı gibi görünüyor.	1	2	3	4	5	6

42	Birçok yönden yaşamdan elde ettiklerime ilişkin hayal kırıklığı yaşadığımı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
43	Birçok kişinin benden daha fazla arkadaşı olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
44	Benim için diğer insanlarla uyumlu olmak ilkelerimle yalnız başıma yaşamaktan daha önemlidir.	1	2	3	4	5	6
45	Her gün yapmak zorunda olduğum şeyleri yetiştirememek bende stres oluşturuyor.	1	2	3	4	5	6
46	Zamanla beni daha güçlü ve yetenekli bir birey haline getiren bir anlayış kazandım.	1	2	3	4	5	6
47	Geleceğe yönelik planlar yapmaktan ve onları gerçekleştirmek için çalışmaktan zevk alırım.	1	2	3	4	5	6
48	Çoğunlukla kendimle ve yaşam tarzımla gurur duyarım.	1	2	3	4	5	6
49	İnsanlar beni özverili ve zamanımı diğerleriyle paylaşmaya istekli birisi olarak tanımlarlar.	1	2	3	4	5	6
50	Genel kaniya ters düşse de görüşlerime güvenirim.	1	2	3	4	5	6
51	Yapılması gereken şeyleri yetiştirebilmek için zamanımı planlamada oldukça iyiyimdir.	1	2	3	4	5	6
52	Bir birey olarak zamanla kendimi çok geliştirdiğim kanısına sahibim.	1	2	3	4	5	6
53	Kendim için belirlediğim planlarımı yerine getirmede aktif bir kişiyim.	1	2	3	4	5	6
54	Birçok insanın yaşamına imrenirim.	1	2	3	4	5	6
55	Diğer insanlarla çok samimi ve güvenilir ilişkiler yaşamadım.	1	2	3	4	5	6
56	Tartışmalı konularla ilgili görüşlerimi dile getirmek benim için zordur.	1	2	3	4	5	6
57	Günlük yaşamım çok yoğun ancak her şeye yetismekten doyum alıyorum.	1	2	3	4	5	6
58	Eski alışkanlıklarımı değiştirmemi gerektiren yeni ortamlarda bulunmaktan hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5	6
59	Bazı insanlar yaşamını amaçsızca geçirir ancak ben onlardan biri değilim.	1	2	3	4	5	6
60	Kendime yönelik tutumlarım muhtemelen, diğer insanların kendilerine yönelik tutumları kadar olumlu değildir.	1	2	3	4	5	6
61	Arkadaşlık ilişkilerinde kendimi genellikle dışarıdan bakan birisiymiş gibi hissederim.	1	2	3	4	5	6
62	Arkadaşlarım veya ailem onaylamazsa çoğunlukla kararlarımı değiştiririm.	1	2	3	4	5	6
63	Günlük yaşam aktivitelerimi planlamaya çalıştığımda hayal kırıklığı yaşarım, çünkü yapmayı tasarladığım şeyleri asla tamamlayamam.	1	2	3	4	5	6

64	Benim için yaşam sürekli bir öğrenme, değişim ve gelişim sürecidir.	1	2	3	4	5	6
65	Bazen kendimi yapılması gereken her şeyi yapmış gibi hissederim.	1	2	3	4	5	6
66	Yaşadığım hayatla ilgili olarak çoğunlukla sabahları yılgın biçimde uyanırım.	1	2	3	4	5	6
67	Arkadaşlarıma güvenebileceğimi bilirim, onlar da bana güvenebileceklerini bilirler.	1	2	3	4	5	6
68	Belirli bir biçimde düşünmem veya davranmam için yapılan sosyal baskılara boyun eğecek biri değilim.	1	2	3	4	5	6
69	Benim için gerekli olan aktivite ve ilişkileri bulmada oldukça başarılıyım.	1	2	3	4	5	6
70	Görüşlerimin zamanla nasıl değiştiğini ve olgunlaştığını görmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6
71	Yaşam amaçlarım benim için bir hayal kırıklığı değil doyum kaynağı olmuştur.	1	2	3	4	5	6
72	Geçmiş yaşamımda iniş çıkışlarım olmuştur ancak genellikle geçmişimi değiştirmek istemezdim.	1	2	3	4	5	6
73	Diğerleriyle konuşurken kendimi açmak benim için zordur.	1	2	3	4	5	6
74	Yaşamımdaki seçimlerimi diğer insanların nasıl değerlendirdiğine ilişkin endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6
75	Yaşamımı doyum sağlayacak şekilde düzenlemede zorlanırım.	1	2	3	4	5	6
76	Yaşamımda büyük yenilikler veya değişiklikler yapmayı denemekten uzun zaman önce vazgeçtim.	1	2	3	4	5	6
77	Yaşamdan neler kazandığımı düşünmek benim için doyum vericidir.	1	2	3	4	5	6
78	Kendimi arkadaşlarım ve tanıdıklarımla karşılaştırdığımda kim olduğuma ilişkin kendimi iyi hissederim.	1	2	3	4	5	6
79	Ben ve arkadaşlarım birbirimizin problemlerine karşı duyarlı davranırız.	1	2	3	4	5	6
80	Kendimi değerlendirirken başkalarının önemseydiği değerleri değil kendi değerlerimi dikkate alırım.	1	2	3	4	5	6
81	Zevklerime uygun bir ev ve yaşam tarzı kurabildim.	1	2	3	4	5	6
82	Bence “yaşlı bir köpeğe yeni numaralar öğretilemez” sözü doğrudur.	1	2	3	4	5	6
83	Genel bir değerlendirme yaptığımda yaşamdan elde ettiklerimin çok fazla olduğundan emin değilim.	1	2	3	4	5	6
84	Herkesin yetersizlikleri vardır ancak benimkiler daha fazla gibi görünüyor.	1	2	3	4	5	6

EK 5. ROSENBAUM'UN ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK ÖLÇEĞİ

Aşağıda kötü bir durum veya olayla karşılaştığında kişilerin neler yapabileceğini anlatan 36 ifade vardır. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyarak o maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ölçeği dikkate alarak yandaki sayılardan uygun olanı üzerine (X) işareti koyunuz.

1. **Hiç** tanımlamıyor 3. İyi tanımlıyor 5. **Çok iyi** tanımlıyor
2. Biraz tanımlıyor 4. Oldukça iyi tanımlıyor

Sizi ne kadar tanımlıyor?

		Sizi ne kadar tanımlıyor?				
		Hiç				Çok iyi
		①	②	③	④	⑤
1.	Sıkıcı bir iş yaparken, işin en az sıkıcı olan yanını ve bitirdiğimde elde edeceğim kazancı düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
2.	Beni bunaltan bir iş yapmak zorunda olduğumda, bunaltımı nasıl yenebileceğimi hayal eder, düşünürüm.	①	②	③	④	⑤
3.	Duygularımı düşüncelerime göre değiştirebilirim.	①	②	③	④	⑤
4.	Sinirlilik ve gerginliğimi yardım almadan yenmek bana güç gelir.	①	②	③	④	⑤
5.	Kendimi bedbin (üzüntülü) hissettiğimde hoş olayları düşünmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤
6.	Geçmişte yaptığım hataları düşünmekten kendimi alamam.	①	②	③	④	⑤
7.	Güç bir sorunla karşılaştığımda düzenli bir biçimde çözüm yolları ararım.	①	②	③	④	⑤
8.	Birisi beni zorlarsa işimi daha çabuk yaparım.	①	②	③	④	⑤
9.	Zor bir karar vereceksem bütün bilgiler elimde olsa bile bu kararı ertelerim.	①	②	③	④	⑤
10.	Okuduğum şeye kendimi veremediğimi fark ettiğim zaman, dikkatimi toplamak için yollar ararım.	①	②	③	④	⑤
11.	Çalışmayı planladığımda, işimle ilgili olmayan her şeyi ortadan kaldırırım.	①	②	③	④	⑤
12.	Kötü bir huyumdan vazgeçmek istediğimde, bu huyumu devam ettiren nedir diye araştırırım.	①	②	③	④	⑤
13.	Beni sıkı bir düşünce karşısında güzel şeyler düşünmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤
14.	Günde iki paket sigara içiyorsa, sigarayı bırakmak için muhtemelen başkasının yardımına ihtiyaç duyarım.	①	②	③	④	⑤
15.	Kendimi kötü hissettiğimde neşeli görünmeye çalışarak ruh halimi değiştiririm.	①	②	③	④	⑤
16.	Kendimi sinirli ve gergin hissettiğimde, sakinleştirici ilacım varsa bir tane alırım.	①	②	③	④	⑤
17.	Bedbin (üzüntülü) olduğumda kendimi hoşlandığım şeylerle uğraşmaya zorlarım.	①	②	③	④	⑤

1. **Hiç** tanımlamıyor
2. Biraz tanımlıyor

3. İyi tanımlıyor
4. Oldukça iyi tanımlıyor

5. **Çok iyi** tanımlıyor

Sizi ne kadar tanımlıyor?

		Sizi ne kadar tanımlıyor?				
		Hiç		Çok iyi		
		①	②	③	④	⑤
18.	Hemen yapabilecek durumda bile olsam hoşlanmadığım işleri geciktiririm.	①	②	③	④	⑤
19.	Bazı kötü huylarımdan vazgeçebilmem için başkasının yardımına ihtiyaç duyarım.	①	②	③	④	⑤
20.	Oturup belli bir işi yapmam güç geldiğinde, başlayabilmek için değişik yollar ararım.	①	②	③	④	⑤
21.	Beni kötümser yapsa da, gelecekte olabilecek bütün felaketleri düşünmekten kendimi alamam.	①	②	③	④	⑤
22.	Önce yapmam gereken işi bitirip, daha sonra gerçekten hoşlandığım işlere başlamayı tercih ederim.	①	②	③	④	⑤
23.	Bedenimin herhangi bir yerinde ağrı hissettiğimde, bunu dert etmemeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤
24.	Kötü bir huyumu yendiğimde kendime olan güvenim artar.	①	②	③	④	⑤
25.	Başarısızlıkla birlikte gelen kötü duyguları yenmek için, sık sık kendime bunun bir felaket olmadığını ve bir şeyler yapabileceğimi telkin ederim.	①	②	③	④	⑤
26.	Kendimi patlayacakmış gibi hissettiğimde, 'Dur, bir şey yapmadan önce düşün' derim.	①	②	③	④	⑤
27.	Birine çok öfkelensem bile davranışlarımı kontrol ederim.	①	②	③	④	⑤
28.	Genellikle bir karar vereceğim zaman, ani kararlar yerine bütün ihtimalleri göz önüne alarak sonuca varmaya çalışırım.	①	②	③	④	⑤
29.	Acilen yapılması gereken şeyler olsa bile, önce yapmaktan hoşlandığım şeyleri yaparım.	①	②	③	④	⑤
30.	Önemli bir işi elimde olmayan nedenlerle geciktirdiğimde kendi kendime sakin olmayı telkin ederim.	①	②	③	④	⑤
31.	Bedenimde bir ağrı hissettiğim zaman, ağrıdan başka şeyler düşünmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤
32.	Yapılacak çok şey olduğunda genellikle bir plan yaparım.	①	②	③	④	⑤
33.	Kısıtlı param olduğunda, kendime bir bütçe yaparım.	①	②	③	④	⑤
34.	Bir iş yaparken dikkatim dağılırsa, işi küçük bölümlere ayırırım.	①	②	③	④	⑤
35.	Sık sık beni rahatsız eden nahoş düşünceleri yenediğim olur.	①	②	③	④	⑤
36.	Aç olduğum halde yemek yeme imkânım yoksa, ya açlığımı unutmaya ya da tok olduğumu düşünmeye çalışırım.	①	②	③	④	⑤

EK 6. ORJİNALLİK RAPORU

 <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; text-align: center;"> <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p> </div>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 12/07/2019</p> <p>Tez Başlığı : Yetiştirme Yurtlarında ve Ailesi Yanında Büyüyen Yetişkinlerin Psikolojik İyilik Halinin Demografik Özellikler ve Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Değerlendirilmesi</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 87 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2019 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 6'dır.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☐ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right; margin-top: 20px;"> 12/07/2019 </div> <div style="margin-top: 20px;"> <p>Adı Soyadı: Nuket Özel Aytekin</p> <p>Öğrenci No: N15222809</p> <p>Anabilim Dalı: Psikoloji</p> <p>Programı: Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı</p> </div>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <div style="text-align: center; margin-top: 20px;"> <hr style="width: 20%; margin: 0 auto;"/> Prof. Dr. Elif Barışkan </div>

EK 7. ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

21 Eylül 2017

Sayı : 35853172/ 433 - 3116

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 18.08.2017 tarih ve 5289 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji (Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Nuket ÖZEL**'in Prof. Dr. Elif BARŞKIN danışmanlığında yürüttüğü "Yetiştirme Yurtlarında ve Ailesi Yanında Büyüyen Yetişkinlerin Psikolojik İyi Halinin Demografik Özellikler ve Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 12 Eylül 2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı